

**GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN**

Från skuggan av våldet till rättssalens ljus

En studie av barnfridsbrottets styrkor och tillkortakommanden i förhållande till
det brottsutsatta barnet

Amanda Kinnander

Juridiska institutionen

Juristprogrammet

Examensarbete 30 hp

Höstterminen 2021

Handledare: Kristina Hultegård

Examinator: Wanna Svedberg Andersson

Innehållsförteckning

Förkortningslista.....	4
1 Inledning.....	6
1.1 Problemformulering.....	8
1.2 Syfte och frågeställningar	9
1.3 Metod och teori.....	10
1.3.1 Effektivitet	12
1.3.2 Ändamålsenlighet utifrån ett barnperspektiv	13
1.3.3 Empirisk metod.....	16
1.3.4 Material	16
1.4 Avgränsningar	17
1.5 Disposition.....	18
2 Barn och brottmål.....	19
2.1 Barns förutsättningar, behov och intressen vid brottsutsatthet.....	19
2.1.1 Barns förmåga att komma till tals och höras.....	21
2.2 Barnet som målsägande	23
2.3 Förordnande av särskild företrädare för barn	25
2.4 Barnahus	26
2.5 Barnförhör och bevisvärdering av barns utsagor.....	28
2.5.1 Praxisutvecklingens förhållande till tidigare forskning	31
2.6 Andra röster om straffrättssystemets förmåga att barnanpassas.....	34
2.7 Sammanfattande kommentar	36
3 Tillkomsten av barnfridsbrottet: bakgrund och motiv.....	39
3.1 Syftet med kriminaliseringar i allmänhet	39
3.2 Familjevåld mot barn.....	41
3.2.1 Barn som bevittnar våld mot närstående.....	42
3.3 Barnfridsbrottet: en problembeskrivning.....	44
3.4 Motiv för införandet av barnfridsbrottet.....	45
4 När aktualiseras barnfridsbrottet?	48
4.1 Brottbeskrivning.....	48
4.2 Relevant grundbrott	49
4.3 Närståenderekvisit	52
4.4 Bevittnande.....	53
4.5 Straffskala och gradindelning	55

4.6 Sammanfattande kommentar	56
5 Barnfridsbrottet i praktiken	58
5.1 Resultat av rättsfallstudien.....	58
5.1.1 Utgång i målet.....	58
5.1.2 Grundbrott, gradindelning och närstående relationer	61
5.1.3 Straffvärde och påföljdsval	63
5.1.4 Förekomst av barnförhör och särskilda företrädare för barn	66
5.2 Sammanfattande kommentar	67
6 Lagens förväntade genomslag: analys och avslutande reflektion	72
6.1 Barnfridsbrottet och motiven.....	72
6.2 Barnfridsbrottet och effektiviteten.....	73
6.3 Barnfridsbrottet och ändamålsenligheten	76
6.4 Diskrepanser mellan lagstiftarens motiv och bestämmelsens genomslagskraft.....	80
6.4.1 Stärkt straffrättsligt skydd – en (illusorisk) väg till upprättelse?.....	81
6.4.2 Rätt att höras, men inte att bli hörd.....	83
6.4.3 Meningen med att synliggöra ett synliggjort problem.....	84
6.4.4 Effekten av att förebygga redan begångna brott	85
6.5 En avslutande reflektion	87
Källförteckning.....	89
Rättsfallsförteckning	96
Bilaga 1	99
Bilaga 2	100

Förkortningslista

a.a.	anfört arbete
Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
BO	Barnombudsmannen
BrB	brottsbalk (1962:700)
BRIS	Barnens rätt i samhället
Brå	Brottsförebyggande rådet
dir.	direktiv
EKMR	europiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
f./ff.	och följande sida/-or
FN	Förenta nationerna
FN:s barnrättskommitté	Förenta nationernas kommitté för barnets rättigheter
FN:s brottsofferdeklaration	FN-deklarationen om grundläggande rättsprinciper för offer för brott och maktmissbruk
FB	föräldrabalk (1949:381)
FUK	förundersökningskungörelse (1947:948)
HD	Högsta domstolen
JK	Justitiekanslern
LSF	lag (1999:997) om särskild företrädare för barn
NJA	Nytt juridiskt arkiv I

PTSD	posttraumatiskt stressyndrom
prop.	proposition
RB	rättegångsbalk (1942:740)
red.	redaktör/-er
SoL	socialtjänstlag (2001:453)
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

I Sverige utsätts årligen 150 000 barn för att bevittna våld mot närstående.¹ I Barnrättighetsutredningens slutbetänkande anges att barn som bevittnar våld mellan föräldrar befinner sig i en lika utsatt situation, och kan ta lika mycket skada, som barn som utsätts för fysiskt våld.² Att utsättas för att bevittna våld mot närstående jämförs med att utsättas för psykiskt våld, och faller därför under barnkonventionens artikel 19, i vilken det föreskrivs att staten är skyldig att skydda barn mot *alla former av våld inom familjen*.³ Bl.a. FN:s barnrättskommitté har uttryckt en oro över dessa barns situation i Sverige, med hänvisning till att barn som bevittnat brott saknar ställning som målsägande, inte kan höras utan inhämtande av vårdnadshavares samtycke samt att rättsprocesser där barnen medverkar drar ut på tiden.⁴ I och med barnfridsbrottets införande har lagstiftaren åtgärdat en del av denna problematik. Barnfridsbrottet innebär nämligen att det numera är kriminaliserat att utsätta barn för att bevittna vissa typer av brott som begås mot en person som är närstående till barnet av en annan till barnet närstående person.

Det är dock inte första gången som en liknande ansats gjorts – även om det är första gången en faktisk kriminalisering kommit till stånd. Kvinnofridsutredningen lyfte problemet med att barn befinner sig i s.k. misshandelsmiljöer redan på 90-talet. Utredningen belyste behovet av att inkludera barnet till den misshandlade kvinnan i kvinnoperspektivet.⁵ Detta eftersom barnet blir försummat när mamman på grund av sin egen utsatthet ges dåliga förutsättningar att tillgodose barnets känslomässiga behov samtidigt som pappan lägger sin energi på att kontrollera mamman.⁶ Det konstaterades att barn som befinner sig i våldsamma hemmiljöer uppvisar traumasymtom, att de känner skuld för situationen och att de själva riskerar att bli indragna i våldet.⁷ Utredningen föreslog därför att barn som utsätts för att bevittna våld borde bli föremål för socialtjänstens utredningar och insatser för att få det stöd och den hjälp som de är i behov av.⁸

---

¹ Brå 2014:8, s. 73.

² SOU 2016:19 s. 212.

³ A.a. s. 214.

⁴ FN:s barnrättskommitté, CRC/C/SWE/CO/5 p. 59.

⁵ SOU 1995:60 s. 363 ff.

⁶ A.a. s. 363.

⁷ A.a. s. 364 f.

⁸ A.a. s. 370.

Barnmisshandelsutredningen behandlade bl.a. frågan om att kriminalisera misshandel mot barn, däribland att utsätta barn för att bevittna våld mot närstående, särskilt.⁹ I slutändan avstyrktes en sådan reglering med argumentet att sådana gärningar i och för sig kan framstå som straffvärda, men att brotten på grund av att de ofta äger rum i hemmet har en låg upptäcktsrisk.¹⁰ Följaktligen ifrågasattes om en sådan kriminalisering skulle ha någon som helst avskräckande effekt.¹¹ I stället föreslogs en straffskärpningsgrund, som i dag återfinns i 29 kap. 2 § 8 BrB, enligt vilken det ska beaktas i försvårande riktning om brottet har varit ägnat att skada tryggheten eller tilliten hos ett barn i relation till en närstående person.¹² Straffskärpningsgrunden var bl.a. avsedd att omfatta situationen när ett brott förövats i ett närstående barns närvaro.¹³

Barn som bevittnar brott mot närstående har även tidigare varit att betrakta som brottsoffer, vilket slagits fast i 5 kap. 11 § fjärde stycket SoL, där socialtjänstens ansvar för denna grupp uttryckligen framgår. Barn som utsätts för att bevittna våld har sedan en tid tillbaka också haft rätt till brottsskadeersättning enligt brottskadelagen (2014:322). Vid införandet av denna särskilda ersättning förespråkade vissa remissinstanser en straffrättslig reglering, men i propositionen ansågs inte en kriminalisering vara motiverad, med hänsyn till att barn som bevittnar brott redan genom den nyfunna rätten till ersättning skulle vara att betrakta som brottsoffer och därmed erhålla ett tillräckligt skydd.¹⁴

Som synes har lagstiftaren tidigare haft inställningen att en kriminalisering är obehövlig och överflödig. I betänkandet av utredningen om skydd för barn som bevittnar våld, som föregick införandet av barnfridsbrottet, görs emellertid en helomvändning. Det konstateras bl.a. att en kriminalisering är ”ett effektivt medel för att motverka att barn utsätts för att bevittna våld eller andra brottsliga handlingar mot närstående”.¹⁵ I propositionen anges vidare att straffbudet ”förväntas få en önskvärd normerande verkan” och att regleringen både förbättrar förutsättningarna för att uppmärksamma barns utsatthet samt ger barn större möjlighet att komma till tals.¹⁶

---

⁹ SOU 2001:72 s. 25.

¹⁰ A.a. s. 335.

¹¹ A.a. s. 335.

¹² Se SOU 2001:72 s. 337 och prop. 2002/03:53 s. 69.

¹³ SOU 2001:72 s. 37.

¹⁴ Prop. 2005/06:166 s. 25.

¹⁵ SOU 2019:32 s. 19 och 184 f.

¹⁶ Prop. 2020/21:170 s. 16.

1.1 Problemformulering

Lagstiftaren verkar således ha höga förväntningar på det nya straffbudets genomslag. Frågan är om de av lagstiftaren förväntade effekterna överensstämmer med verkligheten? Juridiska institutionen på Uppsala universitet och JK var två av de remissinstanser som under lagstiftningsprocessen ifrågasatte effektiviteten av kriminaliseringen beaktat att de primära problem som belystes i betänkandet – redovisade brister i utredningar, att barnen inte uppmärksammas hos myndigheter och bristande samverkan mellan rättsväsende och socialtjänst – knappast kan komma att lösas genom en straffrättslig reglering.¹⁷ Åklagarmyndigheten ifrågasatte vidare huruvida det verkligen är i enlighet med barnet bästa att tvingas vittna mot en närstående.¹⁸ Myndigheten påtalar att barnet enligt barnkonventionen också ska beredas möjlighet att avstå från att höras, en möjlighet som införandet av barnfridsbrottet begränsar. Vidare lyfte Socialstyrelsen avsaknaden av en barnkonsekvensanalys i förhållande till att barnet kommer behöva genomgå en brottsutredning och rättsprocess som ett problem.¹⁹ Bl.a. Brå framhävde att barnfridsbrottet visserligen kan vara ett led i arbetet att stärka positionen för barn som utsätts för att bevittna våld mot närstående, men påpekade att: ”[D]et finns säkerligen andra och viktigare åtgärder att vidta utanför straffrättens område”.²⁰

Därutöver har barn på grund av en bristande erfarenhet och kunskap begränsade förutsättningar att genomdriva sina rättigheter på egen hand. Det medför att barnet positioneras i ett sämre utgångsläge i en rättsprocess. För att kompensera för det sämre utgångsläget har rättsordningen försett barnet med vissa verktyg, i avsikt att barnet ska kunna tillvarata sin rätt på samma villkor som andra. Om lagstiftarens åtgärder varit tillräckliga har ifrågasatts av många,²¹ och kan lämpligen ifrågasättas även fortsättningsvis, särskilt med hänsyn till att statistik påvisar att mål där barn är målsäganden har en jämförelsevis låg åtalsfrekvens.²² Av uppgifter från Brå framkommer dessutom att personupplklaringsprocenten för bl.a. barnmisshandelsbrott, där en stor del av brotten rör våld inom familjen, i snitt ligger på endast 6 %.²³

---

¹⁷ JK, Remissyttrande över SOU 2019:32, s. 2 och Uppsala universitet, remissyttrandet över SOU 2019:32, s. 2.

¹⁸ Åklagarmyndigheten, remissyttrandet över SOU 2019:32, s. 2f.

¹⁹ Socialstyrelsen, remissyttrandet över SOU 2019:32, s. 2.

²⁰ Brå, remissyttrandet över SOU 2019:32, s. 2.

²¹ Se avsnitt 2.6.

²² Kaldal, Parallella processer, 2010, s. 58

²³ Brå, Statistik utifrån brottstyper. Barnmisshandel, senast uppdaterad 2021-05-03 (<https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/barnmisshandel.html>).

Mot bakgrund av den kritik som remissinstanserna framfört samt den problematik som hänförs till barnets roll i straffprocessen finns det anledning att genomföra en närmare granskning av den nya kriminaliseringen. Beaktat att bestämmelsen trädde i kraft i juli 2021 finns det ett betydelsefullt nyhetsvärde i en sådan studie. Att bestämmelsen infördes så pass nyligen kan visserligen innebära att uppgiften kommer med vissa utmaningar. Samtidigt får det anses vara meningsfullt att granska och utvärdera lagar, och tillhörande förarbetsuttalanden, i ett tidigt skede i syfte att förekomma svårigheter i rättstillämpningen och det övriga förfarandet.

I propositionen understryks att ”barns rätt att leva och växa upp utan att behöva bevittna våld i hemmet är ett särskilt skyddsvärt intresse”.²⁴ Av just denna anledning är det av största vikt att de bestämmelser som införs i syfte att tillgodose detta särskilt skyddsvärda intresse också lever upp till nämnda syfte. Genom att anta ett barn- och brottsofferperspektiv är ambitionen att utreda vilket genomslag barnfridsbrottet kan tänkas få i praktiken och vilka faktorer som påverkar bestämmelsens genomslag. Förhoppningen är att, med nedslag i straffrätten, straffprocessrätten, barnrätten och andra för rättsvetenskapen närliggande områden av relevans, kunna nå en vidare och mer fördjupad bild av det samhällsproblem som är att barn utsätts för att bevittna våld mot närstående samt lagstiftarens val av lösning på problemet i form av en kriminalisering.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens övergripande syfte är att kritiskt granska och utvärdera barnfridsbrottet som åtgärd för att hantera barns utsatthet av att bevittna brott mot närstående. Mer specifikt är syftet att genom att studera och analysera barnfridsbrottet och relevant processrättslig reglering synliggöra vilka styrkor och tillkortakommanden som finns med det nya straffbudet och med straffrättsliga verktyg i allmänhet när barn utgör regleringens skyddsobjekt²⁵ samt vilket genomslag som bestämmelsen kan tänkas få i praktiken.

För att uppnå syftet ämnas följande frågeställningar besvaras:

---

²⁴ Prop. 2020/21:170 s. 16.

²⁵ D.v.s. att barn pekas ut som ”mottagare” av lagstiftningens skyddsintresse. Jämför med skyddsobjekt, som emellertid passiviserar barnet, varför skydds*subjekt* utifrån ett barnperspektiv är ett lämpligare begrepp att använda.

1. Vilka huvudsakliga motiv kan i förarbetena identifieras bakom kriminaliseringen av att utsätta barn för att bevittna brott mot närstående?
2. Hur effektiv²⁶ kan kriminaliseringen förväntas bli mot bakgrund av
  - a) bestämmelsens utformning och tillämpningsområde?
  - b) utfallet av den praktiska tillämpningen av bestämmelsen i domstol?
3. Hur påverkas straffbudets ändamålsenlighet²⁷ utifrån ett barnperspektiv av att målsäganden är ett barn?
4. Hur förhåller sig motiven bakom kriminaliseringen till bestämmelsens genomslagskraft i form av effektivitet och ändamålsenlighet?

1.3 Metod och teori

Uppsatsen har en rättssociologisk ansats och antar ett brottsoffer- tillika barnperspektiv. Eftersom offret för barnfridsbrottet oundvikligen kommer vara ett barn går dessa perspektiv in i varandra i mångt och mycket. Maria Forsman påpekar dessutom att många intressen är gemensamma för de båda perspektiven.²⁸ Ett brottsofferperspektiv centraliserar, som höres, kring brottsoffrets situation och är något som traditionellt sett främst används inom kriminologisk forskning. Brottsofferperspektivet är visserligen centralt eftersom uppsatsen kretsar kring det *brotsutsatta* barnet, men fokus för uppsatsen kommer dock att vara *barnet* snarare än själva brotsutsattheten.²⁹ Barnperspektivet kommer således att anta en något mer central position.

Den rättssociologiska ansatsen grundar sig i att det huvudsakliga intresset för studien är hur barnfridsbrottet (rätten) tar sig uttryck i praktiken (samhället). Av intresse är även vilka faktorer, såväl rättsliga som normativa och sociala, som påverkar rättens genomslag. Genom att placera bestämmelsen i sitt samhällliga sammanhang är ambitionen att få en förståelse för vilket genomslag barnfridsbrottet kan tänkas få i praktiken, och då inte minst i relation till de barn som utsatts för att bevittna våld mot närstående. Annika Rejmer beskriver det som att den rättssociologiska metoden används för att undersöka ”rättsordningens förhållande till samhället,

---

²⁶ Begreppet ska förstås i sin straffrättsteoretiska mening. En kriminalisering är *effektiv* om den bidrar till att gärningspersoner i högre grad kan upptäckas och fällas samt medför en minskad frekvens av den aktuella gärningstypen. För en mer utförlig definition, se avsnitt 1.3.1.

²⁷ Med begreppet ska förstås huruvida kriminaliseringen utgör ett lämpligt medel för att säkerställa barnets skydd, behov och intressen. För en mer utförlig definition, se avsnitt 1.3.2.

²⁸ Forsman, Rättsliga ingripanden vid föräldrars våld och övergrepp mot barn, s. 590.

²⁹ Av detta skäl kommer brottsofferperspektivet inte att presenteras närmare i förevarande avsnitt. I stället presenteras relevanta fragment av perspektivet i samband med den avslutande analysen.

hur lagar tillämpas och vilka effekter rättstillämpningen får på samhället och för individen”.³⁰ Ett annat sätt att uttrycka samma sak är att uppsatsen i första hand är tänkt att utreda ”law in action” och inte ”law in books”.³¹

Rättssociologin har andra intressen än t.ex. rättsdogmatiken. När den senare intresserar sig för hur reglerna tillämpas, fokuserar rättssociologin enligt Håkan Hydén på orsaker till och konsekvenser av rätten.³² Inom rättssociologin framhävs även utomrättsliga faktorer i fråga om rättens tillämpning och påverkbarhet.³³ Rättssociologisk metod och teori lämnar således utrymme för fler perspektiv än den rättsdogmatiska metoden, som endast har ett inifrånperspektiv. Rejmer förklarar det som att: ”Rättssociologin syftar [...] till att generera ny kunskap och ett ökat vetande *om rätten*”.³⁴

Inom ramen för rättssociologiska studier används rättsdogmatisk metod, enligt Rejmer, i syfte att fastställa gällande rätt.³⁵ Claes Sandgren konstaterar att det är just detta som är rättsdogmatikens uppgift, d.v.s. att tolka och fastställa gällande rätt utifrån de vedertagna rättskällorna.³⁶ De vedertagna rättskällorna förstås i regel som lag, förarbeten, rättspraxis och doktrin.³⁷ I uppsatsen har den rättsdogmatiska metoden främst använts för att fastställa innebörden av barnfridsbrottets rekvisit samt för att systematisera vissa process- och bevisrättsliga spörsmål som aktualiseras när målsäganden är ett barn, i syfte att möjliggöra en efterföljande analys av rätten.

Hydén anger att en svaghet med rättssociologin är att den inte tar hänsyn till det rättsliga sammanhanget och den rättsliga designen av en viss rättslig företeelse.³⁸ Genom att föra in rättsdogmatiska inslag i uppsatsen är tanken att överkomma denna svaghet, då hänsyn tas till rätten i sitt rättsliga sammanhang, såväl som i sitt samhällsliga sammanhang. Även om jurister i allmänhet kan ha en överdriven tro till rättens genomslagskraft bör en heller inte bortse från det faktum att rättstillämpningen oundvikligen kommer att påverkas av den materiella rättens utformning och innehållet i rättskällorna.

---

³⁰ Rejmer, Vänbok till Anna Singer, s. 276.

³¹ Se t.ex. Rejmer m.h.t. Roscoe Pound, s. 276.

³² Hydén, Rättssociologi som rättsvetenskap, s. 16.

³³ A.a. s. 18 och 72.

³⁴ Rejmer, s. 277.

³⁵ A.a. s. 278.

³⁶ Sandgren, Rättsvetenskap för uppsatsförfattare, 2018, s. 49.

³⁷ A.a. s. 45.

³⁸ Hydén, s. 25.

I rättsociologisk anda har också annan kunskap än rent rättslig använts. Detta val har gjorts utifrån en tanke om att rättsliga beslut inte endast påverkas av den materiella rätten, utan att även andra faktorer oundgängligen kommer att inverka på rättsligt beslutsfattande.³⁹ Detta eftersom rätten, utifrån min förståelse, inte befinner sig i ett vakuum, utan i en samhällelig kontext. Genom att inhämta kunskap från andra discipliner än den rättsvetenskapliga är syftet att få en djupare, vidare och mer träffsäker förståelse för hur utfallet av det rättsliga beslutsfattandet i förhållande till barnfridsbrottet kan komma att se ut.

Med hänsyn till att rättsociologin är ett brett teoretiskt ramverk har undersökningen begränsats till att avse två aspekter av barnfridsbrottet, dess effektivitet samt dess ändamålsenlighet utifrån ett barnperspektiv. Dessa aspekter skulle kunna beskrivas som analysbegrepp. Valet av effektivitet grundar sig i begreppets naturliga anknytning till straffrätt och kriminaliseringsfrågor då det i samband med en kriminalisering så gott som alltid finns en förväntan på eller önskan om att kriminaliseringen ska vara effektiv. Det är också lämpligt att använda ett barnperspektiv som måttstock för granskningen av bestämmelsens ändamålsenlighet eftersom det bevitnande barnet utgör bestämmelsens skyddssubjekt.

1.3.1 Effektivitet

Med effektivitet ska i sammanhanget förstås en kriminaliserings gärningspreventiva verkan.⁴⁰ Ett straffstadgandes traditionella effektivitet beskrivs av Claes Lernestedt som att personen som företar en straffbelagd gärning i högre grad kan upptäckas och fällas samt att bestämmelsen medför en minskad frekvens av den aktuella gärningstypen.⁴¹ Värt att påpeka är att Nils Jareborg menar att även om en bestämmelse är ineffektiv så utgör det nödvändigtvis inte skäl att avkriminalisera gärningstypen om det finns skäl att behålla straffbudet för dess signalvärdes skull.⁴²

En annan typ av effektivitet som Lernestedt beskriver är det s.k. effektiva berättandet, innebärande att statsmakten använder ett straffbud för att uttryckligen ta ställning mot en viss företeelse.⁴³ Med denna typ av effektivitet ska förstås straffbudets potential att signalera något till befolkningen. Berättandet kan ha olika syften, t.ex. att tydliggöra ett avståndstagande till

---

³⁹ Jfr Hydén s. 78.

⁴⁰ Se Asp, Ulväng och Jareborg, Kriminalrättens grunder, s. 51.

⁴¹ Lernestedt, Kriminalisering – Problem och principer, s. 313.

⁴² Jareborg, Straffrättsideologiska fragment, 1992, s. 143.

⁴³ Lernestedt, s. 316.

något eller synliggöra en viss problematik, en viss kategori av offer eller den särskilda kontext som ett visst brott förekommer i.⁴⁴

Lernestedt konstaterar att det är svårt att säga något om ett straffbuds effektivitet innan kriminaliseringen genomförts eftersom det ofta är först i efterhand som ett facit finns att tillgå.⁴⁵ Beaktat att den ifrågavarande lagstiftningen trädde i kraft nyligen kan denna svårighet föreligga även i förevarande studie. Mot denna bakgrund har kriminaliseringens effektivitet inte endast undersökts utifrån ett empiriskt underlag utan undersökningen har kompletterats med en utvärdering av bestämmelsens förmåga att fånga in olika typer av gärningar etc.

Effektivitet bör, utifrån antagandet att det är för barnets bästa att gärningspersonen upptäcks och lagförs, förstås som en avgränsad aspekt av ändamålsenligheten utifrån ett barnperspektiv. Med hänsyn till att det i effektivitetsbegreppet också intolkas en gärningspreventiv verkan kan det argumenteras för att en effektiv kriminalisering också är förenligt med ett barn- och brottsofferperspektiv eftersom det i längden skulle innebära att färre barn utsätts för att bevittna brott mot närstående.

1.3.2 Ändamålsenlighet utifrån ett barnperspektiv

Barnfridsbrottets tillkomst grundar sig bl.a. i att barns rätt att under sin uppväxt slippa behöva bevittna våld mot närstående utgör ett särskilt skyddsvärt intresse.⁴⁶ Det är därför av grundläggande betydelse att barnfridsbrottet i praktiken utgör ett lämpligt medel för att säkerställa barns skydd, behov och intressen. Mot denna bakgrund har ändamålsenligheten valts att granskas utifrån ett barnperspektiv.

Barnperspektivet är relativt och måste förstås i sin samhällliga kontext. Eftersom samhället förändras, och med det även synen på barn, är perspektivet av naturliga skäl föränderligt.⁴⁷ Utvecklingen har under de senaste decennierna gått i rasande fart och inte minst barnkonventionens inkorporering i svensk rätt ses av många som en stor barnrättslig vinst. Anna Singer talar om ett barnperspektiv i rätten och definierar detta som att olika perspektiv på barn och deras rättigheter förenas i syfte att säkerställa att barn bemöts med respekt och att deras behov och intressen tillgodoses i varje situation.⁴⁸ Anna Kaldal menar att i förhållande till

---

⁴⁴ Lernestedt, s. 333.

⁴⁵ A.a. s. 313.

⁴⁶ Se prop. 2020/21:170 s. 16.

⁴⁷ SOU 2001:72 s. 92.

⁴⁸ Singer, Barns rätt, 2017, s. 33.

straffprocessen kräver barnkonventionen att polis och åklagare anpassar utredningen efter barnets behov i så hög utsträckning det går utan att straffprocessens gängse funktioner urholkas.⁴⁹

Det finns flera dimensioner av barnperspektivet, vari framför allt barnets egna perspektiv och det samhällliga barnperspektivet ska nämnas här. Med det senare förstås ett objektivt perspektiv som speglar hur samhället ser barnet, vari inte minst vetenskap och beprövad erfarenhet är faktorer av betydelse.⁵⁰ I barnets perspektiv, som kan beskrivas som subjektivt, ska intolkas det enskilda barnets syn på sig själv och sin omgivning.⁵¹

En rättsprincip av betydelse inom barnperspektivet är barnets bästa, som bl.a. regleras i artikel 3 i barnkonventionen. Även denna princip är föränderlig och måste därför tolkas i sin samhällliga kontext.⁵² Barnets bästa ska enligt Johanna Schiratzki fastställas utifrån en helhetsbedömning av barnets situation i avsikt att nå den bästa lösningen för det enskilda barnet.⁵³ Intressen som är i barnets bästa ska beaktas i första hand, men behöver också vägas mot eventuella motstående intressen.⁵⁴ Vad som särskilt ska beaktas är barnets behov och intressen, varav det förra enligt Singer ska förstås som det barnet objektivt sett behöver och det senare som barnets subjektiva uppfattning.⁵⁵ Barnets grundläggande behov inbegriper bl.a. omvårdnad och skydd, stabilt förhållande till familjen samt möjlighet att påverka den egna situationen.⁵⁶

Barnrätten bör därtill förstås i sin historiska kontext, särskilt med hänsyn till att det är ett relativt nytt rättsområde i ständig förändring. Historiskt sett har barnets intresse varit en familjeangelägenhet som staten inte ska beblanda sig med. Än i dag befinner sig barn i vad Schiratzki beskriver som mellan det privata och offentliga, där föräldrar och samhälle har ett delat ansvar över barn.⁵⁷

Barns rätt att skyddas från våld och övergrepp är, även inom den privata sfären, en tanke som alltjämt utvecklats sedan barnagaförbudet trädde i kraft år 1969. Samtidigt som lagstiftaren har

---

⁴⁹ Kaldal (2010), s. 61.

⁵⁰ SOU 2001:72 s. 93 och 96.

⁵¹ A.a. s. 93.

⁵² Singer, Barnets bästa, 2019, s. 22.

⁵³ Schiratzki, Barnrättens grunder, s. 40.

⁵⁴ A.a. s. 38.

⁵⁵ Singer (2019), s. 38.

⁵⁶ SOU 2001:72 s. 97.

⁵⁷ Schiratzki, s 17 f.

varit med och drivit på utvecklingen genom diverse regleringar har synen på barn förändrats, vilket krävt anpassning av lagstiftaren. Utvecklingen har således historiskt sett skett, och sker alltjämt, i en växelverkan mellan samhälle och rättsordning. Inledningsvis sågs problemet med våld mot barn av både samhälle och lagstiftare som ett socialt sådant. Sedan införandet av barnagaförbudet, som utgör en familjerättslig reglering, har även den straffrättsliga synen på att barnet utsätts för våld skärpts successivt. Utvecklingen kan enligt Kaldal urskiljas i det flertal särkriminaliseringar rörande brott mot barn som genomförts de senaste åren.⁵⁸ Barnfridsbrottet kan således sägas vara ett ytterligare uttryck för detta skärpta perspektiv.

Slutligen bör understrykas att uppsatsens fokus *inte* är vilka av barnets rättigheter som formellt sett stärks genom kriminaliseringen. Anledningen är att värdet av att sådana formella rättigheter stärks får anses vara begränsat, så länge rättigheterna inte får något genomslag i praktiken. Det gäller särskilt barns rättigheter eftersom barn som sådana har en begränsad möjlighet att egenhändigt genomdriva sina rättigheter. En sådan formell rättighet som emellertid är av särskilt intresse för uppsatsen är barnets rätt att komma till tals och höras inför domstol, vilket är en av de fyra grundprinciperna i barnkonventionen. Schiratzki förtydligar att bestämmelsen, som regleras i artikel 12 i barnkonventionen, inte är avsedd att ge barn rätt till självbestämmande.⁵⁹ Däremot ska barnet ges möjlighet till inflytande och medbestämmande i förhållande till dess ålder och mognad. I artikeln föreskrivs att barnet ska ges möjlighet att höras inom ramen för rättsprocesser som rör barnet, antingen direkt inför rätten eller genom en ställföreträdare.

FN:s barnrättskommitté betonar att ett effektivt förhör förutsätter personal med lämplig utbildning, en omgivning som lämpar sig för barnets ålder och tillräckligt stöd för att barnet ska kunna berätta på egen hand.⁶⁰ Förhållningssättet ska vara stöttande och uppmuntrande i syfte att säkerställa att barnet känner sig hört.⁶¹ I principen ingår även en rätt för barnet att avstå från att bli hörd.⁶² För att uppfylla artikel 12 behöver den ratificerande staten också motarbeta och bekämpa attityder som riskerar att hindra att barn hörs.⁶³ Vad beträffar barn som är brottsoffer

---

⁵⁸ Kaldal, Barnkonventionen i praktiken, 2020, s. 333 f.

⁵⁹ Schiratzki, s. 35.

⁶⁰ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12, p. 34.

⁶¹ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 p. 42.

⁶² Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 p. 16.

⁶³ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 p. 49

måste de få tala fritt om sina upplevelser, men också få uttrycka eventuell oro inför deltagandet i brottmålsförfarandet.⁶⁴

1.3.3 Empirisk metod

Inom den rättssociologiska skolan är det brukligt att använda samhällsvetenskaplig metod (och teori) för att undersöka rättsliga fenomen.⁶⁵ Med hänsyn till det har empirisk metod använts för att utröna hur den faktiska tillämpningen av rätten ser ut. Inom ramen för den empiriska undersökningen, som kan beskrivas som kvantitativ med vissa kvalitativa inslag, har domar från tingsrätt och hovrätt granskats.

Sandgren menar att det är lämpligt att använda empirisk metod för att utröna en lagregels effekt och genomslag i rättstillämpningen, främst i första instans.⁶⁶ Genom att undersöka underrättspraxis uppdragas en bild av ”gällande rätt i faktisk mening” och på så sätt kan en studie av den rättsliga tillämpningens överensstämmelse med lagstiftarens intentioner göras.⁶⁷ Sandgren benämner detta som en juridisk effektanalys. Han menar att en sådan analys lämnar utrymme för både kvalitativ och kvantitativ behandling.⁶⁸ Den kvalitativa analysen kan då t.ex. belysa domstolens argumentation och peka ut eventuella problem med lagstiftningen och den kvantitativa analysen kan läggas till grund för mer generella iakttagelser.

Sandgren framhäver värdet av empirisk metod när vägledande praxis på området saknas.⁶⁹ Så är givetvis fallet med barnfridsbrottet med tanke på att bestämmelsen trädde i kraft i år. Det får anses vara särskilt intressant att undersöka hur tingsrätterna har tolkat barnfridsbrottet just med hänsyn till att det saknas andra rättsliga källor än lagstiftning och förarbeten att förhålla sig till. I och för sig är underlaget begränsat men Sandgren menar att även ett litet empiriskt underlag kan öka ett projekts samhällsrelevans.⁷⁰

1.3.4 Material

Det empiriska materialet består av samtliga domar rörande barnfridsbrott som avlagts under perioden 1 juli 2021 – 6 november 2021 och funnits tillgängliga på JP Infonets tjänst JP

---

⁶⁴ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 p. 63.

⁶⁵ A.a. s. 16.

⁶⁶ Sandgren, Empiri och rättsvetenskap I, JT 1995/96a s. 743.

⁶⁷ Jfr a.a. s. 744.

⁶⁸ Sandgren, Empiri och rättsvetenskap II, JT 1995/96b, s. 1046

⁶⁹ A.a. s. 1037.

⁷⁰ Sandgren, 2018, s. 55.

Rättsfallsnet samt Juno. Av tidsmässiga skäl har urvalet begränsats till domar som avlagts senast den 6 november. Sökordet som användes var ”barnfridsbrott” och det enda filtret som användes var ”allmänna domstolar”. Slutliga och icke-slutliga beslut, så som avskrivningar och beslut om att förordna särskild företrädare för barn, har inte ingått i urvalet. Även de domar där barnfridsbrottet nämnts men inte omfattats av åtalet har valts bort. Sammanfattningsvis kan sägas att det slutliga urvalet bestått av alla *domar* där domstolen prövat i sak om den tilltalade ska befinnas skyldig för barnfridsbrott.

Totalt sett rör det sig om 45 domar, varav två från hovrätt och resterande från tingsrätt. Det är möjligt att det finns fler avlagda domar för den aktuella perioden som inte funnits tillgängliga på någon av de nyttjade rättsdatabaserna. Trots att både JP Infonet och Juno utger sig för att inkludera alla nya brottmål uppmärksammades att vissa domar som fanns hos den ena tjänsten inte återfanns hos den andra och vice versa. Det är anledningen till att båda databaserna används parallellt. Varför nämnda databastjänster trots detta använts i stället för att begära ut samtliga domar som rör barnfridsbrott från respektive tingsrätt har främst att göra med effektivitetsskäl.

I förhållande till den första frågeställningen har en närläsning av förarbetena till den nya lagstiftningen gjorts. Fokus har legat på SOU 2019:32 och prop. 2020/21:170 som utgör det huvudsakliga skriftliga materialet vid tillkomsten av barnfridsbrottet. I detta sammanhang har förarbetena inte använts som rättskälla utan som ett analysobjekt som granskats i syfte att utröna de primära motiven bakom kriminaliseringen.

1.4 Avgränsningar

Barn som faller offer för brott och bevittnar våld faller, som ovan nämnt, under socialtjänstens ansvar. Det hade således varit relevant att belysa socialrättsliga aspekter av problematiken, så som socialtjänstens ansvar enligt 5 kap. 1 och 11 §§ SoL eller möjligheten att omhänderta barnen med stöd av 2 § lagen (1990:52) om vård av unga. Dessutom aktualiseras vissa ersättningsrättsliga frågor i samband med att barn utsatts för att bevittna våld, en rätt som dessutom stärkts i och med barnfridsbrottets införande.⁷¹ För att begränsa uppsatsens omfattning har jag dock valt att fokusera på straff- och straffprocessrättsliga frågor så som kriminaliseringen, den straffrättsliga bedömningen och brottmålsförfarandet. Nämnda socialrättsliga och ersättningsrättsliga aspekter kommer således inte beröras framöver.

---

⁷¹ Se prop. 2020/21:170 s. 33 ff.

1.5 Disposition

Inledningsvis följer en kunskapsöversikt som är tvådelad. Den första delen utgör en genomgång av det brottsutsatta barnets intressen, behov och förutsättningar, med en särskild fördjupning i barnets möjlighet att komma till tals. Den andra delen rör barnets processuella och bevisrättsliga ställning som målsägande i brottmål i allmänhet, och brottslighet som rör familjevåld i synnerhet. Avsnittet är tänkt att ge en introduktion, dels till relevanta processuella begrepp och förfaranden, varav flera är specifika för brottmål där just barn är målsäganden, dels till rättens relation till tidigare forskning på området. Centralt för avsnittet är barnets särreglerade ställning i straffprocessen och vilka konsekvenser denna särställning medför för barnet.

I avsnittet därpå ska barnfridsbrottet placeras i sin straffrättsliga och samhällliga kontext. Bl.a. redogörs för hur kriminaliseringar motiveras i största allmänhet, men framför allt kommer fokus att ligga på bakgrunden till och motiven bakom den aktuella kriminaliseringen. Avsnittet syftar även till att ge en förståelse för barnfridsbrottets skyddssubjekt, d.v.s. barn som utsätts för att bevittna brott mot närstående, och varför denna utsatthet anses vara särskilt allvarlig.

Därefter görs en fördjupning i själva bestämmelsen. Detta avsnitt syftar till att presentera själva bestämmelsen samt tolka och fastställa de huvudsakliga brottsrekvisiten. Syftet med avsnittet är att få en fördjupad förståelse för bestämmelsen, t.ex. vilka gärningar som faller inom och utom tillämpningsområdet, samt att analysera vilka vinster och förluster som själva utformningen av straffbudet medför.

I det sista undersökande kapitlet presenteras resultatet av den empiriska undersökningen. Rättsfallsstudien syftar till att klargöra hur tillämpningen av bestämmelsen ser ut i praktiken och resultatet av studien utgör i sin tur ett underlag för resonemang kring vilka praktiska svårigheter som aktualiseras vid tillämpningen, orsaker till att ett åtal avseende barnfridsbrott vinner bifall eller ej, vilket straffvärde ett barnfridsbrott normalt tillmäts etc.

Avslutningsvis ämnas frågeställningarna besvaras mot bakgrund av resultatet av de redogörelser och undersökningar som gjorts i föregående avsnitt. I samband med detta presenteras en analys av resultatet, som avslutningsvis mynnar ut i en avslutande reflektion.

2 Barn och brottmål

Detta avsnitt avser belysa hur straffprocessen har anpassats till barn, hur dessa anpassningar verkar i praktiken samt vilka förutsättningar ett barn har att genom ett brottmålsförfarande få sin röst hörd. Inledningsvis kommer det brottsutsatta barnet att belysas i fråga om behov och intressen. En fördjupning görs i fråga om barnets förmåga att komma till tals och höras. Därefter kommer vissa processuella och bevisrättsliga bestämmelser och förfaranden som aktualiseras när barn är målsägande att beskrivas, främst den särskilda företrädarens roll, barnahusverksamheten samt bevisvärderingen av barnets utsaga vid barnförhör. Dessa bestämmelser och förfaranden kommer vidare relateras till rådande forskningsläge i fråga om deras kapacitet att möta barnets behov, intressen och förutsättningar.

Avsnittet utgör således en kunskapsöversikt över rättsläget och barnrelaterad forskning samtidigt som straffprocessens förmåga till barnanpassning kommer att granskas och ifrågasättas. Tilläggas kan att genomgången inte gör något anspråk på att vara heltäckande utan är tänkt att ge en övergripande bild av barnets förutsättningar att tillvarata sina rättigheter inom ramen för brottmålsförfarandet.

2.1 Barns förutsättningar, behov och intressen vid brottsutsatthet

Att bli utsatt för brott kan vara en svår och traumatisk upplevelse oavsett vem offret är och vilka erfarenheter denne har. Vissa människor är dock mer utsatta och sårbara än andra när det kommer till brottsutsatthet. Marginaliserade grupper, unga män och ensamstående mammor är exempel på särskilt utsatta grupper som är överrepresenterade som brottsoffer i brottsstatistiken.⁷² Vissa grupper är särskilt sårbara för brottsutsatthet, i bemärkelsen att risken att drabbas för brott är högre, de psykiska konsekvenserna är svårare och motståndskraften, i form av t.ex. ekonomiska och sociala resurser eller möjligheten att tillvarata resurserna, är mindre.⁷³ Barbro Hindberg menar att barn, på grund av en avsaknad av mognad, kunskap, makt och inflytande, utgör en sådan särskilt sårbar grupp.⁷⁴ Barn har därtill en svag psykologisk och juridisk ställning, särskilt i förhållande till närstående, och konsekvenserna för det brottsutsatta barnet är dessutom särskilt allvarliga i de fall förövaren är en närstående.⁷⁵

---

⁷² Lindgren, Pettersson och Hägglund, Utsatta och sårbara brottsoffer, s. 19.

⁷³ A.a. s. 20 f.

⁷⁴ Hindberg, Utsatta och sårbara brottsoffer, s. 241.

⁷⁵ A.a. s. 241.

På grund av barns särskilda utsatthet och sårbarhet tillskrivs barn som utsätts för brott ett särskilt skyddsvärde och brott som barn utsätts för beskrivs därtill som särskilt hänsynslösa.⁷⁶ Vid anmälan av brott är barn, särskilt små barn, beroende av vuxnas hjälp och stöd, vilket blir särskilt problematiskt om utsattheten har anknytning till hemmet. Av avgörande betydelse under själva förundersökningen är att barnet blir bemött på ett lämpligt sätt, att brottsutredningen inte är för utdragen och att samverkan mellan olika myndigheter är fungerande.⁷⁷ Barn är allmänt sett, mer än vuxna, i behov av individanpassat stöd och hjälp som tar hänsyn till barnets ålder och mognad.⁷⁸ Det viktigaste för ett barn som genomlevt något traumatiskt är dock att erhålla skydd mot ytterligare traumatiska händelser och fortsatt utsatthet.⁷⁹

Stater som ratificerat barnkonventionen har enligt FN:s barnrättskommitté en skyldighet att skydda barn som är offer för eller vittnen till brott.⁸⁰ Barnrättskommittén uppger att barn som utsätts för eller bevittnar våld upplever minskad egenmakt, varför det är av särskilt intresse att dessa barn inte upplever samma maktlöshet under den efterföljande brottsutredningen och rättsprocessen.⁸¹ Det är därför nödvändigt att insatserna präglas av en lyhördhet gentemot barnet samt att utredningen anpassas efter barnets förutsättningar att delta och återhämta sig.⁸² Inom psykologisk forskning konstateras det att barn som utsätts för brott har ett behov av att komma till tals och berätta vad de varit med om för att uppnå en känsla av delaktighet.⁸³

Barnrättskommittén uttrycker dock att straffrättsliga förfaranden endast bör inrättas för barn som är offer för våld när så är *lämpligt*.⁸⁴ Desto mer betonas behovet av förebyggande lagstiftningsåtgärder.⁸⁵ Syftet med en utredning om våld mot barn är enligt kommittén nämligen att förhindra framtida utsatthet genom stöd och utbildningsåtgärder snarare än straff.⁸⁶ Insatser med reparativt fokus kan särskilt vara att föredra framför straff när gärningspersonen är en omsorgsperson.⁸⁷ Beslut att väcka åtal mot föräldrar och vårdnadshavare ska därför föregås av stor försiktighet och kommittén anger att ett åtalsbeslut sällan är förenligt med barnets bästa i

---

⁷⁶ Se Andersson och Kaldal, Barn i brottmål, s. 28

⁷⁷ Ds 2004:56 s. 61.

⁷⁸ A.a. s. 61.

⁷⁹ Se Almquist, Norlén och Tingberg, s. 261.

⁸⁰ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 13, p. 5.

⁸¹ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 13, p. 63.

⁸² Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 13, p. 63.

⁸³ Almquist, Norlén och Tingberg, s. 272.

⁸⁴ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 13, p. 56.

⁸⁵ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 8, p. 38.

⁸⁶ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 8, p. 40.

⁸⁷ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 13, p. 56.

dess situationer.⁸⁸ Med anledning av detta ska ett åtalsbeslut enbart tas när det är förenligt med barnets bästa och då det är nödvändigt för att skydda barnet mot avsevärd skada.⁸⁹

Ur ett brottsofferperspektiv är det av intresse att barnet får upprättelse. Påföljdsutredningen angav att upprättelse kan uppnås genom att någon hålls ansvarig för en brottslig gärning, men även deltagande under en rättegång kan medföra en känsla av upprättelse.⁹⁰ Utgångspunkten bör enligt en annan utredning vara att ett barn som utsatts för något skadligt i första hand har ett intresse av skydd och hjälp.⁹¹ I utredningens slutbetänkande anförs därtill att den straffrättsliga bedömningen är betydelsefull ur ett barnperspektiv, eftersom barn i allmänhet upplever att det är viktigt att bli lyssnade på och betrodda, något som en fällande dom utgör bevis för.⁹² Därutöver påtalas att domen kan komma till användning i ett senare skede vid bedömningen av för barnet nödvändiga insatser.⁹³

2.1.1 Barns förmåga att komma till tals och höras

Emelie Ernberg och Sara Landström framhåller, med hänvisning till Goodman och Melinder, att barn redan vid en ålder på 3–4 år besitter en tillräcklig förmåga för att i rättsliga sammanhang kunna avge utsagor. Under förutsättning att förhöret sker på ett lämpligt sätt som är förenligt med forskningsbaserade barnförhörsmetoder så kan en sådan utsaga vara minst lika tillförlitlig som om den avgivits av ett äldre barn eller en vuxen.⁹⁴

Det finns emellertid vissa hinder avseende barns förmåga att komma till tals jämfört med vuxnas. Det gäller inte minst yngre barn. Av psykologisk forskning framgår bl.a. att förskolebarn besitter en begränsad minneskapacitet och kunskap om omvärlden vilket resulterar i korta och detaljfattiga utsagor.⁹⁵ Barn i denna ålder har därtill konstaterats ha sämre språkförmåga och sämre källminne, innebärande att de har svårare att minnas när, var och hur något hände.⁹⁶ Barns förmåga att minnas påverkas därtill enligt Lena Schelin, med hänvisning till bl.a. Gudjonsson, av många faktorer som kan relateras till själva händelsen, så som hur barnet påverkades av det som hänt och hur lång tid det har gått sedan det skedde.⁹⁷ Barnets

---

⁸⁸ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 8, p. 41.

⁸⁹ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 8, p. 41.

⁹⁰ SOU 2012:34 s. 138.

⁹¹ Se SOU 2001:72 s. 325.

⁹² A.a. s. 325.

⁹³ A.a. s. 325.

⁹⁴ Ernberg och Landström, Handbok i rättspsykologi, s. 260.

⁹⁵ A.a. s. 255.

⁹⁶ A.a. s. 255 f.

⁹⁷ Schelin, Bevisvärdering av utsagor i brottmål, s. 120.

egenskaper, erfarenhet och kunskap påverkar också möjligheten att minnas och återberätta.⁹⁸ Likaså är förhörets upplägg samt barnets ålder och vana av att bli hörd av betydelse för förmågan att berätta.⁹⁹

Vidare uppger Ernberg att förskolebarn har svårare att skilja på det verkliga och det föreställda.¹⁰⁰ Det är dock något som kan uppmärksammas av en förhørsledare som har tillräcklig kunskap om barns berättande och agerande. Barn har därtill en sämre slutledningsförmåga, vilket innebär att de integrerar felaktig information – som en vuxen kan göra omedvetet enbart på grund av att något verkar logiskt – i sina utsagor i mindre utsträckning än vuxna.¹⁰¹ Det innebär att barns utsagor i detta avseende kan vara mer tillförlitliga än vuxnas, eftersom risken att minnena har förvanskats är mindre. Barn i åldern 7 till 12 år som enligt Ernberg och Landström, med hänvisning till Lamb, kan återge händelser utförligare och på ett mer tillförlitligt sätt än de yngre barnen, är dock känsliga för suggestion.¹⁰² Schelin hävdar däremot, med hänvisning till Granhag och Jackson, att barn som är 12 år och äldre fritt kan återge händelser på ett lika bra sätt som vuxna utan att för den delen påverkas av suggestion.¹⁰³ Tonåringar har enligt Ernberg och Landström, med hänvisning till bl.a. Reyna och Brainerd, en fullt utvecklad minneskapacitet, men med problemet att minnesbilder snabbt bleknar, vilket ökar risken för felaktiga minnen.¹⁰⁴

Som framgår ovan har barn i olika åldrar olika svårigheter när det kommer till att avge utsagor. För att ge barn goda förutsättningar att trots det få komma till tals, och således vara delaktiga i processen, behöver dessa svårigheter uppmärksammas. Det kräver att de rättsliga aktörerna besitter tillräcklig kunskap om barns berättande och att straffprocessen går att anpassa till det enskilda barnets förutsättningar. Sara Landström och Leif A. Strömwall anser att fokus vid värderingen av utsagor därför borde vara faktorer som faktiskt påverkar hur detaljrik en utsaga kan förväntas vara i förhållande till det enskilda barnet och vilken förmåga barnet borde ha att återberätta något självupplevt.¹⁰⁵ Exempel på sådana faktorer är barnets ålder, barnets relation till den misstänkte och vad barnet utsatts för.

---

⁹⁸ Schelin, s. 120.

⁹⁹ A.a. s. 120.

¹⁰⁰ Ernberg och Landström, s. 255.

¹⁰¹ Schelin, s. 121.

¹⁰² Ernberg och Landström, s. 256.

¹⁰³ Schelin, s. 130.

¹⁰⁴ Ernberg och Landström, s. 256 f.

¹⁰⁵ Landström och Strömwall, Handbok i rättspsykologi, s. 369.

Eftersom barn är mer påverkbara än vuxna menar Schelin, med hänvisning till bl.a. Gudjonsson, att det dessutom är av betydelse hur förhöret går till, hur förhørsledaren agerar i relation till barnet och hur frågorna ställs.¹⁰⁶ Det är t.ex. viktigt att förhørsledaren undviker ledande frågor. Forskning visar emellertid att felkällor sällan uppkommer på grund av att barnet accepterar felaktiga uppgifter eller självmant lämnar felaktig information, utan snarare kan härledas till att barnet utelämnar information eller helt låter bli att svara.¹⁰⁷ Att barn skulle vara mer benägna att fantisera och hitta på än vuxna är också något som enligt Schelin, med hänvisning till Gudjonsson, saknar stöd i forskning.¹⁰⁸

I många fall krävs det fler än ett förhör med barnet för att det ska utgöra ett tillräckligt underlag i den efterföljande rättsliga prövningen.¹⁰⁹ Schelin påtalar dock, med hänvisning till Gudjonsson, att barn kan ändra sina svar om de får samma fråga flera gånger, då barnet kan uppfatta det som att hen ”svarat fel” inledningsvis.¹¹⁰ Det är därför viktigt att förhørsledaren under senare förhör tar hänsyn till vad som sagts i tidigare förhör. Det är också av betydelse att det första förhöret sker så snabbt som möjligt för att minimera risken att barnet glömmet viktiga detaljer eller påverkas av andra i sin omgivning.¹¹¹

2.2 Barnet som målsägande

Barn utgör, liksom alla andra, rättssubjekt i juridisk mening. Det innebär att barn kan inneha både rättigheter och skyldigheter.¹¹² Barn har däremot ingen rättshandlingsförmåga, innebärande att de saknar möjlighet att besluta om sina egna angelägenheter.¹¹³ Den bristande rättshandlingsförmågan knyter an till att en person enligt 9 kap. 1 § FB är omyndig fram till 18 års ålder. Av detta följer bl.a. att det är vårdnadshavaren till en omyndig målsägande, som utsatts för ett brott mot sin person, som äger rätt att föra barnets talan enligt 20 kap. 14 § RB. Med processrättsliga termer brukar det uttryckas som att barn har partsbehörighet, d.v.s. att de i och för sig kan vara part i en rättegång.¹¹⁴ Barnet kan dessutom ha talerätt i en viss rättegång om barnet har någon anknytning till saken. Däremot har barnet inte någon processbehörighet,

---

¹⁰⁶ Schelin, s. 125.

¹⁰⁷ A.a. s. 125.

¹⁰⁸ A.a. s. 126.

¹⁰⁹ SOU 2000:42 s. 73.

¹¹⁰ Schelin, s. 125.

¹¹¹ SOU 2000:42 s. 73.

¹¹² Singer (2019), s. 134.

¹¹³ A.a. s. 134.

¹¹⁴ Prop. 1994/95:224 s. 14.

innebärande att barnet inte egenhändigt kan vidta processhandlingar, t.ex. väcka talan. Talan måste därför föras å barnets vägnar av en ställföreträdare.¹¹⁵

Inom straffprocessen benämns talerätten åtalsrätt och de åtalsberättigade parterna är åklagaren och målsäganden.¹¹⁶ Barnfridsbrottet faller under allmänt åtal vilket innebär att åklagaren enligt 20 kap. 6 § RB har en skyldighet att väcka åtal om förutsättningarna för åtal är uppfyllda. Förutsättningarna för åtal är att gärningen ska vara straffbar och bevisningen tillräckligt stark för att kunna läggas till grund för en fällande dom.¹¹⁷ Målsäganden har enligt 20 kap. 8 § första stycket RB vid brott som faller under allmänt åtal en sekundär åtalsrätt, vilket ska förstås som att åtal endast kan väckas av målsäganden om den enskilde angivit brottet och åklagaren har beslutat att inte väcka åtal. Om åklagaren väcker åtal får målsäganden enligt 20 kap. 8 § andra stycket RB biträda åtalet, innebärande att målsäganden blir medpart i målet och då tillerkänns en processuell ställning som liknar åklagarens.¹¹⁸

Legaldefinitionen av målsäganden är ”den, mot vilken brott är begånget eller som därav blivit förnärad eller lidit skada”, vilket följer av 20 kap. 8 § fjärde stycket RB. Per Olof Ekelöf beskriver det som att varje straffbud inrymmer ett bestämt skyddsintresse och att det är bäraren av detta inneboende intresse som besitter målsäganderätten.¹¹⁹ Vid barnfridsbrott är det enbart barn som utsatts för att ha bevittnat brott mot en närstående som kan inta målsägandeställning. Även innan barnfridsbrottet infördes led barn givetvis skada av att bevittna våld mot närstående men tillskrevs trots det inte målsägandeställning. Ekelöf menar dock att den som lidit skada aldrig kan vara målsäganden om den inte också utsatts för ett brott.¹²⁰ Detta förklarar varför det bevittnande barnet inte förrän nu har kunnat tillerkännas målsägandeställning med tanke på att bevittnandet tidigare inte omfattats av något straffbud.¹²¹

Målsäganden har, till skillnad från den som endast tillerkänns brottsofferstatus, utan att för den delen vara målsägande, vissa processuella rättigheter. Rättigheterna inbegriper bl.a. en rätt att föra talan om enskilt anspråk enligt 22 kap. 1 § RB, en rätt att överklaga domen enligt 51 kap.

---

¹¹⁵ Prop. 1994/95:224 s. 14.

¹¹⁶ Ekelöf, Rättegång II, 1996, s. 56.

¹¹⁷ Ekelöf m.fl., Rättegång V, 2011, s. 159.

¹¹⁸ Ekelöf (1996), s. 60.

¹¹⁹ A.a. s. 67.

¹²⁰ A.a. s. 66.

¹²¹ Se bl.a. NJA 2005 s. 712 där HD prövade om två barns bevittnade av det upprepade våld och hot som deras pappa utsatte deras mamma för kunde betraktas som ofredande enligt 4 kap. 7 § BrB. HD ansåg att en sådan tolkning av straffbestämmelsen skulle vara mycket pressad och saknade stöd i både praxis och förarbeten.

1 § RB, en rätt att underrättas om att huvudförhandling ska hållas enligt 20 kap. 15 a § RB och en sekundär åtalsrätt enligt 20 kap. 8–9 §§ RB. Målsäganden har också enligt 13 a § FUK rätt till information om vilket stöd som går att få, den fortsatta handläggningen av ärendet m.m. och har enligt 13 b-d §§ FUK rätt att bli underrättad om beslut om att inleda, inte inleda eller lägga ned förundersökning, beslut om att väcka eller inte väcka åtal samt, om det behövs, beslut som innebär att den misstänkte frihetsberövas. Målsäganden har i vissa fall också rätt till ett rättsligt biträde¹²² och en stödperson enligt 20 kap. 15 § RB.

Barnet som bevittnat våld mot närstående har, sammanfattningsvis, genom barnfridsbrottets införande tillerkänts målsägandeställning och därmed erhållit de processuella rättigheter som följer av en sådan ställning. På grund av barnets omyndighet har barnet – trots att det visserligen har partsbehörighet och talerätt – däremot ingen processbehörighet och är således beroende av en ställföreträdare för att kunna vidta processhandlingar.

2.3 Förordnande av särskild företrädare för barn

När det finns skäl att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats mot ett barn inleds en förundersökning enligt 23 kap. 1 § RB för att utreda vem som skäligen kan misstänkas samt för att säkra bevisning. När en förundersökning inletts ska barnet enligt 1 § LSF förordnas en särskild företrädare för barn i det fall en vårdnadshavare antingen kan misstänkas för brottet eller på grund av sitt förhållande till den misstänkte befaras inte kunna tillvarata barnets rätt. Den särskilda företrädarens uppgift är enligt 3 § LSF att i vårdnadshavarens ställe tillvarata barnets rätt under förundersökningen och rättegången, vid verkställighetsfrågor som avser skadestånd samt vid ansökan om brottsskadeersättning. Ansvaret är begränsat till att omfatta rättsliga frågor.¹²³ Av 5 § LSF framgår att den särskilda företrädaren ska vara särskilt lämplig för uppdraget i fråga om kunskap, erfarenhet och personliga egenskaper. Den särskilda företrädarens agerande ska styras av barnets bästa och hen ska säkerställa att barnets rättigheter tillvaratas.¹²⁴ Det innebär bl.a. att företrädaren inte ska samtycka till en utredningsåtgärd som barnet kan ta skada av. Företrädaren ska därtill ta hänsyn till barnets vilja.¹²⁵ Det är åklagaren som hos tingsrätten ansöker om att en särskild företrädare ska förordnas, vilket framgår av 4 § LSF.

---

¹²² Se 1 § lag om målsägandebiträde och 1 § LSF.

¹²³ Prop. 1998/99:133 s. 29.

¹²⁴ A.a. s. 30.

¹²⁵ A.a. s. 30.

I fallet barnfridsbrott kan LSF förväntas vara tillämplig i många fall med anledning av att ett brottsrekvisit är att grundbrottet¹²⁶ ska begås av och mot en närstående.¹²⁷ En särskild företrädare för barn förordnas emellertid endast om en *vårdnadshavare* kan misstänkas, eller har en relation med den misstänkte som kan underminera dennes förmåga att tillvarata barnets rätt. Det innebär att vissa fall av barnfridsbrott sannolikt kommer att falla utanför tillämpningsområdet för LSF. Ett sådant exempel är om det skulle förekomma våld mot eller mellan familjehemsföräldrar, som många gånger kan antas stå barnet nära, men som ju varken är vårdnadshavare till barnet eller kan förväntas ha en sådan relation till vårdnadshavarna att det påverkar deras förmåga att företräda barnet. Ett annat exempel är om barnets vårdnadshavare är separerade och brottet begås mot en av vårdnadshavarna av dennes nya partner. I ett sådant fall ska den utomstående vårdnadshavaren enligt 2 § LSF förordnas att företräda barnet, om det inte kan antas vara till barnets bästa att en särskild företrädare utses i stället.

Om LSF inte är tillämplig kan barnet enligt 1 § lagen (1988:609) om målsägandebitråde tilldelas ett målsägandebitråde. Det gäller bl.a. för det fall barnet utsatts för ett brott enligt 4 kap. BrB, på vilket fängelse kan följa, om det kan antas att barnet har ett behov av ett sådant biträde med anledning av barnets personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter. I de fall en särskild företrädare för barn inte kan förordnas bör således ett målsägandebitråde i princip alltid förordnas eftersom barnfridsbrottet återfinns i brottsbalkens fjärde kapitel och barnet bör anses ha en personlig relation till den misstänkte med hänsyn till att denne, enligt vad som är föreskrivet i brottsbeskrivningen, kommer vara en närstående. Ett målsägandebitråde har emellertid inte lika omfattande befogenheter som en särskild företrädare. För att ett målsägandebitråde ska få företa rättsliga handlingar å barnets vägnar krävs t.ex. vårdnadshavarnas samtycke eftersom bestämmelserna, som framgår av 6 kap. 11 § FB, kvarstår hos dem.

2.4 Barnahus

I syfte att göra utredningar som rör misstanke om brott mot barn så barnvänliga som möjligt har den s.k. barnahusmodellen inrättats i stora delar av landet. På barnahus får det barn som misstänks vara utsatt för brott träffa alla relevanta myndighetsföreträdare under ett och samma

---

¹²⁶ D.v.s. det brott som barnet bevittnar. För mer information om grundbrottet, se avsnitt 4.2.

¹²⁷ Se mer om närståenderekvisitet i 4 kap. 3 § BrB under avsnitt 4.3.

tak, däribland polis, åklagare, socialtjänst, hälso- och sjukvård och Rättsmedicinalverket.¹²⁸ Genom nära samverkan mellan berörda myndigheter förväntas kvalitén på utredningarna öka. Det förväntas innebära en högre lagföringsprocent och bättre utformat stöd för barnet och familjen. Syftet är att barnet ska få rätt bemötande och stöd i en verksamhet präglad av ett barnperspektiv, innebärande att barnets bästa är i fokus, att barnet får nödvändig information och att barnet ges förutsättningar att delta och komma till tals på sina egna villkor.¹²⁹

Därutöver förväntas verksamheten bidra till att brottsutredningen genomförs skyndsamt.¹³⁰ Barnahusverksamheten kan således antas bidra till att det skyndsamhetskrav som regleras i 2 a § FUK uppfylls. Skyndsamhetskravet innebär att förundersökningen som huvudregel ska avslutas och åtal väckas inom tre månader från det att någon skäligen kan misstänkas för brottet. Nämnda tidsfrist får endast överskridas om det anses vara motiverat med anledning av utredningens beskaffenhet eller andra omständigheter. Skyndsamhetskravet ska tillämpas i förundersökningar som rör barnfridsbrott.¹³¹ Detta har dock kritiserats av två remissinstanser, BO och Åklagarmyndigheten, som menar att det blir svårt att iakttä skyndsamhetskravet när också grundbrottet som inte omfattas av samma krav ska utredas parallellt.¹³² Enligt en rapport från Rädda Barnen från 2017 överskreds tidsfristen i en tredjedel av de undersökta förundersökningarna,¹³³ vilket antyder att tidsfristen inte iakttas i tillräcklig mån som det är.

Flera av barnahusen har även tidigare inkluderat barn som bevittnat våld mot en närstående i sin målgrupp.¹³⁴ Sannolikt kommer många av de barn som utsätts för barnfridsbrott också fortsättningsvis att omfattas av barnahusens målgrupp. Bl.a. barn som är mellan 15–17 år uppges dock i praktiken många gånger hamna utanför barnahusens målgrupp.¹³⁵ I en utvärdering av barnahusens verksamhet utförd av Barnafriid, det nationella centrumet för kunskap om våld mot barn, framkommer dessutom regionala skillnader vad gäller barnahusens verksamhet. I vissa regioner saknas tillgång till verksamheten helt och i vissa regioner råder resurs- och personalbrist, vilket påverkar kvaliteten av utredningarna.¹³⁶ Dessutom belyses vissa brister som många hänför sig till avsaknaden av nationell styrning och gemensamma

---

¹²⁸ Barnafriid, Slutrapport – Utvärdering av Barnahus, S2018/00212/FST s. 9.

¹²⁹ A.a. s.11.

¹³⁰ A.a. s. 11.

¹³¹ Prop. 2020/21:170 s. 29.

¹³² Åklagarmyndigheten, remissyttranden över SOU 2019:32, s. 6, BO, remissyttranden över SOU 2019:32, s. 2.

¹³³ Rädda Barnen, Brotts mot barn 2016 och 2017, s. 11.

¹³⁴ S2018/00212/FST s. 10.

¹³⁵ A.a. s. 58.

¹³⁶ A.a. s. 57 f.

riktlinjer.¹³⁷ Sverige saknar nämligen, till skillnad från bl.a. de andra länderna i Norden, central rättslig reglering kring barnhusens verksamhet.¹³⁸ Vidare lyfts att sekretesslagstiftningen utgör ett hinder för samverkan myndigheterna emellan.¹³⁹ Ett annat problem är att barnets rätt till information inte tillgodoses i tillräcklig mån på grund av osäkerheter kring *vem* som ska informera och *vilken* information som bör delas med barnet.¹⁴⁰

Det verkar således finnas en del problem med barnhusverksamheten, något som även Susanna Johansson har uppmärksammat. Hon har bl.a. kritiserat barnhusen för att prioritera de straffrättsliga frågorna och därmed eftersätta barnets, och familjens, behov av socialt stöd och insatser. Hon menar att fokus hamnar på gärningspersonen snarare än på barnet, vilket gör att utredningen om barnets behov försummas.¹⁴¹ Hon konstaterar därtill att den straffrättsligt inriktade logiken i vissa situationer står i direkt motstridighet till behandlingslogiken och att detta kan resultera i sämre samarbete med barnets vårdnadshavare och en svårighet att få deras samtycke till nödvändiga insatser.¹⁴² Många socialsekreterare upplever, motsägelsefullt nog, att en av de största utmaningarna inom ramen för samverkansarbetet på barnhus är att se till att barnet inte glöms bort under den rättsliga processen, inte minst i de fall förundersökningen läggs ned.¹⁴³

2.5 Barnförhör och bevisvärdering av barns utsagor

Den svenska straffprocessen präglas av muntlighets- och bevisomedelbarhetsprincipen. Principerna, som regleras i 46 kap. 5 § RB respektive 35 kap. 8 §, innebär att förhandlingen som utgångspunkt ska vara muntlig samt att såväl muntlig som skriftlig bevisning ska upptas under förhandlingen. Ett vittne, part eller målsägande som inte biträder åtalet ska mot bakgrund av detta, som absolut huvudregel, avge sin utsaga muntligen enligt 36 kap. 16 § jämte 37 kap. 3 § RB. Om ett barn åberopas som vittne ska lämpligheten i att barnet hörs inför rätten prövas enligt 36 kap. 4 § RB. Denna regel omfattar analogivis även barn som är målsäganden.¹⁴⁴ Om det inte befinns vara lämpligt att barnet hörs kan undantag från ovan nämnda principer göras med stöd av 35 kap. 14 § RB, där det föreskrivs att en skriftlig utsaga eller en ljud-och

---

¹³⁷ S2018/00212/FST s. 5.

¹³⁸ Andersson och Kaldal, s. 256.

¹³⁹ S2018/00212/FST s. 5.

¹⁴⁰ A.a. s. 57.

¹⁴¹ Johansson, Rätt makt och institutionell förändring, s. 213.

¹⁴² A.a. s. 194 och 198.

¹⁴³ A.a. s. 201.

¹⁴⁴ SOU 2001:103 s. 227.

bildupptagning av en berättelse får åberopas som bevis i rättegång om det är särskilt föreskrivet, om förhör inte kan hållas inför rätten eller om ett sådant förhör hade varit betydelselöst eller oproportionerligt kostsamt eller besvärligt. Att ett sådant undantag får göras vad gäller barn fastslogs av HD för första gången år 1963, där ett av justitieråden för egen del anförde att 35 kap. 14 § RB bör tillämpas i fråga om barn ”så långt det är möjligt utan fara för rättssäkerheten”.¹⁴⁵ Det innebär att domstolen numera i regel accepterar att barnförhör med barn under 15 år spelas upp i rätten i stället för att kalla barnet till förhandlingen.

Förhör med barn ska enligt 18 § FUK hållas av någon med särskild kompetens för uppgiften. Av 19 § FUK framgår att en person som har särskild kunskap i barn- och förhörpsykologi bör medverka vid förhöret alternativt uttala sig om värdet av utsagan om barnets utsaga är av avgörande betydelse för utredningen och sakkunnigkunskapen är betydelsefull med hänsyn till brottets beskaffenhet samt barnets ålder och mognad. Förhöret ska enligt 17 § FUK verkställas så att barnet inte riskerar att ta skada. Fler förhör än vad som är nödvändigt med hänsyn till utredningens art och barnets bästa ska inte genomföras. Forsman menar emellertid att vissa studier tyder på att det sistnämnda många gånger uppfattas som en uppmaning att skydda barn *från* att höras, vilket inte är syftet med skrivningen.¹⁴⁶

En förutsättning vid upptagning av förhör utom rätten är att förhöret dokumenteras på ett tillförlitligt sätt. Schelin menar att otillräcklig dokumentation kan utgöra ett brott mot Europakonventionen.¹⁴⁷ I regel kräver det att en videospelning görs. Som huvudregel används därför ljud- och bildupptagning för att dokumentera barnets förhör om barnet är under 15 år.¹⁴⁸ Europakonventionen ställer även krav på det inspelade förhörets innehåll och förfarandesätt. Av särskild betydelse är bl.a. att försvaret ges möjlighet att ställa frågor till målsäganden och att förhørsledaren undviker ledande frågor.¹⁴⁹

Beträffande bevisvärdet av sådana videoupptagningar har HD fastställt att det är ”ofrånkomligt att bevisvärdet av utsagan inte får samma styrka som om förhöret kunnat ske under huvudförhandlingen”.¹⁵⁰ HD har även klargjort att bedömningen av uppgifter som förebringas genom ljud- och videoupptagning bör präglas av särskild försiktighet.¹⁵¹ Om det finns skäl att

---

¹⁴⁵ Se NJA 1963 s. 555.

¹⁴⁶ Forsman, s. 446.

¹⁴⁷ Schelin, s. 31.

¹⁴⁸ Åklagarmyndigheten, Barnhandbok, s. 25.

¹⁴⁹ Se S.N. mot Sverige, nr 34209/96, dom meddelad den 2 juli 2002.

¹⁵⁰ Se NJA 1993 s. 68.

¹⁵¹ Se NJA 1993 s. 616.

betvivla uppgifternas riktighet måste utsagan ha stöd från annan utredning för att beviskravet ska vara uppnått.¹⁵² HD anför dock att uppgifter som presenteras genom ett videoinspelat förhör kan vara tillräckliga för att uppnå beviskravet i brottmål, under förutsättning att:

”[F]örhören har skett under betryggande former, bl.a. att uppgifterna i och för sig framstår som sannolika och inbördes förenliga, att berättelserna inte innehåller moment som ger anledning betvivla uppgifterna samt att dessa inte motsägs av annan utredning.”¹⁵³

Därutöver har HD utvecklat en praxis kring vilka krav som rimligtvis kan ställas på en utsaga för att den ska anses vara tillförlitlig och verklighetsförankrad. Inledningsvis ska utsagan vara lång, sammanhängande, klar och detaljerad.¹⁵⁴ I ett annat rättsfall har HD anförts att en utsaga som lämnades spontant och med detaljer och gester gav intrycket att barnet berättade om något självupplevt.¹⁵⁵ HD har uttryckt i ytterligare ett rättsfall att en spontan berättelse är en *förutsättning* för att förhöret ska anses uppfylla rättssäkerhetskrav.¹⁵⁶ Även ålder har av HD uppmärksammas som en relevant faktor vid bevisvärderingen av utsagor. I ett mål där barnet var 2 år och 8 månader ansågs inte barnets uppgifter samt dess reaktioner och allmänna beteende ensamt kunna utgöra tillräcklig bevisning, utan omständigheterna behöver enligt domstolen vinna ”klart stöd” av annan utredning.¹⁵⁷ HD har därtill klargjort att det framför allt är faktorer som avser innehållet i berättelsen som är av betydelse vid bedömningen, medan det är desto svårare att bedöma utsagan utifrån icke-verbala faktorer och det allmänna intryck som målsäganden ger.¹⁵⁸ Som exempel på innehållsmässiga faktorer nämns:

”Klar, lång, levande, logisk, rik på detaljer, påvisat sanningsenlig i viktiga enskildheter samt fri från felaktigheter, motsägelser, överdrifter, svårförklarliga moment, konstansbrister, dåligt sammanhang eller tvekan i avgörande delar”.¹⁵⁹

---

¹⁵² Se NJA 1993 s. 616.

¹⁵³ Se a.a.

¹⁵⁴ Se NJA 1980 s. 725 och NJA 1992 s. 446.

¹⁵⁵ Se NJA 1993 s. 616.

¹⁵⁶ Se NJA 1986 s. 821.

¹⁵⁷ Se NJA 1994 s. 268.

¹⁵⁸ Se NJA 2010 s. 671.

¹⁵⁹ A.a.

I ett annat prejudikat konstaterar domstolen emellertid att vissa av dessa kriterier är svåra att tillämpa när förhörspersonen har en ”bristande förmåga att uttrycka sig muntligen”,¹⁶⁰ vilket rimligen borde gälla bl.a. barn.

2.5.1 Praxisutvecklingens förhållande till tidigare forskning

Hur förhåller sig då alla dessa krav och kriterier som tillämpas i fråga om barns utsagor i brottmål till verkligheten? Även om praxis under senare år har utvecklats på så sätt att större hänsyn tas till barns (o)förmåga att avge utsagor muntligen är utgångspunkten att det ställs samma krav på ett barns utsaga som en vuxens vad gäller form och innehåll. Barnrättighetsutredningen uppmärksammade att domstolarna generellt sett har en bristande kunskap kring barns förmåga att återge händelser och att förhör ofta hålls på felaktiga sätt, vilket tillsammans resulterar i att barns utsagor i allmänhet tillmäts ett lågt bevisvärde.¹⁶¹

Vad gäller krav på utsagor i stort har bl.a. Christian Diesen problematiserat att samma krav ställs på barn som på vuxna eftersom barn till följd av en begränsad verbaliseringsförmåga och erfarenhet har mycket svårt att uppfylla krav på längd, detaljrikedom och sammanhang.¹⁶² Eftersom barn, särskilt små barn, har svårt att redogöra för händelser menar även Landström och Strömwall, med hänvisning till Ernberg, att kriterier som ”detaljrik” och ”spontan återberättad” inte bör tillämpas på barns utsagor.¹⁶³ Studien visade likväl att sådana kriterier användes i 66 % av de granskade tingsrättsdomarna.

Schelin refererar till forskning av bl.a. Gudjonsson som antyder att barn, särskilt yngre barn, är i behov av s.k. framplökningsinformation i syfte att underlätta eftersökandet av minnen.¹⁶⁴ Om barnet delges framplökningsinformation kan det få till följd att utsagan värderas lägre eftersom den då framställs som mindre spontan. Ernberg och Landström påtalar dessutom, med hänvisning till Eisen, att barn som uppvisar traumasymtom generellt sett lämnar mindre information när de ska återberätta något självupplevt.¹⁶⁵ Om barnet utsatts för liknande traumatiska händelser flera gånger lagras minnena i s.k. script. Sådana minnen är vaga och detaljfattiga och beskriver snarare hur något brukar gå till än specifika händelser.¹⁶⁶ Ernberg

---

¹⁶⁰ Se NJA 2017 s. 316 I.

¹⁶¹ SOU 2016:19 s. 258 f.

¹⁶² Diesen, Likhet inför lagen, 2005, s. 200.

¹⁶³ Landström och Strömwall, s. 368.

¹⁶⁴ Schelin, s. 127.

¹⁶⁵ Ernberg och Landström, s. 262.

¹⁶⁶ A.a. s. 262 f.

och Landström anger därtill att barnets förmåga att berätta om egenupplevda saker kan påverkas negativt av att växa upp i en otrygg miljö.¹⁶⁷ Forskning visar att barn med trygg anknytning ofta har lättare att sätta ord på sina upplevelser, vilket även förbättrar förmågan att minnas.¹⁶⁸ Detta blir ett problem i förhållande till barn som bevittnar våld eftersom deras anknytning kan ta skada och bli otrygg när de utsätts för trauman av sina föräldrar.¹⁶⁹ Det är således inte bara barnets ålder som gör de rådande kraven på utsagor svåruppnåeliga, utan också det barnet varit med om och deras uppväxtvillkor utgör ett hinder.

Karl Ask och Sara Landström uppger, med hänvisning till Goodman, att vuxna ofta sitter på stereotypa uppfattningar om hur barn som utsatts för trauma borde agera. Förväntningarna är att barnet ska uppvisa ett stereotypt ”offerbeteende” och vara ledset och uppgivet, men detta stämmer sällan överens med verkligheten.¹⁷⁰ Exempelvis anger Ask och Landström, med hänvisning till Wood, att de flesta barn som berättar om övergrepp är lugna och sansade, särskilt om de slipper framträda inför rätten.¹⁷¹ En studie av Rose m.fl. har dessutom påvisat att de barn som levde upp till nämnda förväntningar och uppvisade ett stereotypt ”offerbeteende” ansågs ha högre trovärdighet.¹⁷² Kontentan är således att barn som uppfattas som behärskade verkar tillskrivas lägre trovärdighet, trots att detta är ett vanligt förekommande beteende bland barn som utsatts för trauman.

En annan faktor som påverkar uppgiftslämnarens trovärdighet är utsagans presentationsformat. En studie av Landström visar att utsagor som avges i person framstår som mer trovärdiga än utsagor som spelas upp på video.¹⁷³ Studier har även påvisat att aktörer inom rättsväsendet tror sig kunna uppfatta en lögn lättare om utsagan avges inför rätten än om den framförs via videouppspelning.¹⁷⁴ Schelin belyser, med hänvisning till Landström m.fl., att presentationsformatet till och med påverkar mottagarens bedömning av utsagan mer än huruvida utsagan egentligen är sann eller falsk.¹⁷⁵ Därtill har Landström m.fl. påvisat att barnets prestation upplevs som mer positiv om barnet framträder inför domstol.¹⁷⁶ Det menar Landström och Ask är särskilt problematiskt i förhållande till barns vittnesmål eftersom det har

---

¹⁶⁷ Ernberg och Landström, s. 262.

¹⁶⁸ A.a. s. 258 f.

¹⁶⁹ A.a. s. 259.

¹⁷⁰ Ask och Landström, Handbok i rättspsykologi, s. 383.

¹⁷¹ A.a. s. 383.

¹⁷² A.a. s. 383.

¹⁷³ A.a. s. 384.

¹⁷⁴ Schelin, s. 225.

¹⁷⁵ A.a. s. 225.

¹⁷⁶ A.a. s. 225.

påvisats att barn har bättre förutsättningar att avge en mer fullständig utsaga om förhöret sker på annan plats än i rättssalen.¹⁷⁷

Mot bakgrund av detta är det rimligt att ifrågasätta om utsagor som presenteras genom ljud- och videouppspelning tillmäts ett i allmänhet för lågt bevisvärde, vilket bl.a. Schelin har påpekat, särskilt i relation till utsagor som avges inför domstol, som generellt sett övervärderas.¹⁷⁸ Som uppmärksammats ovan finns det föga stöd för att sådana utsagor borde tillmätas ett lägre bevisvärde. Vad beteendevetenskaplig forskning däremot ger stöd för enligt Schelin är att muntlighet och bevisomedelbarhet inte ”ger domaren bättre förutsättningar att bedöma utsagan än en videoupptagning”.¹⁷⁹

Utöver dessa mer eller mindre omedvetna reaktioner på videoinspelade förhör påvisar en rättsfallsstudie som presenterades inom ramen för Barnrättighetsutredningens slutbetänkande att domstolarna slentrianmässigt menar att barns utsagor ska värderas med försiktighet, utan att för den delen pröva relevansen av försiktighetsprincipen i det enskilda fallet.¹⁸⁰ Diesen påtalar till och med att barn har ett ”bevismässigt handikapp i förhållande till vuxna” mot bakgrund av att samma beviskrav ställs på barnets utsaga som på en vuxens.¹⁸¹ Detta resulterar i att det i dag är svårt för brottsutsatta barn att åtnjuta rättvisa genom en brottmålsprocess.¹⁸² Han menar vidare att problemet aldrig kommer kunna lösas med ett sänkt beviskrav, något som skulle strida mot rättssäkerhetsprinciper enligt EKMR, utan att lösningen är större kunskap om barn hos rättsliga aktörer och en utredningsmetodik som säkerställer kunskapens genomslag.¹⁸³ Det skulle t.ex. kunna innebära ett större fokus på att hitta stödbevisning, eftersom detta är något som i många fall är nödvändigt för att ett åtal där barn är målsägande ska kunna vinna bifall.

Den ofta felaktiga och slentrianmässiga undervärderingen av barns utsagor kritiseras även av Anna Kaldal och Malou Andersson. De menar att uppfattningen påverkar barnets förutsättningar att delta i rättsprocessen och möjligheten för barnet att få sin rätt tillgodosedd genom prövningen.¹⁸⁴ Möjligheten att delta påverkas dessutom av flera andra faktorer, bl.a. förhörets utformning, försvarets möjlighet till korsförhör och inte minst att förhör hålls över

---

¹⁷⁷ Ask och Landström, s. 385.

¹⁷⁸ Schelin, s. 228.

¹⁷⁹ A.a. s. 228.

¹⁸⁰ SOU 2016:19 s. 258.

¹⁸¹ Diesen, *Barnet i vuxnas rättssystem*, 2003, s. 41.

¹⁸² A.a. s. 42.

¹⁸³ A.a. s. 42.

¹⁸⁴ Andersson och Kaldal, s. 99.

huvud taget.¹⁸⁵ I en rättsvetenskaplig studie av Anna Sonander påvisades likväl att ett förhör endast hade hållits under förundersökningen i en tredjedel av de undersökta målen och flera förhör i en femtedel av målen.¹⁸⁶ Också i Barnrättighetsutredningens slutbetänkande konstaterades att bristfälliga förhör påverkar domstolens bedömning i skuldfrågan samt att det faktum att det ställs samma krav på barns och vuxnas utsagor, samtidigt som kunskap om barns utveckling och mognad inte tillmäts betydelse, i praktiken innebär att barnet inte ges samma möjlighet att delta i rättsprocessen.¹⁸⁷

2.6 Andra röster om straffrättsystemets förmåga att barnanpassas

Mot bakgrund av det som redogjorts för ovan, men även andra aspekter av straff- och processrätten, har det av många ifrågasatts huruvida brottmålsförfarandet över huvud taget går att anpassa till barns behov och intressen. Sonander har bl.a. studerat vilka svårigheter de rättsliga aktörerna som träffar brottsutsatta barn möter.¹⁸⁸ Ett problem som Sonander lyfter är att många aktörer har otillräcklig kunskap om barn.¹⁸⁹ Även om utredaren besitter tillräcklig teoretisk kunskap kan det brista i den praktiska tillämpningen av kunskapen.¹⁹⁰ När det kommer till beslutstagande som avser barn är det därtill av grundläggande betydelse att besluten är individualiserade och baseras på det enskilda barnets situation. Sonander menar att ett sådant förhållningssätt överensstämmer dåligt med hur juridiskt beslutsfattande i regel ser ut eftersom beslutsfattandet ofta förlitar sig på generaliseringar och stereotyper i syfte att underlätta och effektivisera besluten.¹⁹¹

Singer lyfter å ena sidan vissa fördelar med ett straffrättsligt förfarande, däribland att åtgärder kan vidtas mot förövaren, att barnet ges möjlighet att erhålla ekonomisk kompensation i form av brottsskadeersättning samt att en brottsrubricering fastslår en viss gärningstyp som klandervärd och oacceptabel.¹⁹² Forsman konstaterar å andra sidan att upprättelsen av en fällande dom i sig, när så väl sker, är av mycket begränsat värde för barnet om samhället trots allt misslyckas med att säkerställa barnets trygghet i efterdyningarna av straffprocessen.¹⁹³ Kaldal är inne på samma spår som Forsman. Hon konstaterar att eftersom få familjevåldsbrott

---

¹⁸⁵ Andersson och Kaldal, s. 112.

¹⁸⁶ Sonander, Att arbeta med barn som brottsoffer, s. 148.

¹⁸⁷ SOU 2016:19 s. 301.

¹⁸⁸ Sonander, s. 18 ff.

¹⁸⁹ A.a. s. 87.

¹⁹⁰ A.a. s. 88.

¹⁹¹ A.a. s. 89.

¹⁹² Singer (2019), s. 285.

¹⁹³ Forsman, s. 501 f.

leder till frihetsberövande påföljder, är det vid lindriga brott sannolikt att barnet kommer ha fortsatt kontakt och leva med förövaren, oavsett om anmälan leder till åtal och lagföring eller om förundersökningen läggs ned.¹⁹⁴ Kaldal menar även att tillämpandet av principen om barnets bästa skulle ”innebära ett underkännande av straffprocessens hantering av ärenden som rör de i straffrättsligt hänseende lindrigare brotten mot barn som begås av en förälder” med hänvisning till att en sådan process kan försätta barnet i en sämre, eller åtminstone inte bättre, situation.¹⁹⁵ T.ex. kan föräldrarnas tillit till sociala myndigheter minska om myndigheterna varit inblandade vid anmälan och familjens ekonomi kan påverkas negativt om förövaren döms till ett bötesstraff.¹⁹⁶

Linda Gröning, som har studerat just barn som utsätts för familjevåld och den efterföljande straffprocessen, ställer sig starkt kritisk till straffrättssystemets lämplighet i förhållande till brottsutsatta barn. Hon tar i och för sig utgångspunkt i det norska straffrättssystemet, men artikeln får anses vara av relevans med hänsyn till det svenska och norska rättssystemets släktskap.

Ett problem med den straffrättsliga regleringen av just familjevåld är enligt Gröning att familjevåldet befinner sig i gränslandet mellan dels det offentliga och det privata, dels olika rättsområden med olika intressen och fokus, så som familjerätten, socialrätten och straffrätten.¹⁹⁷ Med hänvisning till familjevåldets komplexa karaktär ifrågasätter Gröning om straffrättssystemet verkligen kan bidra med adekvata lösningar mot familjevåld.¹⁹⁸ De utdragna förundersökningarna, som inte nödvändigtvis leder till åtal, och det höga beviskravet – som ju inte återfinns inom t.ex. socialrätten – är enligt Gröning exempel på faktorer som påverkar straffrättssystemets lämplighet att hantera familjevåld.¹⁹⁹ Straffrättssystemets effekt är också begränsad med anledning av att familjevåldsrelaterad brottslighet är svårupptäckt och svårbevisad.²⁰⁰ Upptäcktsfrekvensen är i hög grad beroende av att utomstående aktörer är benägna att anmäla och denna benägenhet påverkas i sin tur i negativ riktning av en rädsla att lägga sig i någons privata angelägenheter.²⁰¹

---

¹⁹⁴ Kaldal (2020), s. 352.

¹⁹⁵ A.a. s. 353.

¹⁹⁶ A.a. s. 331 f.

¹⁹⁷ Gröning, Straffrättssystemets funktion vid familjevåldsbrott mot barn, NTfK 2013, s. 369 f.

¹⁹⁸ A.a. s. 372.

¹⁹⁹ A.a. s. 378.

²⁰⁰ A.a. s. 373.

²⁰¹ A.a. s. 373.

Vidare menar Gröning att straffrättssystemets funktion är begränsad i relation till barnbrottmål i allmänhet, och att kriminalisering i synnerhet utgör ett billigt, men kortsiktigt, verktyg.²⁰² Det finns andra lämpligare verktyg som kan anpassas till barnets bästa utifrån barnet som individ och familjen som helhet.²⁰³ Inom de ramar som straffrättssystemet sätter upp, i form av straffrättsliga principer och regler, begränsas emellertid realiserandet av barnets bästa.²⁰⁴ Gröning konstaterar mot denna bakgrund att straffrättssystemet, i sin ambition att hantera familjevåld, i värsta fall riskerar att bli kontraproduktivt eftersom barnet genom att genomgå en straffprocess riskerar en större utsatthet och ett sämre skydd.²⁰⁵

2.7 Sammanfattande kommentar

Straffrättssystemet har flera grundläggande intressen att ta hänsyn till, så som rättssäkerhet, objektivitet, legalitet, likhet och effektiv brottsbekämpning. Barnperspektivet eller barnets bästa är däremot inte något som traditionellt sett omfattats av straffrättens huvudsakliga angelägenheter. I sammanhanget är det lämpligt att betona att straffprocessen syftar till att på ett rättssäkert sätt utreda om ett brott har begåtts, vem som har begått brottet samt att lagföra gärningspersonen.²⁰⁶ Syftet är, som Kaldal och Andersson påpekar, ”inte att bereda det enskilda barnet skydd även om en lagföring av en person som begått ett brott mot barnet kan medföra att barnet är skyddat från framtida övergrepp”.²⁰⁷ När det kommer till skuldfrågan är barnets bästa omöjligtvis något som domstolen kan ta hänsyn till eftersom endast bedömningen av objektiva och subjektiva rekvisit ska läggas till grund för frågan om den tilltalades skuld.

Barnrättskommittén betonar å sin sida vikten av att anta ett barnperspektiv också i straffrättsliga sammanhang. Det innebär bl.a. att en straffrättsligt förfarande endast ska inledas när så är lämpligt, d.v.s. i enlighet med barnets bästa. Syftet ska vara att förhindra barnets fortsatta utsatthet och reparativt fokus ska ges företräde framför straff.²⁰⁸ Utrymmet för att ta sådana hänsyn är emellertid begränsat med anledning av att åklagaren lyder under absolut åtalsplikt.

Upprättelse är också av betydelse ur ett brottsofferperspektiv, och kan således vara en viktig aspekt av barnets bästa. Möjligheten att nå upprättelse stöter likväl på hinder, inte minst i

---

²⁰² Gröning, s. 378.

²⁰³ A.a. s. 378.

²⁰⁴ A.a. s. 379.

²⁰⁵ A.a. s. 380.

²⁰⁶ Andersson och Kaldal, s. 31.

²⁰⁷ A.a. s. 31.

²⁰⁸ Se avsnitt 2.1.

förhållande till barnets möjlighet att delta och komma till tals. Mot bakgrund av redogörelsen ovan är det nämligen tydligt att bl.a. barnets bristande språkkunskap, verbaliseringsförmåga och erfarenhet alltså utgör ett hinder mot barnets möjlighet att delta på sina egna villkor. Hindret har inte övervunnits, utan snarare växt sig större på grund av den praxis som utvecklats utan hänsynstagande till rådande forskningsläge, enligt vilket barns utsagor så gott som alltid tillmäts ett för lågt bevisvärde. Det grundar sig bl.a. i en felaktig bild av barns (o)förmåga, en bristande kunskap om barns berättande och en övertro på tillförlitligheten av de utsagor som avges i person inför rätten. Barnets utgångsläge som målsäganden är således – utan fog – sämre än en motsvarande vuxens, vilket är särskilt problematiskt inom ramen för brottmål där målsägandens utsaga är central i bevishänseende. I slutändan kan detta komma att påverka barnets rätt att höras eftersom barnet, som i och för sig får komma till tals rent formellt, inte blir *lyssnat* på i den utsträckning som skäligen kan förväntas. Beaktat att rätten att höras regleras i en av barnkonventionens fyra grundläggande artiklar är detta särskilt allvarligt.

Rätten att komma till tals kan även påverkas av barnets tillgång till barnahus. Som framgått ovan gynnas barn av att få ha ett förhör på en plats som är anpassad efter barnets förutsättningar, t.ex. ett barnahus. Men det framgår likväl att barn diskrimineras i fråga om möjligheten att få ta del av barnahusens verksamhet beroende på var i landet de bor. Dessutom hörs äldre barn mer sällan på barnahus. Vissa barn blir inte hörda i tillräckligt stor utsträckning eller över huvud taget, vilket bl.a. Sonander påvisat. Det skulle kunna grunda sig i den inställning som i mångt och mycket präglar den svenska rättsordningens syn på barn, nämligen att barn ska skyddas *från* deltagande i rättsprocesser eftersom sådan medverkan medför ett betungande ansvar och en risk att fara illa.²⁰⁹ Det är en inställning som i slutändan sannolikt skadar barnet mer än vad den skyddar eftersom barnrelaterad forskning påvisar att barn de facto har ett stort behov av att komma till tals och bli lyssnade på, särskilt när de varit med om något svårt.

Att det finns problem med barnets tillgång till särskild företrädare, dess begränsade roll och arbetsuppgifter samt kvaliteten på barnahusen är i och för sig något som tas upp i betänkandet av utredningen om skydd för barn som bevittnar våld.²¹⁰ Det antyder att lagstiftaren till viss del är medveten om vissa av de processuella svårigheter som finns och som begränsar barnet i att genomdriva sin rätt. För att stärka barnets position har lagstiftaren nu beslutat sig för att utvidga den särskilda företrädarens uppdrag till att också omfatta åtgärder rörande verkställighet av

---

²⁰⁹ Jfr Kaldal (2010), s. 128 och Diesen (2003), s. 17.

²¹⁰ SOU 2019:32 s. 23 f.

skadestånd samt ansökan om brottskadeersättning.²¹¹ Mot bakgrund av redogörelsen ovan är det dock tydligt att lagstiftaren behöver ta till fler och mer genomgripande åtgärder.

Sammanfattningsvis har det gjorts försök att anpassa straffprocessen efter barnet, vilket både den särskilda företrädare, barnhusverksamheten och barnförhör är exempel på. Trots att dessa särregleringar existerar har vissa problem redogjorts för. Straffprocessens förmåga att över huvud taget kunna barnanpassas har därutöver ifrågasatts på flera håll. Gröning menar att inte minst familjevåldets komplexa karaktär gör det svårt att angripa med straffrättsliga medel och att det finns lämpligare verktyg att ta till. Både Kaldal och Gröning konstaterar att straffrättsystemet på grund av sin stelbenthet till och med riskerar att verka kontraproduktivt och i slutändan försätter barnet i sämre situation.

Nu har emellertid lagstiftaren valt att angripa problemet med att barn bevittnar brott mot närstående genom straffrättsliga verktyg i form av en kriminalisering. Efter att nu ha presenterat de huvudsakliga straffprocessrättsliga bestämmelserna och förfarandet i barnbrottmål ska fokus hädanefter förflyttas till just denna kriminalisering, inledningsvis dess bakgrund och motiv.

---

²¹¹ Se prop. 2020/21:170 s. 37.

3 Tillkomsten av barnfridsbrottet: bakgrund och motiv

I följande avsnitt ska barnfridsbrottets samhälleliga och rättsliga bakgrund och kontext redogöras för, dels genom en presentation av kriminaliseringen som rättsligt verktyg, dels genom en beskrivning av varför det är ett allvarligt problem att barn utsätts för att bevittna våld mot närstående (och familjevåld i stort). Därutöver presenteras resultatet av en närläsning av förarbetena för att belysa lagstiftarens syn på *varför* kriminaliseringen behövs och *hur* straffbudet kommer att förändra den rådande situationen för barn som bevittnar brott mot närstående.

3.1 Syftet med kriminaliseringar i allmänhet

Att kriminalisera innebär att genom lagstiftning belägga vissa gärningstyper med straff.²¹² Jareborg beskriver kriminaliseringen som en formell social kontroll vars syfte är att påverka och styra befolkningens beteende på önskvärdt sätt.²¹³ En kriminalisering innebär emellertid ett ingripande i den enskildes frihet eftersom den både inbegriper en begräsning av valfriheten och ett verkställande av straff mot den som begår en kriminaliserad gärning.²¹⁴ Av denna anledning kan kriminaliseringar inte ske godtyckligt utan måste baseras på ett behov. Jareborg beskriver det som att det måste finnas ett skyddsintresse, d.v.s. ett intresse eller värde som det finns skäl att skydda.²¹⁵ Blotta existensen av ett sådant intresse är emellertid inte tillräckligt för att en kriminalisering ska vara motiverad. Det krävs också att det finnes ett behov av just kriminalisering som val av lagstiftningsåtgärd.²¹⁶

Som straffrättens syfte betonas ibland vedergällning och ibland allmänprevention. Utifrån ett vedergällningsperspektiv är utgångspunkten att den som har begått ett brott förtjänar att bestraffas. Straffet är således en rättfärdigande konsekvens av den gärning som begåtts. Inom ramen för allmänpreventiva teorier är i stället intresset av att förebygga brottslighet centralt. Tanken är att straffhotet i sig undertrycker brottsliga gärningar och därigenom bidrar till att upprätthålla det civiliserade samhället.²¹⁷

---

²¹² Se Jareborg, Allmän kriminalrätt, 2001, s. 45 och Lernestedt, s. 15.

²¹³ Jareborg (2001), s. 51

²¹⁴ Lernestedt, s. 15 f.

²¹⁵ Jareborg (2001), s. 51.

²¹⁶ A.a. s. 52.

²¹⁷ Asp, Ulväng och Jareborg, s. 30 f.

Därtill kan kriminaliseringens symbolfunktion nämnas, vilken ska förstås som att kriminaliseringen, utöver vad som tidigare sagts, utpekar en gärning som socialt förkastlig. Det är ett sätt för lagstiftaren att uttryckligen påvisa vilka beteenden som inte överensstämmer med existerande samhällsvärderingar och en eftersträvansvärd social ordning.²¹⁸ Vidare belyser Lernestedt kriminaliseringens kommunikativa syften i förhållande till den enskilde brottslingen, innebärande att straffbudet argumentationsvis försöker få denne att tänka om.²¹⁹ Inom ramen för de kommunikativa teorierna antas samhällets fördömande vara kriminaliseringens primära funktion, inte de preventiva övervägandena.²²⁰

Monica Burman menar att utifrån ett brottsofferperspektiv bör betydelsefulla skyddsintressen och *gärningars konsekvenser*, t.ex. skada och kränkning, kunna motivera en kriminalisering.²²¹ Sådana argument kan bl.a. motiveras av att ny kunskap på ett visst område synliggör ett behov av ny reglering. Burman belyser att det visserligen finns en risk att sådana argument används för att förorda en mer repressiv kriminalpolitik, men att detta inte kan utgöra ett skäl för att inte väga in brottsoffrets intressen vid en kriminalisering över huvud taget.²²²

Straffrättsystemets övergripande syfte, och syftet med just kriminaliseringar, anges emellertid av Petter Asp, Magnus Ulväng och Nils Jareborg vara allmänprevention. Kriminaliseringens allmänpreventiva syfte realiserar genom olika slags påverkan: avskräckning, vanebildning och moralbildning. Med kriminaliseringens avskräckande verkan är grundtanken att enkom idén av ett straffhot är tillräcklig för att välja att handla på ett lagenligt sätt. Straffet utgör ett tillräckligt starkt skäl för att kullkasta de motstående skäl som den enskilde skulle kunna ha för att överväga att begå en brottslig handling. Kriminaliseringens moralbildande och vanebildande verkningar resulterar å sin sida i att de normer som bestämmelsen är bärare av internaliseras hos invånarna. Därigenom kommer individen mer eller mindre (så småningom) att agera på ett lagenligt sätt av gammal vana.²²³

Även Lernestedt menar att allmänprevention är det straffrättsliga systemets övergripande syfte.²²⁴ Att allmänpreventiva överväganden är av grundläggandet betydelse vid kriminaliseringar inom den svenska rättstraditionen är också lagstiftarens inställning. I

---

²¹⁸ Asp, Ulväng och Jareborg, s. 35.

²¹⁹ Lernestedt, s. 120.

²²⁰ A.a. s. 121.

²²¹ Burman, Brottsoffret och kriminalpolitiken, s. 291.

²²² A.a. s. 292 f.

²²³ Asp, Ulväng och Jareborg, s. 31 och 34 f.

²²⁴ Lernestedt, s. 117.

betänkandet av utredningen om skydd för barn som bevittnar våld anförs bl.a. att det yttersta syftet med kriminalisering är att människor ska avhålla sig från ett oönskat och klandervärt beteende och att straffhotet har för avsikt att verka avskräckande.²²⁵ Trots att en kriminalisering kan ha flera olika syften, och motiveras av många olika intressen, verkar de flesta således vara överens om att allmänpreventiva hänsyn är det avgörande för en kriminaliserings vara eller icke vara.

3.2 Familjevåld mot barn

Kriminaliseringen kan sägas utgöra barnfridsbrottets straffrättsliga (och rättspolitiska) sammanhang. I förevarande avsnitt ska fokus förflyttas till barnfridsbrottets samhällliga sammanhang, vilket till viss del sammanfaller med den förevarande kriminaliseringens skyddsintresse. Innan det mer specifika skyddsobjektet – barn som utsätts för att bevittna våld – berörs ska en generell bild av barns utsatthet för direkt och indirekt våld i hemmet presenteras för att tydliggöra kontexten ytterligare något. Mycket av det våld som barn utsätts för, och bevittnar, sker nämligen inom ramen för familjen. Detta gäller inte minst små barn som är mer beroende av sina vårdnadshavare. Sådant våld som sker i hemmet av en förövare som är närstående till barnet beskrivs av Gröning med ett samlingsbegrepp som familjevåld mot barn.²²⁶

Familjevåldet särskiljer sig från annat våld genom att det sker i en stängd miljö, präglad av lojalitet och utan vittnen.²²⁷ Om barnet har utsatts för ett brott av en närstående är barnet enligt Schelin därför mindre benäget att berätta om händelsen, även om barnet har den faktiska förmågan att göra detta. Hon menar dels att det finns ett motstånd mot att minnas hos barnet på grund av hot från och/eller lojalitet till den vuxne, dels att barnet kan ha svårt att uttrycka vad som hänt på grund av att hen saknar förståelse för vad hen varit med om.²²⁸ Det är mot denna bakgrund inte överraskande att barnpsykologiska studier visar att barn ofta väntar med att berätta, eller inte berättar alls, när de utsatts för brott av en närstående.²²⁹ Eftersom relationer inom en familj är ofrivilliga och konstanta kan barnet dessutom uppleva att det saknas anledning

---

²²⁵ SOU 2019:32 s. 180.

²²⁶ Se Gröning, s. 369.

²²⁷ SOU 1990:92 s. 181 f.

²²⁸ Schelin, s. 130.

²²⁹ Ernberg och Landström, s. 262.

att berätta om sin utsatthet för någon annan, i tron om att det ändå inte skulle leda till någon förändring.²³⁰

Det som nyss redogjorts för kan vara en förklaring till att mörkertalet är stort när det kommer till barn som drabbas av s.k. familjevåldsbrottslighet, och särskilt när yngre barn drabbas.²³¹ En annan förklaring är att brotten inte kommer till myndigheternas kännedom på grund av att utomstående inte bevittnar brotten, och därför inte anmäler, samtidigt som barn saknar möjlighet och förmåga att själva anmäla.²³² Carolina Överlien förklarar mörkertalet med en motvilja att anmäla och söka hjälp.²³³ Oviljan kan grunda sig i olika förhållanden, t.ex. att barnet inte vill att förövaren straffas, att en inte vill riskera att hamna i konflikt med förövaren, att en blir hotad till tystnad eller på grund av tidigare negativa kontakter med myndigheter. För att brottsligheten ska nå sociala myndigheter och rättsväsendet krävs därför att barnets utsatthet både uppmärksammas av någon utomstående och att barnet i slutändan är villigt att berätta.

Mot bakgrund av det som sagts om familjevåldets karaktär och förekomst kan det konstateras att familjevåldsbrottslighet präglas av vissa utredningssvårigheter, vilket bl.a. uppmärksammas av Barnmisshandelsutredningen.²³⁴ Det beror, som nämnt, på att brottsligheten sker i stängda rum, att utomstående sällan närvarar och att det finns en lojalitet mellan offer och förövare, varför den muntliga bevisningen ofta kan brista. Vidare lämnar inte alla brott synliga spår, innebärande att utomstående kan ha svårt att uppmärksamma brottsutsattheten. Om brottet väl kommer till myndigheternas kännedom finns det dock så gott som alltid en känd gärningsperson och om anmälan sker nära inpå brottet kan en rättsmedicinsk undersökning göras på både brottsoffret och den misstänkte i syfte att säkra avgörande stödbevisning.

3.2.1 Barn som bevittnar våld mot närstående

En form av familjevåld mot barn är bevittnande av våld mot, av och mellan för barnet närstående personer. I en rapport från Brå uppskattas att åtminstone 150 000 barn i Sverige upplever detta årligen.²³⁵ I samma rapport anges, med hänvisning till andra studier, att ungefär hälften av de kvinnor som har barn och som utsatts för våld uppger att barnen någon gång

---

²³⁰ Jonhed och Glatz, Barns och ungas utsatthet, s. 28.

²³¹ Se bl.a. Brå 2011:16, s. 14.

²³² A.a. s. 14.

²³³ Överlien, Våld i hemmet – barns strategier, s. 156.

²³⁴ Se SOU 2001:72 s. 333.

²³⁵ Brå 2014:8, s. 73.

bevittnat våldet.²³⁶ En omfattande studie som gjordes i början av 2000-talet visade att ungefär 10 % av alla barn bevittnat våld i hemmet någon gång och att 5 % gör det mer ofta.²³⁷ Utifrån detta kan det konstateras att barn som utsätts för att bevittna våld är ett omfattande problem.

Äldre statistik visar att ensamstående kvinnor med barn i förskoleåldern är den grupp som löper störst risk att utsättas för våld.²³⁸ Det innebär att barn i denna ålder till ensamstående kvinnor löper särskilt stor risk att utsättas för att bevittna våld, vilket har påvisats i forskning.²³⁹ Förövaren är oftast någon som barnet är bekant med, t.ex. barnets pappa eller styvpappa.²⁴⁰ Studier visar att majoriteten av de brott som sker inom familjen utgörs av just fäder som utsätter mödrar för våld och övergrepp.²⁴¹ Det har även påvisats att bevittnandet av sådant våld påverkar barn på ett allvarligare sätt än det omvända, d.v.s. att mamman utsätter pappan för våld.²⁴²

Barn som bevittnar våld drabbas på flera olika sätt, inte minst vad gäller i fråga om barnets trygghet och position inom familjen. Ett barn som bevittnar våld mellan sina föräldrar upplever att hen mister båda vårdnadshavarna när våldet utövas mellan dessa, genom att en förälder blir en ”hotfull angripare” och den andra ett ”utsatt offer”.²⁴³ Detta både skadar anknytningen till föräldrarna och gör att barnet känner sig skyddslöst och känslomässigt övergivet. Barnet känner sig därtill ofta tvunget att ta ansvar för den utsatta förälderns mående och hälsa, innebärande att rollerna barnet och föräldern emellan blir de ombytta.²⁴⁴ Det kan vidare medföra att barnets behov eftersätts. Det självpåtagna ansvaret kan föranleda att barnet försöker gå emellan eller avbryta den våldsamma situationen mellan de vuxna, vilket ökar risken för att de själva utsätts för våld.²⁴⁵ Viss forskning visar att det är sex gånger så hög risk för barn att själva utsätts för våld i ett hem där våld förekommer mellan de vuxna.²⁴⁶

Barn som bevittnat våld mot närstående kan därtill uppleva ångestkänslor beroende på att barnet lever i en oförutsebar miljö som det saknar inflytande över.²⁴⁷ Barnet kan också känna skuld-känslor för de problem som finns inom familjen. Utöver detta påverkas barnets somatiska

---

²³⁶ Brå 2014:8, s. 72.

²³⁷ SOU 2001:18 s. 12.

²³⁸ SOU 1990:92 s. 184 f.

²³⁹ Almqvist, Norlén och Tingberg, s. 123.

²⁴⁰ A.a. 185.

²⁴¹ Jonhed och Glatz, s. 25.

²⁴² A.a. s. 25.

²⁴³ Prop. 2020/21:170 s. 10.

²⁴⁴ Jonhed och Glatz, s. 26.

²⁴⁵ Almqvist, Norlén och Tingberg, s. 124.

²⁴⁶ Brå 2014:8, s. 72.

²⁴⁷ SOU 1990:92 s. 190.

och psykiska hälsa negativt. Barnet som bevittnar våld kan utveckla PTSD och sociala svårigheter, de kan hämmas i utvecklingen och har i allmänhet en sämre hälsa.²⁴⁸ Framför allt de yngsta barnen, som befinner sig i en viktig kognitiv och neurologisk utvecklingsfas, löper stor risk att drabbas av svåra komplikationer av våldet.²⁴⁹

Det är delvis de enstaka våldshandlingarna som påverkar barnet negativt, men viktigt är att understryka att barnet befinner sig under en konstant stress på grund av att både den våldsutsatta vårdnadshavaren och barnet själv lever i en verklighet som präglas av våldet.²⁵⁰ Det faktum att barnet känner av vårdnadshavarens rädsla och blotta vetskapen om att våldet kan brisera när som helst är tillräckliga omständigheter för att barnet ska ta skada. Det innebär att barnet påverkas negativt av situationen även om det inte uttryckligen ser eller hör själva våldsutövandet. Många väljer därför att beskriva det som att barnet *upplever* eller *utsätts* för våldet, snarare än att *bevittna* det.²⁵¹ På grund av att bevittna är det begrepp som lagstiftaren valt att använda i barnfridsbrottets brottsbeskrivning kommer detta begrepp att användas fortsättningsvis i uppsatsen.

3.3 Barnfridsbrottet: en problembeskrivning

Stora delar av den problembeskrivning som presenteras i betänkandet och propositionen, och som läggs till grund för behovet av en kriminalisering, lutar sig mot uppgifter liknande de som redogjorts för här ovan. Bl.a. lyfts att många barn tvingas bevittna våld mot närstående årligen samt att det finns ett stort mörkertal.²⁵² I betänkandet anförs att det är mycket vanligt att våld, i hem där våld förekommer, sker i barnets närvaro samt att yngre barn löper större risk att utsättas.²⁵³ Dessutom konstateras att barn som utsätts för att bevittna våld lider svåra konsekvenser, vilket också har redogjorts för ovan. Ofta kan den oro samt de hot och kränkningar som barnet upplever till följd av bevittnandet vara lika drabbande som fysiskt våld, och konsekvenserna drabbar barnet på både kort och lång sikt.²⁵⁴ Barn som utsätts för att bevittna våld är därför i behov av skydd, säkerhet och stöd.²⁵⁵

---

²⁴⁸ Almqvist, Norlén och Tingberg, s. 127 f.

²⁴⁹ A.a. s. 128.

²⁵⁰ A.a. s. 124.

²⁵¹ A.a. s. 121.

²⁵² SOU 2019:32 s. 55 f.

²⁵³ A.a. s. 55.

²⁵⁴ A.a. s. 58 ff.

²⁵⁵ A.a. s. 63.

Därutöver anförs att barn i nuläget inte synliggörs i tillräcklig utsträckning hos rättsväsendet, socialtjänsten eller hälso- och sjukvården. En anledning som lyfts i sammanhanget är att polisen, på grund av barnets (tidigare) bristande brottsofferstatus, inte utreder bevittnandet med hänvisning till att det inte omfattas av något straffbud. Dessutom har vårdnadshavarna genom sin bestämmanderätt kunnat hindra barnet från att höras av polisen.²⁵⁶ Även socialtjänstens möjligheter att ingripa konstateras vara små i det fall vårdnadshavarna förnekar att det förekommer våld i hemmet och därför nekar till insatser.²⁵⁷ Detta beror på att socialtjänstens insatser bygger på frivillighet och därför förutsätter den enskildes samtycke.

I propositionen påpekas dessutom att det straffrättsliga skyddet är svagt, med hänvisning till att det bevittnande barnet enligt (då) gällande rätt inte har utsatts för något brott.²⁵⁸ I sammanhanget hänvisas till barnkonventionen, och då särskilt artikel 12 och 19, som reglerar barnets rätt att komma till tals respektive barnets rätt att slippa utsättas för våld när det är i en omsorgspersons eller någon annans vård. I direktivet anförs att den begränsade möjligheten att komma till tals är en konsekvens av att barnet som bevittnar våld inte tillerkänns målsägandestatus. Eftersom barnet inte kommer till tals uppmärksammas barnet inte heller vid anmälningsupptagningen eller under förundersökningen.²⁵⁹

Problemformuleringen, så som den framgår av förarbetena, kan avslutningsvis sammanfattas i följande punkter:

- Barn som bevittnar våld är en utsatt grupp som lider svåra konsekvenser
- Utsattheten är svårupptäckt
- Gruppen saknar i princip rätt till målsägandestatus
- Gruppens straffrättsliga skydd är svagt
- Gruppen har en begränsad rätt att komma till tals

3.4 Motiv för införandet av barnfridsbrottet

Av propositionen framgår att ”syftet med införandet av barnfridsbrottet är [...] att förstärka det straffrättsliga skyddet för barn som bevittnar brott och att tillgodose intresset av att barns utsatthet ska kunna uppmärksammas”.²⁶⁰ I betänkandet lyfts att barn som bevittnar våld är en

---

²⁵⁶ SOU 2019:32 s. 18 och 178.

²⁵⁷ A.a. s. 178.

²⁵⁸ Prop. 2020/21:170 s. 11.

²⁵⁹ Dir. 2018:48 s. 5.

²⁶⁰ Prop. 2020/21:170 s. 32.

grupp som i nuläget osynliggörs hos myndigheterna, vilket barnfridsbrottet delvis skulle kunna åtgärda.²⁶¹ Det stärkta straffrättsliga skyddet som en kriminalisering medför grundar sig enligt utredningen inte minst i att barnfridsbrottet kommer generera målsägandestatus för barn som utsätts för att bevittna brott mot närstående. Det antas i sin tur medföra att barnet får komma till tals i större utsträckning, något som inte sker i nuläget just på grund av att barn som bevittnar brott mot närstående inte ”upptäcks eller synliggörs hos berörda myndigheter”.²⁶² Därutöver hävdas det att målsägandestatusen medför att en vårdnadshavare inte längre kan hindra barnet från att höras under förundersökningen.²⁶³ Sammanfattningsvis menar utredningen därför att målsägandeställningen kommer innebära att det enskilda barnet och dess utsatthet synliggörs.²⁶⁴

En kriminalisering anses dessutom potentiellt kunna lyfta problemet och därmed intensifiera andra samhällsaktörers arbete mot att barn utsätts för att bevittna brott mot närstående, vilket i sin tur kan leda till att brottsligheten upptäcks i större utsträckning och att fler brott anmäls.²⁶⁵ Därutöver anförs att straffbudet kommer innebära ett förstärkande av barnets rättigheter, och då särskilt artikel 12 och 19 i barnkonventionen.²⁶⁶

I betänkandet lyfts vidare diverse allmänpreventiva överväganden. Bl.a. hävdas det att barnfridsbrottets införande kan tänkas medföra att våldsutövaren avhåller sig från att begå brott när barnet är närvarande.²⁶⁷ Genom att lyfta fram förbudet mot barnaga som ett gott exempel på lagstiftningens potentiella normerande verkan påvisas vilken förmåga lagstiftningen har att påverka befolkningen. Utredningen menar således att en kriminalisering skulle medföra en ökad medvetenhet hos befolkningen om det skadliga i att barn utsätts för att bevittna brott mot närstående.²⁶⁸ Därtill framställs barnfridsbrottet i propositionen som en från samhället kraftfull reaktion mot det problem som är att barn tvingas utstå att bevittna våld mot närstående.²⁶⁹

Sammanfattningsvis kan huvudsakligen följande motiv för den ifrågavarande kriminaliseringen identifieras:

---

²⁶¹ SOU 2019:32 s. 21.

²⁶² A.a. s. 175.

²⁶³ Prop. 2020/21:170 s. 15.

²⁶⁴ SOU 2019:32 s. 175 och prop. 2020/21:170 s. 16.

²⁶⁵ SOU 2019: 32 s. 181.

²⁶⁶ A.a. s. 264.

²⁶⁷ A.a. s. 263.

²⁶⁸ A.a. s. 182 och 185.

²⁶⁹ Prop. 2020/21:170 s. 16.

- Att förstärka barnets straffrättsliga skydd genom att tillerkänna barnet målsägandeställning
- Att förstärka barnets rättigheter, med betoning på rätten att komma till tals
- Att tillgodose intresset av att dessa barns utsatthet synliggörs – inom och utom rättsväsendet
- Att påverka det rådande läget genom kriminaliseringens normerande och avskräckande verkan

Andra motiv som identifierades, men som inte kan ses som lika betydande i sammanhanget, är bl.a. att kriminaliseringen har potential att stärka den som utsätts för våld i nära relation och därigenom kan underlätta för denne att tillsammans med barnet lämna relationen.²⁷⁰ Därutöver anges kriminaliseringen kunna bidra till att motarbeta relationsbrottslighet i stort genom att barn nu kan höras oavsett vårdnadshavarens inställning, vilket stärker bevisläget i utredningen som rör grundbrottet.²⁷¹ Vad gäller grundbrottets förhållande till barnfridsbrottet är detta något som kommer att beröras i nästkommande avsnitt.

---

²⁷⁰ SOU 2019:32 s. 263.

²⁷¹ SOU 2019: 32 s. 181 och prop. 2020/21:170 s. 17.

4 När aktualiseras barnfridsbrottet?

I detta avsnitt ska det nya straffbudet tolkas och fastställas. Främst har lagstiftning och förarbeten använts som källor för att tolka brottsrekvisiten, som nedan kommer att presenteras var och ett för sig. Dessutom kommer något att sägas om den för brottet föreskrivna straffskalan. Syftet sträcker sig dock längre än att tolka och fastställa rekvisiten, då tanken är att genom en analys också identifiera framgångsfaktorer och begränsningar med själva utformningen av bestämmelsen, särskilt utifrån ett barnperspektiv.

4.1 Brottsbeskrivning

Barnfridsbrottet regleras i 4 kap. 3 § BrB och har följande brottsbeskrivning:

”Den som **begår en brottslig gärning som utgör**

1. mord, dråp, misshandel, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel enligt 3 kap. 1, 2, 5 eller 6 §,
2. människorov, olaga frihetsberövande, olaga tvång, grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, hemfridsbrott eller ofredande enligt 4 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 7 §,
3. våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn eller sexuellt ofredande enligt 6 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 10 §,
4. skadegörelse eller grov skadegörelse enligt 12 kap. 1 eller 3 §, eller
5. straffbart försök till brott enligt någon av 1-4

döms, om gärningen har **bevitnats** av ett barn som är **närstående eller tidigare närstående till både gärningsmannen och den som gärningen begås mot**, för barnfridsbrott till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt, döms för grovt barnfridsbrott till fängelse i lägst nio månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om den gärning som har bevitnats har varit av mycket allvarlig art eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet.”

I brottsbeskrivningen har de huvudsakliga brottsrekvisiten fetmarkerats. Visserligen är en förutsättning av största betydelse för brottets tillämplighet att det har bevitnats *av ett barn*. Detta utgör således också ett brottsrekvisit. Av författningskommentaren framgår att ett barn ska förstås som någon under 18 år.²⁷² Det kommer sannolikt inte vålla några större problem i rättstillämpningen och därför kommer ingen utförligare genomgång av detta rekvisit att göras. Tilläggas kan att uppsåt krävs för att någon ska kunna dömas för brottet, vilket inte heller är något som kommer att diskuteras ytterligare.

4.2 Relevant grundbrott

Den första förutsättningen för bestämmelsens tillämplighet är att barnet har bevitnat någon av de i bestämmelsen föreskrivna gärningarna. Dessa gärningar benämns hädanefter som **grundbrott**.²⁷³ Enumerationen är uttömmande, vilket motiveras av legalitetshänsyn. I legalitetsprincipen inbegrips framför allt att en person inte får straffas utan lagstöd och att en gärning därför måste vara kriminaliserad genom lag.²⁷⁴ I principen intolkas även ett obestämbarhetsförbud som innebär att strafflagar måste vara tydliga och precisa till sitt innehåll.²⁷⁵ De uppräknade brotten inkluderar vålds- och sexualbrott samt andra brott som är ”vanligt förekommande i nära relationer och som ett barn typiskt sett kan förstå innebörden av”.²⁷⁶ Om den tilltalade döms för olaga förföljelse eller grov frids- eller kvinnofridskränkning behöver barnet endast ha bevitnat någon av de enskilda gärningarna för att barnfridsbrott ska aktualiseras.²⁷⁷ Även grova och ringa fall samt straffbara försök till de uppräknade brotten omfattas av barnfridsbrottets tillämpningsområde.²⁷⁸

De uppräknade brotten är av sådant slag att ”de typiskt sett är ägnade att skada barnets tillit eller trygghet i förhållande till gärningspersonen eller offret för grundbrottet”.²⁷⁹ Mot denna bakgrund har ett uttryckligt effektrekvisit inte ansetts vara nödvändigt. Eftersom den skada som barnet tar av att bevittna brott mot närstående är primärt psykisk, även om symtomen kan vara fysiska, får det antas vara svårt för en åklagare att styrka att faktisk skada uppkommit och att det föreligger kausalitet mellan bevittnandet och skadebilden. Det är inte heller alltid som

---

²⁷² Prop. 2020/21:170 s. 45.

²⁷³ Det är också detta begrepp som används i förarbetena, se bl.a. prop. 2020/21:170 s. 20.

²⁷⁴ SOU 2019:32 s. 169 f.

²⁷⁵ A.a. s. 170.

²⁷⁶ Prop. 2020/21:170 s. 26.

²⁷⁷ A.a. s. 27.

²⁷⁸ A.a. s. 27.

²⁷⁹ A.a. s. 27.

symtomen är tydliga och i vissa fall kan de uppenbara sig först senare i livet. Således kommer avsaknaden av effektrekvisit sannolikt underlätta i bevishänseende och bidra till en mer effektiv lagföring.

I förarbetena sägs att "[d]et är kombinationen av våld, utsatthet, kränkningar och kontrollerande beteende som är av betydelse" och att "hoten, kränkningarna och oron kan upplevas som lika svårt som det fysiska våldet mot den närstående och dem själva".²⁸⁰ Ett sådant mönster som citaten beskriver är vanligt förekommande vid mäns våld mot kvinnor i nära relation.²⁸¹ I regel befinner sig offret för våldet i en kontrollerande miljö och utsätts inte bara för fysiskt våld, utan likväl förolämpningar, sexuellt våld, skadegörelse, ekonomiskt våld och olika typer av psykiskt våld. Ett problem är att sådana kränkningar inte alltid omfattas av befintliga straffbud. Följden av det blir att sådana kränkningar som kvinnor onekligen utsätts för och som alltjämt skadar barnet, utan att för den delen utgöra kriminaliserade handlingar, även fortsättningsvis kommer att vara straffria i förhållande till barnet. Nämda kritik, som delvis tas upp i betänkandet, tillbakavisas med hänvisning till legalitetsprincipen, enligt vilken det inte skulle gå att genomföra en kriminalisering som täcker in alla former av gärningar som utifrån barnets upplevelse kan vara skadliga.²⁸²

Av förarbetena framgår vidare att en förutsättning för en fällande dom i fråga om barnfridsbrott är att grundbrottet är styrkt. Det leder oss in på en annan begränsning, eftersom det i princip innebär att den tilltalade måste befinnas skyldig för grundbrottet.²⁸³ Således är utgången i målet om barnfridsbrott beroende av utredningen och den slutliga bevisningen i grundbrottet.

Det är enligt bl.a. en Brå-studie inte helt främmande att offer för relationsvåld motsätter sig att medverka i utredningen eller återtar uppgifter som lämnats i ett tidigt skede av utredningen.²⁸⁴ I en studie gjord av Christian Diesen och Eva F. Diesen framkom att endast 40 % av målsägandena i underlaget var villiga att medverka i utredningen.²⁸⁵ Målsägandens val att inte medverka eller återta uppgifter föranledde att förundersökningen lades ned i 91 % av fallen. I nästan hälften av alla dessa fall hade den misstänkte inte ens hörts innan nedläggningsbeslutet togs. I en annan Brå-studie framhöll nästan alla tillfrågade åklagare, utredare och målsägandebiträden dels att nedläggning är en vanlig konsekvens av att målsäganden avstår

---

²⁸⁰ SOU 2019:32 s. 58 och prop. 2020/21:170 s. 10.

²⁸¹ Se bl.a. prop. 1997/98:55 s. 74 f.

²⁸² SOU 2019:32 s. 194.

²⁸³ A.a. s. 20.

²⁸⁴ Se bl.a. Brå 2008:25, s. 24

²⁸⁵ Se Diesen och Diesen, Övergripping mot kvinnor och barn – den rättsliga hanteringen, s. 316.

från att medverka, dels att åtalsfrekvensen skulle öka om målsägandena medverkade i utredningen i högre grad.²⁸⁶

En anledning till att målsägandens medverkan är särskilt viktig i dylika mål är att brottet ofta begås i hemmet.²⁸⁷ Det saknas därför i regel utomstående vittnen, som vid andra brottmål spelar en avgörande roll i bevishänsen.²⁸⁸ Det medför att målsägandens egen utsaga är ett av de viktigaste bevisen för att styrka brott. Offret för grundbrottets utsaga kan i fallet barnfridsbrott förväntas få särskilt stor vikt i mål där barnet på grund av ung ålder eller av andra skäl inte hörs. Trots att åklagaren har en absolut åtalsplikt oberoende av målsägandens aktivitet är det därför i praktiken svårt att genomföra, och inte minst nå framgång med, en process där målsäganden väljer att inte medverka. I betänkandet antas dock inställningen att en fällande dom inte förutsätter en aktiv medverkan från offret för grundbrottet.²⁸⁹ Mot bakgrund av det som redogjorts för angående konsekvenserna av att målsäganden avstår från att medverka kan det ses som en något naiv inställning.

Därutöver kan tilläggas att mörkertalet när det kommer till brott som faller inom kategorin mäns våld mot kvinnor i nära relation är stort. Enligt Brå polisanmäls ungefär en tredjedel av de brott som begås mot närstående.²⁹⁰ Om grundbrotten inte kommer till myndigheternas kännedom är chansen att barnfridsbrotten gör det också mindre. Därtill råder allmänna bevisvårigheter i mål som begås i nära relation på grund av att brotten, som tidigare nämnts, ofta sker i hemmet, vilket kommer att påverka utredningen i barnfridsbrottet med anledning av dess beroendeförhållande till grundbrottet.

Sammanfattningsvis har lagstiftaren genom att avstå från att göra barnfridsbrottet till ett självständigt brott gjort det beroende av grundbrottet, inbegripande offret för grundbrottets vilja att medverka till utredning och de bevisvårigheter som ofta följer av grundbrottets karaktär. Det medför att barnets möjlighet att få sina rättigheter tillvaratagna i vissa fall kan bli avhängigt den våldsutsatta närstående personens vilja och intresse, vilket rimmar dåligt med ett barnperspektiv. Därtill är det givetvis problematiskt – men utifrån ett legalitetsperspektiv förståeligt – att hänsyn inte tas till de straffria kränkningar och övriga kontextuella aspekter som gör brottsligheten särskilt allvarlig, d.v.s. att barnet lever med en ständig rädsla och

---

²⁸⁶ Brå 2016:8, s. 32 f.

²⁸⁷ Brå 2008:25, s. 28.

²⁸⁸ Se bl.a. Brå 2008:25, s. 22.

²⁸⁹ SOU 2019:32 s. 198.

²⁹⁰ Brå 2014:8, s. 76.

otrygghet. Möjligtvis att hänsyn, åtminstone straffvärdesmässigt, tas till denna fortlöpande kränkning i det fall barnet utsatts för flera brottsliga gärningar, barnfridsbrott eller andra brott, och övriga förutsättningar för grov fridskränkning enligt 4 kap. 4 a § första stycket BrB är uppfyllda.

4.3 Närståenderekvisit

Nästa rekvisit innebär att barnet ska vara **närstående** eller tidigare närstående till både gärningspersonen och brottsoffret för grundbrottet. Som närstående förstås barnets föräldrar, föräldrarnas nya partner, syskon och bonussyskon. Närståenderekvisitet ska dock tolkas brett. Bl.a. barnets mor- och farföräldrar, föräldrarnas syskon och barnets kusiner kan därför också omfattas av begreppet under förutsättning att de anses stå barnet tillräckligt nära för att vara närstående i lagens mening.²⁹¹

Det avgörande för bedömningen av om någon är att betrakta som närstående är ”vad barnet har för relation till den personen, om personen kan anses utgöra en omsorgsperson för barnet eller om han eller hon är någon annan som barnet i vardagen har en stark känslomässig anknytning till”.²⁹² Vid bedömningen av relationen ska således barnets upplevelse utgöra utgångspunkt för bedömningen. Om det är en ny partner till vårdnadshavaren ska partnern i regel ses som närstående om den sammanbor eller har sammanbott med vårdnadshavaren alternativt är eller har varit gift med denne.²⁹³ Att barnet bor eller har bott med personen talar också för ett närståendeförhållande.²⁹⁴ Utifrån ett barnperspektiv innebär det bl.a. att en f.d. partner till vårdnadshavaren som barnet sammanbott med, men som flyttat, kan ses som närstående till barnet om denne tidigare varit att se som en omsorgsperson till barnet.

Genom rekvisitet utesluts alla gärningar som begås av eller mot personer som inte är att bedöma som närstående till barnet. Avgränsningen motiveras av att det är just brott som begås mot och av närstående som är skadliga för barnet att bevittna.²⁹⁵ Det innebär att situationer där en vårdnadshavare begår brott mot eller utsätts för brott av en ny partner som vårdnadshavaren *inte* sammanbor med inte nödvändigtvis kommer att omfattas, trots att partnern kanske ofta vistas i hemmet när barnet är där. Därtill skulle situationer där nya partners som i och för sig

---

²⁹¹ SOU 2019:32 s. 19 f.

²⁹² Prop. 2020/21:170 s. 21.

²⁹³ SOU 2019:32 s. 266.

²⁹⁴ Prop. 2020/21:170 s. 21 f.

²⁹⁵ A.a. s. 20 f.

sammanbor med vårdnadshavaren, och som utsätts för brott av eller begår brott mot vårdnadshavaren, inte täckas av rekvisitet om det inte kan styrkas att barnet har träffat den nya partnern tillräckligt mycket för att denne ska kunna ses som närstående.

Positivt är dock att domstolarna i förarbeten uppmanas att anta barnets perspektiv vid bedömningen av närstående relationerna med motiveringen att barnet t.ex. kan känna en stark anknytning till vårdnadshavarens nya partner, som trots allt är en vuxen i barnets liv, trots att den vuxne saknar, eller påstår sig sakna, en närstående relation till barnet. Därigenom säkerställs det skyddsintresse som barnfridsbrottet tar sikte på, nämligen det skadliga i att barn bevitnar brott mot och av just närstående. Mot denna bakgrund kan avgränsningen ses som lämplig, särskilt beaktat att sådana gärningar som är avsedda att falla utanför bestämmelsens träffyta inte drabbar barnet lika hårt och därmed inte är tillräckligt straffvärda för att motivera en kriminalisering.²⁹⁶

4.4 Bevitnande

Slutligen ska gärningen ha **bevitnats** av ett barn för att bestämmelsen ska aktualiseras. Ett bevitnande kräver att barnet ska ha kunnat uppfatta gärningen genom att befinna sig i någon slags direkt anslutning till händelsen.²⁹⁷ I propositionen definieras begreppet som att barnet måste ha sett eller hört de moment som gör gärningen straffbar, exempelvis se ett slag eller höra hotfulla uttalanden.²⁹⁸ Barnet behöver dock inte ha bevitnat hela förloppet. Flera remissinstanser, bl.a. BRIS och BO, har framfört att begreppet ”uppleva” skulle vara att föredra framför ”bevitna” på grund av att barnet inte bara påverkas av enstaka våldsamma situationer, utan även av det som sker innan våldet utbryter och konsekvenserna av våldet.²⁹⁹ I propositionen framförs att ”uppleva” saknar tillräcklig precision och därför inte är ett lämpligt begrepp utifrån legalitetshänsyn.³⁰⁰

En begränsning som föranleds av att valet av begrepp landade på ”bevitna” och inte ”uppleva” är att både barn och vuxna kan ha strategier för att hantera våldet. Överlien har i en studie visat att barn tar avstånd från våldsamma situationer genom att lyssna på musik, gå ut eller distrahera sig på andra sätt, i syfte att skydda sig från våldet fysiskt och emotionellt.³⁰¹ På liknande sätt

---

²⁹⁶ Jfr prop. 2020/21:170 s. 20.

²⁹⁷ SOU 2019:32 s. 195.

²⁹⁸ Prop. 2020/21:170 s. 24.

²⁹⁹ BRIS, remissyttranden över SOU 2019:32, s. 2, BO, remissyttranden över SOU 2019:32, s. 2.

³⁰⁰ Prop. 2020/21:170 s. 23 f.

³⁰¹ Överlien, s. 105 ff.

kan vuxna placera barnet i ett annat rum eller sätta på det hörlurar i syfte att skydda det från de våldsamma situationerna. Av betänkandet framgår att även sådana situationer kan komma att medföra straffansvar – under förutsättning att det kan fastslås att barnet har hört händelsen.³⁰² Rimligtvis kan det dock bli svårt att slå fast att barnet har hört eller sett händelsen i sådana situationer, särskilt om barnet har en dålig verbaliseringsförmåga. Om barnen är för unga kommer det eventuellt inte få komma till tals över huvudet taget.

De fall där barnet på grund av låg ålder eller bristande verbaliseringsförmåga saknar möjlighet att berätta om bevitnandet bör enligt förarbeten också skyddas av kriminaliseringen. Det förutsätter likväl att brottet går att bevisa även utan barnets vittnesmål, genom ett utomstående vittne eller på annat sätt.³⁰³ I propositionen ses det inte som ett större problem, med hänvisning till att det av Brottsoffermyndighetens praxis framgår att brottsskadeersättning har betalats ut till spädbarn,³⁰⁴ som förklarligt nog saknar förmåga att berätta vad de utsatts för. Vad som inte beaktas i sammanhanget är de skilda beviskrav som gäller i mål om brottsskadeersättning respektive i brottmål. I ersättningsmål, en typ av tvistemål, är beviskravet vanligtvis bevisat eller visat.³⁰⁵ Det kan jämföras med det avsevärt högre beviskravet ”ställt bortom utom rimligt tvivel” som gäller i brottmål.³⁰⁶ Sannolikt kan bevissvårigheterna kring bevitnandet bli ett mer omfattande problem än vad lagstiftaren förväntat sig. Svårigheten i att styrka själva bevitnandet är också något som Lagrådet har uppmärksammat.³⁰⁷

Vidare framgår av förarbetena *vad* som behöver vara bevitnat för att rekvisitet ska vara uppfyllt. Exempelvis kommer bevitnandet av konsekvenser av brottet, så som skador på barnets närstående och sönderslagna möbler, inte omfattas av den brottsliga gärningen.³⁰⁸ I sammanhanget kan återigen konstateras att barn också påverkas negativt av bl.a. upptakten till och sviterna av våldet samt upplever oro och rädsla av att befinna sig i en våldsam kontext, trots att enstaka våldshandlingar inte faktiskt bevitnas. Det är därför olyckligt att det kriminaliserade området inte har kapacitet att inrymma alla för barnet skadliga gärningar att bevitna.

Därutöver kan ett annat problem identifieras, vilket kan tydliggöras med följande citat från betänkandet: ”Ett införande av ett särskilt barnfridsbrott kan i vissa fall tänkas verka avhållande

---

³⁰² SOU 2019:32 s. 195.

³⁰³ A.a. s. 196.

³⁰⁴ Prop. 2020/21:170 s. 25.

³⁰⁵ Ekelöf m.fl., Rättegång IV, 2009, s. 85

³⁰⁶ Se bl.a. NJA 1980 s. 725.

³⁰⁷ Lagrådets, Yttrande över lagrådsremiss Barn som bevitnar brott, s. 1.

³⁰⁸ SOU 2019:32 s. 195.

på den som utövar våld mot närstående *när barn är närvarande* [min kursivering].”³⁰⁹ Trots att barnfridsbrottets skyddssubjekt ju är det bevittnande barnet är det märkligt att utredningen snarare än att uttrycka en vilja att motarbeta våld i nära relationer i allmänhet, formulerar sig som att barnfridsbrottets införande innebär en uppmaning till gärningspersoner att utöva våldet när barn inte är närvarande. Även om det finns goda skäl att skydda barnet från bevittnandet är det som nämnt också skadligt för barnet att leva i en våldsam miljö, oavsett vad som faktiskt bevittnats. Det finns således inte något värde i att skapa ett incitament för gärningspersonen att se till att begå brott mot närstående när barnet t.ex. sover eller inte är hemma – inte för barnet, och särskilt inte för den person som faller offer för det direkta våldet. Därtill kan det också ifrågasättas om en individ som är benägen att ta till våld mot en närstående verkligen reflekterar över huruvida ett barn är närvarande eller inte när denne begår brottet.

4.5 Straffskala och gradindelning

Som påföljd för barnfridsbrott av normalgraden föreskrivs fängelse i upp till två år och för grovt brott föreskrivs fängelse i nio månader till fyra år. För ringa brott föreskrivs böter eller fängelse i upp till sex månader. Eftersom straffskalan för grovt brott börjar på nio månader motsvarar straffskalan för brott av normalgraden i praktiken fängelse i 14 dagar till åtta månader.³¹⁰ Därtill kan läggas att domstolen i regel tillämpar den mildare delen av straffskalan vid påföljdsbestämning.³¹¹ Straffskalan, inte minst för det grova brottet, har kritiserats av bl.a. Unizon som menar att maximistraftet är anmärkningsvärt lågt och oproportionerligt i relation till brottslighetens allvar.³¹² I propositionen anges att tanken med straffskalan för grovt brott är att det ska knytas an till straffskalan för grovt olaga hot.³¹³ Någon närmare förklaring till varför detta är lämpligt anges emellertid inte.

Bedömningen vid gradindelningen ska framför allt utgå från grundbrottets svårighetsgrad, men hänsyn ska likväl tas till alla för brottet relevanta omständigheter.³¹⁴ I bestämmelsen framgår att det vid fråga om grovt brott särskilt ska tas i beaktande att det brott som bevittnats varit av mycket allvarlig art eller att gärningspersonen i övrigt visat särskild hänsynslöshet. Det sistnämnda exemplifieras med att den gärning som bevittnats utförts i syfte att förnedra eller

---

³⁰⁹ SOU 2019:32 s. 263.

³¹⁰ Borgeke och Heidenborg, Att bestämma påföljd för brott, s. 164.

³¹¹ Se bl.a. a.a. s. 163 f.

³¹² Unizon, remissyttranden över SOU 2019:32, s. 4.

³¹³ Prop. 2020/21:170 s. 31.

³¹⁴ SOU 2019:32 s. 21 och prop. 2020/21:170 s. 31.

straffa barnet.³¹⁵ Det är således mycket allvarliga, och sannolikt relativt ovanliga, gärningar som kommer rubriceras som grova barnfridsbrott.

Den genomsnittliga straffskärpningen jämfört med tidigare bör enligt propositionen uppgå till en månads fängelse.³¹⁶ Beräkningen är att cirka två av tre mål kommer föranleda en frihetsberövande påföljd med hänsyn till brottslighetens art.³¹⁷ Det är anmärkningsvärt att den generella straffskärpningen förväntas bli så låg trots att straffvärdet för grundbrottet – som kan skilja sig avsevärt beroende på vilket grundbrott det rör sig om – ska fungera som utgångspunkt vid bedömningen av brottslighetens straffvärde. I en studie som utredningen presenterade i samband med betänkandet undersöktes domar vari straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 8 BrB tillämpats.³¹⁸ I de flesta fall resonerade domstolen allmänt, utan att ange den konkreta inverkan straffskärpningsgrunden hade på straffvärdet. Endast i ett fall angav domstolen en exakt straffskärpning: en månad. Om den genomsnittliga skärpningen, som förväntat, blir en månad kan det således ifrågasättas om lagstiftaren genom införandet av straffbudet har gjort det mer kännbart att utsätta närstående barn för att bevittna brott, jämfört med vad som gällde när nämnda straffskärpningsgrund tillämpades i dessa situationer.

4.6 Sammanfattande kommentar

Efter att ha analyserat respektive rekvisit har både begränsningar och framgångsfaktorer med barnfridsbrottets utformning identifierats. Inledningsvis är det positivt att lagstiftaren verkar ha antagit ett barnperspektiv vid utformandet av straffbudet, inte minst beträffande att närståenderekvisitet ska bedömas utifrån barnets perspektiv. Trots att bestämmelsen riskerar att förbise vissa närståenderelationer medför bedömningen av rekvisitet att de ur ett barnperspektiv mest skadliga gärningarna sannolikt kommer att omfattas av närståenderekvisitets tillämpningsområde. Det är därtill positivt att barnet antas ta skada av att bevittna de föreskrivna grundbrotten eftersom åklagaren därigenom slipper bevisa konkret skada och skadans kausalitet till den brottsliga gärningen, något som kan vara särskilt svårt när skadebilden inte tar sig fysiska uttryck.

Därtill anges det i förarbeten att även situationer där barnet av någon anledning inte kan berätta om bevittnandet samt då barn skyddar sig från våldet genom att t.ex. gå in i ett annat rum ska

---

³¹⁵ Prop. 2020/21:170 s. 31.

³¹⁶ Prop. 2020/21:170 s. 43.

³¹⁷ A.a. s. 43.

³¹⁸ SOU 2019:32 s. 303 f.

medföra straffansvar, vilket tyder på en god avsikt, men eventuellt är svårt att uppnå i verkligheten. Vissa remissinstanser har lyft fram att valet av ”bevittna” i stället för ”uppleva” är olämpligt ur ett barnperspektiv, en kritik som bl.a. vinner stöd av det som sagts om strategier barn använder för att undvika våld. Det resulterar i att en del de facto skadliga upplevelser för barnet, så som kontextuella aspekter av våldet samt händelser som föregår eller följer av brottet, inte kommer att vara straffbara. Därtill har vissa allmänna svårigheter med bevisningen av bevittnandet befarats av bl.a. Lagrådet.

För att någon ska kunna fällas för barnfridsbrott krävs det vidare att grundbrottet är styrkt. Det faktum att barnfridsbrottet inte är självständigt, utan beroende av grundbrottet och därmed offret för grundbrottets medverkan, försätter barnet i en ur ett barnperspektiv utsatt situation. För att undkomma detta beroendeförhållande brotten emellan hade det emellertid krävts ett straffbud av en helt annan karaktär, så som ett särreglerat barnmisshandelsbrott, vilket tidigare utretts men avstyrkts.³¹⁹

Många av de val som lagstiftaren gjort, och som innebär en begränsning av straffbudets effekt ur ett barnperspektiv, grundar sig i en intresseavvägning mellan vad som förmodligen skulle vara för barnets bästa och legalitetshänsyn. Legalitetsprincipen är av grundläggande betydelse inom straffrätten och därför ett vanligt förekommande, och ofta skäligt, argument för de val som görs när en kriminalisering kommer till stånd. Huruvida avvägningarna är skäliga eller inte i förevarande fall kommer inte beröras vidare, men det kommer finnas anledning att återkomma till detta resonemang i den avslutande analysen nedan.³²⁰

Slutligen har det låga maximistraffet, som inte heller riktigt motiverats av lagstiftaren, kritiserats av åtminstone en remissinstans. Med hänsyn till hur skilda grundbrotten kan vara till sin karaktär skulle det eventuellt vara lämpligare att ha en straffskala som möjliggör en mer nyanserad bedömning av straffvärdet. Tilläggas kan dock att det har lämnats in en motion om att höja straffskalan för barnfridsbrott, som också bifallits av riksdagen.³²¹

---

³¹⁹ Se avsnitt 1.1.

³²⁰ Se avsnitt 6.2.

³²¹ Se motion 2020/21:3999 och prot. 2020/21:127, s. 111.

5 Barnfridsbrottet i praktiken

I följande avsnitt presenteras den empiriska undersökning som gjorts inom ramen för uppsatsen. Syftet med studien har varit att få en inblick i den praktiska tillämpningen av den nya bestämmelsen för att därigenom få en uppfattning om bestämmelsens effektivitet.

Vid undersökningen har en närläsning gjorts av varje dom. Vissa utvalda aspekter har undersökts särskilt noggrant. Dessa inkluderar: domens utfall vad gäller barnfridsbrottet, domens utfall vad gäller grundbrottet, huvudsakligt skäl till utfallet, gradindelning av barnfridsbrottet, barnfridsbrottets straffvärde och val av påföljd. Betydande uppmärksamhet har också lagts vid frågan om och hur barnet har kommit till tals, om barnet har företrätts av en särskild företrädare samt vilka relationer målsäganden(a) och den tilltalade har till varandra. Därutöver har intressanta citat beträffande både skuld- och påföljdsfrågor på förekommen anledning uppmärksammas. Delar av resultatet kommer att presenteras utifrån statistisk förekomst medan andra aspekter snarare presenteras i form av reflektioner kring anmärkningsvärda resultat och motiveringar som förekommit i domarna. Avsnittet avslutas med en sammanfattning av de viktigaste fynden och en analys av resultatet.

5.1 Resultat av rättsfallstudien

Sammanlagt har 45 domar undersökts. I domarna förekommer 67 barn som målsäganden i mål om barnfridsbrott. I tre fall har åtal väckts för barnfridsbrott som begåtts mot samma barn vid olika tillfällen, det rör sig således om olika gärningar. I två fall finns det avgöranden från både tingsrätt och hovrätt i vilka fall domstolarna alltså prövar samma gärning mot samma barn. Totalt sett omfattar studien således 70 unika fall av barnfridsbrott. Inklusive hovrättsmålen omfattar undersökningen med andra ord totalt 72 åtalpunkter.

5.1.1 Utgång i målet

Av de 72 åtalpunkter rörande barnfridsbrott som granskats har 15 lämnats utan bifall, vilket motsvarar ungefär 20 %. I cirka en tredjedel av dessa fall har grundbrottet inte kunnat styrkas.³²² Med hänvisning till att det krävs att grundbrottet är styrkt för att straffansvar ska aktualiseras har det inneburit att även åtalet för barnfridsbrottet ogillats. Anledningen till att grundbrottet

---

³²² Se Malmö tingsrätt dom 2021-10-15 i mål nr B 8668-21, Attunda tingsrätt dom 2021-09-03 i mål nr B 405-21, Gävle tingsrätt dom 2021-08-27 i mål nr B 2263-21, Gävle tingsrätt dom 2021-08-26 i mål nr B 2146-21 och Södertörn tingsrätt dom 2021-09-22 i mål nr B 13569-21.

inte kunnat styrkas varierar. I ett fall föranleddes domslutet av att offret för grundbrottet inte velat medverka under rättegången.³²³ Att barnets närstående inte velat medverka under förundersökningen och/eller huvudförhandlingen har förekommit i andra fall. I två av dessa fall har domstolen beslutat att bifalla åtalet för både grundbrott och barnfridsbrott.³²⁴ I båda fallen har offret för grundbrottet uttalat sig under förundersökningen utan att för den delen dra tillbaka sina uppgifter, innebärande att domen trots allt kunnat grunda sig på dennes uppgifter genom att åklagaren läst upp delar av förhören. Dessutom har barnförhör och vittnesförhör med utomstående personer, bl.a. polis som ankommit till brottsplatsen i samband med anmälan, kunnat hållas i båda fallen.

I ett annat fall där offret för grundbrottet inte ville medverka i utredningen fälldes den tilltalade för grundbrottet, men friades för barnfridsbrott.³²⁵ Utfallet kan dock inte härledas till oviljan att medverka. Anledningen var att barnet hade fallit offer för grundbrottet, ett grovt olaga hot, och domstolen ansåg därmed att hotet som riktades mot barnet bestod av samma gärning som åklagaren menade att barnet bevittnat. Därmed ansågs skyddsintresset bakom barnfridsbrottet likväl vara uppfyllt genom att den tilltalade fälldes för att ha begått grundbrottet mot barnet.

Vad gäller övriga domar där åtal för barnfridsbrott lämnats utan bifall har det i ett fall brutit i närståenderekvisitet.³²⁶ Domstolen konstaterar att barnet har bevittnat en gärning, för vilken straffansvar för bevittnande föreskrivs, mot sin mormor som är att se som närstående till barnet. Vad beträffar den tilltalade, barnets morbror, anförs att han varken är omsorgsperson eller att barnet på annat vis har någon stark känslomässig anknytning till honom, och morbrodern ansågs därav inte vara närstående. I bedömningen anlägger domstolen ett barnperspektiv, i bemärkelsen att de tar utgångspunkt i vem som från barnets perspektiv är att se som närstående. Så var även fallet i ett annat avgörande där uppgifterna kring relationen mellan mamman och förövaren inte var samstämmiga. Eftersom ett av barnen uppgav att hen kallade förövaren för ”styvpappa” ansåg domstolen att han skulle ses som närstående.³²⁷

Resterande fall där åtalet för barnfridsbrott har ogillats har som gemensam nämnare att bevittnanderekvisitet inte ansetts vara uppfyllt. Sammantaget rör det sig om sju mål och åtta barn. Anledningen till att bevittnandet inte ansetts vara styrkt har skilt sig åt. I två avgöranden

---

³²³ Gävle tingsrätt dom 2021-08-27 i mål nr B 2263-21.

³²⁴ Solna tingsrätt dom 2021-09-20 i mål nr B 800-21, Solna tingsrätt dom 2021-10-05 i mål nr B 8237-21.

³²⁵ Örebro tingsrätt dom 2021-08-31 i mål nr B 2245-21

³²⁶ Borås tingsrätt dom 2021-09-03 i mål nr B 1784-21.

³²⁷ Eksjö tingsrätt dom 2021-10-19 i mål nr B 1623-21. Se även Hudiksvalls tingsrätt dom 2021-09-30 i mål nr B 2052-21 där en liknande bedömning görs.

har det exempelvis inte kunnat visas att barnet varit vaket när grundbrottet begåtts.³²⁸ I ett av målen var barnet 1 år och har därför inte hörts. Offret för grundbrottet har under målsägandeförhöret i tingsrätten uppgett att barnet sovit och därför har tingsrätten fastställt att det inte är styrkt att gärningen bevitnats av barnet, trots att det framgår att visst tumult och oväsen bör ha förekommit. I det andra fallet där barnet uppges ha sovit har barnet visserligen hörts men barnförhöret har inte åberopats som bevis.

I ett annat fall har bevitnandet kunnat styrkas i förhållande till ett barn, men inte till ett annat.³²⁹ Intressant är att det verkar som att det barn som inte har bevitnat brottet inte heller har hörts, varken under huvudförhandlingen eller dessförinnan. Barnets ålder framgår i och för sig inte, men det syskon (17 år gammal) vars bevitnande kunde styrkas har däremot hörts inför rätten. Även i fråga om ett annat fall har det bara kunnat utredas att ett av tre barn bevitnat brottet.³³⁰ Också i detta fall har barnen vars bevitnande inte kunnat styrkas inte hörts i målet, vilket sannolikt beror på deras unga ålder (9 månader respektive 2 år och 9 månader). Det äldre barnet på 6 år, vars bevitnande ansågs vara styrkt, har däremot hörts. I ett annat fall har ett barn på 1 år suttit i en vagn som varit vänd bort från den händelse som utspelat sig mellan barnets föräldrar.³³¹ Inte heller i detta fall har barnet, av förklarliga skäl, hörts. Offret för grundbrottet anförde visserligen att barnet hört misshandeln, men tingsrätten fann endast ett gärningsmoment styrkt i sammanhanget, nämligen ett slag, och angav att ett bevitnande inte kan anses ha skett under sådana förhållanden.

Bevitnandet ansågs inte heller vara styrkt i ett fall där grundbrottet utgjordes av ett grovt olaga hot mot barnets mamma.³³² Barnet hade hört bråk från mammans sovrum och gick in för att se efter vad som hände. När barnet kom in satt gärningspersonen bredvid mamman i sängen, med en kniv i handen som han ”bankade” mot sängen. När barnet ifrågasatte vad han gjorde riktade den tilltalade kniven mot sig själv och sa att han ville döda sig själv. Innan barnet kom in i rummet hade den tilltalade riktat bl.a. dödshot mot barnets mamma. Mot denna bakgrund anförde tingsrätten att det var det förlopp som hade skett innan barnet kom in i rummet som utgjorde grundbrottets händelseförlopp, och att grundbrottet därmed hade fullbordats innan

---

³²⁸ Attunda tingsrätt dom 2021-07-29 i mål nr B 6759-21 och Västmanlands tingsrätt dom 2021-11-03 i mål nr B 4661-21.

³²⁹ Falu tingsrätt dom 2021-09-10 i mål nr B 2737-21.

³³⁰ Malmö tingsrätt dom 2021-10-15 i mål nr B 8668-21.

³³¹ Linköpings tingsrätt dom 2021-10-11 i mål nr B 3505-21.

³³² Södertörns tingsrätt dom 2021-10-18 i mål nr B 15961-21.

barnets entré. Nämda dödshot hade inte hörts av barnet och domstolen fastställde därför att något bevittnande aldrig hade skett.

5.1.2 Grundbrott, gradindelning och närståenderelationer

Det grundbrott som barnet bevittnat rubriceras i de allra flesta fall som misshandel i stämningsansökan och/eller domen. I 39 av 70 bevittnandesituationer (varav vissa inkluderar att flera barn bevittnar samma gärning) är grundbrottet en misshandel.³³³ Övriga grundbrott rubriceras som skadegörelse, olaga hot och ofredande.³³⁴ De två brott som sticker ut mest är ett fall av våldtäkt och ett fall av försök till mord. Det mål där åtalet för grundbrottet rör våldtäkt var ett av de mål där grundbrottet inte ansågs vara styrkt.³³⁵

De allra flesta brotten bedöms vara av normalgraden. Endast i ett fall rubriceras barnfridsbrottet som grovt. Det motiveras med hänvisning till grundbrottets, försök till mord, mycket allvarliga art och den rädsla barnet måste ha känt när hen bevittnade gärningen.³³⁶ I ett annat fall har domstolen anfört följande:

”Åklagaren har endast gjort gällande barnfridsbrott av normalgraden. Skäl att bedöma ett brott som grovt får regelmässigt anses föreligga om barnet utsätts för att bevittna att en förälder eller annan närstående blir utsatt för mycket allvarligt våld. I detta fall måste situationen ha varit mycket skrämmande för barnen, inte minst med tanke på allt blod som fanns i lägenheten, men med hänsyn till att barnen huvudsakligen har hört våldet, och inte sett mer än delar av händelseförloppet, kan åklagarens rubricering godtas. Det är dock fråga om ett förhållandevis allvarligt barnfridsbrott av normalgraden.”³³⁷

Av detta kan utläsas att tingsrätten verkar göra bedömningen med utgångspunkt i grundbrottet och dess allvarlighet, men att hänsyn också tas till vad de enskilda barnen faktiskt bevittnat. Till viss del verkar åklagarens rubricering av barnfridsbrottet beaktas, något som rätten enligt 30 kap. 3 § RB som utgångspunkt inte är bunden av.

---

³³³ De flesta gärningarna fastställs som brott av normalgraden. I tre fall bestäms brottet som ringa misshandel och i fyra fall bestäms det som grov misshandel respektive försök till grov misshandel. I 14 fall utgörs grundbrottet av misshandel och olaga hot, i två fall misshandel och ofredande och i ett fall misshandel och skadegörelse.

³³⁴ Totalt fem fall av olaga hot, två fall av grovt olaga hot, fem fall av skadegörelse och ett fall av ofredande.

³³⁵ Gävle tingsrätt dom 2021-08-26 i mål nr B 2146-21. Den friande domen motiverades av bristande robusthet i utredningen.

³³⁶ Vänersborgs tingsrätt dom 2021-10-11 i mål nr B 3094-21.

³³⁷ Eksjö tingsrätt dom 2021-10-19 i mål nr B 1623-21.

I två fall har barnfridsbrottet bedömts som ringa. Även i detta sammanhang med hänvisning till grundbrottet, som i förekommande fall utgjordes av skadegörelse av normalgraden respektive ringa misshandel.³³⁸ I det förra fallet bestämdes barnfridsbrottet som ringa med hänsyn till ”skadegörelsens allvar och omständigheterna i övrigt”. Målet handlar mer specifikt om att barnets pappa förstör mammans mobiltelefon. Vad som förstås med ”omständigheterna i övrigt” framgår emellertid inte.

Målet som rör försök till mord, som nämnts ovan, sticker ut i mängden, inte bara för att det rör ett mycket allvarligt brott, utan även för att det är det enda målet där barnet bevittnar pappan utsättas för brott.³³⁹ I alla andra mål är offret för grundbrottet antingen barnets syskon eller mamma, bortsett från ovan nämnda fall där barnets mormor utsattes för misshandel av morbrodern.³⁴⁰ I 63 av 70 fall har åtalet innefattat ett grundbrott som barnets mamma utsatts för. I tre av dessa fall har misstanken rört bevittnande av brott mot både syskon och mamma.³⁴¹ I övriga fall har barnet bevittnat att ett syskon utsatts för brott.³⁴²

Vad gäller gärningspersonens identitet och relation till barnet och offret för grundbrottet har denne i ett fall, där grundbrottet bevittnades av tre syskon, varit barnens bror.³⁴³ I två fall är gärningspersonen barnets morbror.³⁴⁴ I dessa fall är offret för grundbrottet barnets mormor respektive pappa. I övriga fall är gärningspersonen barnets pappa eller mammans nya partner.³⁴⁵

Sammanfattningsvis har barnet i en stor majoritet av målen bevittnat en gärning där mamman utsatts för brott och pappan utsatt någon för brott. Det rör sig om föräldrarelationer och nya relationer som är pågående, avslutade och ”av och på”. I 54 av 70 fall utsätts barnet för att bevittna brott som pappan begår mot mamman och därutöver bevittnas mamman i fem fall utsättas för brott av sina nya (manliga) partner. Det finns således en tydlig tendens både i fråga om vem som utsätts och vem som utsätter någon för de brott som barn bevittnar.

---

³³⁸ Malmö tingsrätt dom 2021-10-15 i mål nr B 8668-21 och Göteborgs tingsrätt dom 2021-10-12 i mål nr B 13875-21.

³³⁹ Vänersborgs tingsrätt dom 2021-10-11 i mål nr B 3094-21.

³⁴⁰ Se avsnitt 4.2.1 och Borås tingsrätt dom 2021-09-03 i mål nr B 1784-21.

³⁴¹ Se Malmö tingsrätt dom 2021-08-27 i mål nr B 7730-21.

³⁴² I ett fall utsattes barnets bror och i fyra fall barnets syster.

³⁴³ Göteborgs tingsrätt dom 2021-10-12 i mål nr B 13875-21.

³⁴⁴ Vänersborgs tingsrätt dom 2021-10-11 i mål nr B 3094-21 och Borås tingsrätt dom 2021-09-03 i mål nr B 1784-21.

³⁴⁵ Mammans nya partner i sju fall och barnets pappa i 58 fall.

5.1.3 Straffvärde och påföljdsval

Vad gäller bestämmandet av straffvärdet har det i många fall varit svårt att utröna hur stor andel av straffvärdet som hänför sig till själva barnfridsbrottet. Inte sällan åtalas och döms gärningspersonen för andra brott, utöver grundbrottet, i samband med rättegången för barnfridsbrottet. Det kan röra sig om allt från relationsbrottslighet som inte bevittnats av barnet och relationsbrottslighet som skett innan barnfridsbrottet trädde i kraft till brottslighet som saknar direkt koppling till familjen, så som narkotika- och vapenbrott. Vid straffvärdesbedömningen av flerfaldig brottslighet tillämpar domstolen asperationsprincipen. Asperationsprincipen innebär att brottet med det högsta straffvärdet fungerar som utgångspunkt, på vilket procentsatser av de andra brottsens straffvärde adderas.³⁴⁶ Det sammantagna straffvärdet påverkar slutligen domstolens val av påföljd.

I 13 fall har skyddstillsyn eller villkorlig dom, ensamt eller förenat med samhällstjänst, dagsböter eller föreskrifter, dömts ut. Sex av de sju fall där villkorlig dom eller skyddstillsyn med samhällstjänst dömts ut har endast rört barnfridsbrott och tillhörande grundbrott, som i samtliga fall utgjorts av misshandel, olaga hot eller båda dessa brott. Straffvärdet bedömdes i alla dessa mål uppgå till tre till fyra månader och den villkorliga domen eller skyddstillsynen förenades med 100–120 timmars samhällstjänst. Tingsrätten nämner i samtliga avgöranden att det finns försvårande omständigheter, så som att brottet skett i hemmet och mot en närstående eller att det rör sig om artbrott, men väljer trots detta att döma ut en icke frihetsberövande påföljd. Valet av påföljd motiveras bl.a. av att den tilltalade är tidigare ostraffad,³⁴⁷ att det saknas anledning att tro att han kommer återfalla i brott,³⁴⁸ att han har samtyckt till samhällstjänst,³⁴⁹ att han lever under ordnade förhållanden,³⁵⁰ att han har varit frihetsberövad under förundersökningen³⁵¹ och att hans arbetssituation kommer påverkas negativt av domen.³⁵²

---

³⁴⁶ Borgeke och Heidenborg, s. 171.

³⁴⁷ Solna tingsrätt dom 2021-09-21 i mål nr B 8078-21 och Södertörns tingsrätt dom 2021-09-16 i mål nr B 14525-21.

³⁴⁸ Solna tingsrätt dom 2021-09-21 i mål nr B 8078-21, Solna tingsrätt dom 2021-10-05 i mål nr B 8237-21 och Göteborgs tingsrätt dom 2020-10-28 i mål nr B 14477-21.

³⁴⁹ Solna tingsrätt dom 2021-09-21 i mål nr B 8078-21, Solna tingsrätt dom 2021-10-05 i mål nr B 8237-21, Göteborgs tingsrätt dom 2020-10-28 i mål nr B 14477-21, Solna tingsrätt dom 2021-09-20 i mål nr B 800-21 och Södertörns tingsrätt dom 2021-09-16 i mål nr B 14525-21.

³⁵⁰ Södertörns tingsrätt dom 2021-10-26 i mål nr B 15767-21 och Södertörns tingsrätt dom 2021-09-16 i mål nr B 14525-21.

³⁵¹ Solna tingsrätt dom 2021-09-20 i mål nr B 800-21 och Södertörns tingsrätt dom 2021-10-26 i mål nr B 15767-21.

³⁵² Södertörns tingsrätt dom 2021-09-16 i mål nr B 14525-21.

Utifrån en tanke om att en frihetsberövande påföljd innebär att barnet erhåller ett fysiskt skydd från sin förövare har de fall där frihetsberövande påföljder dömts ut studerats särskilt. Fängelse har dömts ut i totalt 24 av 45 mål. Bland dessa mål har domstolens prövning omfattat endast barnfridsbrott och tillhörande grundbrott i sju fall. Såväl korta som långa fängelsestraff har dömts ut i de övriga 17 fall där domstolen dömt den tilltalade också för annan brottslighet. Det är dock sällan domstolen skriver ut straffvärdet för respektive gärning när den tilltalade döms för flerfaldig brottslighet. Det är därför svårt att uttolka vilket straffvärde tingsrätten tillmäter just barnfridsbrottet i de fall domen inkluderar annan brottslighet. Med hänsyn till detta har en närmare granskning gjorts av domstolens val av frihetsberövande påföljd i de sju avgöranden som endast rör barnfridsbrott och tillhörande grundbrott.

I ett fall där grundbrottet var en misshandel av normalgraden har domstolen bestämt straffvärdet till fem månader.³⁵³ Det jämförelsevis höga straffvärdet kan bl.a. förklaras med att domen omfattar fyra fall av bevittnande. Dessutom anför domstolen som försvårande omständigheter att *grundbrottet* riktats mot en närstående i hennes hem samt att hon haft en skyddslös ställning och svårigheter att värja sig. På grund av straffvärdet och brottslighetens art ansåg domstolen att en icke frihetsberövande påföljd inte var tillräckligt ingripande och bestämde därför påföljden till fängelse. Tingsrätten bestämde också straffvärdet till fem månader i ett annat mål som rör misshandelsbrott och barnfridsbrott.³⁵⁴ I detta fall betonades misshandelsbrottets artvärde, men även barnfridsbrottets dito, vid val av fängelse som påföljd.

I ett annat mål där straffvärdet bestäms till fem månader utgjordes grundbrotten av misshandel och olaga hot.³⁵⁵ Tingsrätten tog i sin bedömning hänsyn till att den tilltalade återfallit i brott mindre än en månad efter villkorlig frigivning samt brottslighetens art, och kom därigenom fram till att det saknas utrymme för annan påföljd än fängelse. Vad som kan anmärkas är att grundbrottet riktades mot den tilltalades dotter som vid tiden för brottet var i undre tonåren. Det framgår dock inte om det är något som domstolen tar hänsyn till vid straffvärdesbedömningen. Tingsrättsdomen fastställs senare av hovrätten som gör samma bedömning avseende både straffvärde och påföljd.³⁵⁶

---

³⁵³ Attunda tingsrätt dom 2021-08-27 i mål nr B 7219-21.

³⁵⁴ Malmö tingsrätt dom 2021-08-12 i mål nr B 7650-21.

³⁵⁵ Södertörns tingsrätt dom 2021-09-03 i mål nr B 13074-21.

³⁵⁶ Svea hovrätt dom 2021-11-04 i mål nr B 10598-21.

Det fall där det längsta fängelsestraffet dömts ut är det mål där grundbrottet som bevitnats var ett försök till mord.³⁵⁷ Det är som tidigare nämnt det enda avgörandet i studien där tingsrätten fastställt barnfridsbrottet som grovt. Mot bakgrund av detta bedömdes straffvärdet motsvara åtta års fängelse. Ett annat mål särskiljer sig från mängden på grund av att domstolen gör en jämförelsevis hård bedömning av de aktuella gärningarnas straffvärde. Tingsrätten anför följande:

”Det olaga hotet har utförts mot närstående i närvaro av ett barn och har därför varit hänsynslöst även om det inte bedömts som grovt brott. Målsägandena har på grund av brotten utsatts för en allvarlig kränkning. Tingsrätten har därför kommit fram till att straffvärdet för olaga hot ligger nära straffminimum för grovt olaga hot och uppgår till 6 månaders fängelse. Straffvärdet för barnfridsbrott bör enligt förarbetena till den nya bestämmelsen till det nyligen införda brottet i de flesta fall utgå från straffvärdet för grundbrottet (prop. 2020/21: 170). Tingsrätten finner därför att även barnfridsbrottet har ett straffvärde på 6 månader.”³⁵⁸

Med hänvisning till asperationsprincipen, brottens art och det höga straffvärdet döms nio månaders fängelse ut. Anmärkas kan att tingsrätten beskriver brottet som hänsynslöst mot bakgrund av att brottet begåtts i närvaron av ett barn. Beaktat att detta skyddsintresse nu omfattas av barnfridsbrottet är det tveksamt om det bör tas upp inom ramen för straffvärdesbedömningen. Förvisso uttalar inte domstolen uttryckligen att de med stöd av 29 kap. 2 § 8 BrB beaktar det som en försvårande omständighet, men i sammanhanget går det att tolka det på så sätt. Det skulle i praktiken innebära en slags dubbelbestraffning eftersom samma omständighet beaktas både inom ramen för barnfridsbrottet och som försvårande omständighet i förhållande till grundbrottet. Att straffskärpningsgrunden av just detta skäl inte ska tillämpas i det fall någon döms för barnfridsbrott tydliggörs i förarbetena.³⁵⁹

Apropå nämnda straffskärpningsgrund anför tingsrätten följande i ett annan dom:

”Att barnen var närvarande under brottet var något som tidigare kunde beaktas när straffvärdet för misshandeln bestämdes. Som framgått av det ovanstående utgör ju numera den omständigheten ett särskilt brott och det torde innebära att det samlade

---

³⁵⁷ Vänersborgs tingsrätt dom 2021-10-11 i mål nr B 3094-21.

³⁵⁸ Södertörns tingsrätt dom 2021-08-27 i mål nr B 12589-21.

³⁵⁹ Prop. 2020/21:170 s. 32 f.

straffvärdet *ökar något* [min kursivering] jämfört med hur förhållandena var tidigare.”³⁶⁰

Hur stor skillnad barnfridsbrottets införande gör på det slutliga straffvärdet framgår däremot inte. I flera domar, bl.a. en från Solna tingsrätt, specificerar domstolen hur bedömningen av straffvärdet för barnfridsbrottet ska göras och uppger att ”[v]id en sammantagen tolkning av förarbetsuttalandena kommer tingsrätten fram till att lagstiftaren menat att straffvärdet för barnfridsbrott som en utgångspunkt ska bedömas lika högt som straffvärdet för det eller de brott barnet bevittnat”.³⁶¹ Efter att ha studerat samtliga domar är uppfattningen att domstolen i regel bestämmer straffvärdet med utgångspunkt i just grundbrottet och omständigheterna kring detta, medan straffvärdet som hänför sig till barnfridsbrottet närmast utgör en spegling av grundbrottet.

5.1.4 Förekomst av barnförhör och särskilda företrädare för barn

Av totalt 67 enskilda målsägande framgår det att barnet har förordnats en särskild företrädare i 59 fall. Förordnandet är inte något som tingsrätten kommenterar i domen och det är därför svårt att veta varför särskilda företrädare inte förordnats i övriga fall. Har domstolen beslutat att inte förordna en särskild företrädare eller har åklagaren helt enkelt inte ansökt om detta?

Vid en närmare analys av dessa mål framkommer att målsäganden i två fall var 17 år vid gärningstillfället.³⁶² Det skulle således kunna innebära att målsäganden hunnit fylla 18 år innan eller under rättegången och att det därför ansetts obehövt att förordna en särskild företrädare. I två mål där gärningspersonen var mammans nya partner, kan det uteblivna förordnandet förklaras med att den andra vårdnadshavaren utan risk för intressekonflikt kunde företräda barnen.³⁶³ I ytterligare två fall är det barnets morbror som utsätter barnets mormor respektive pappa för grundbrottet.³⁶⁴ Även i dessa fall kan barnet antas ha åtminstone en oberoende vårdnadshavare som kan tillvarata barnets rätt på ett fullgott sätt. Slutligen rör det sig om ett mål där en förälder utsatt sitt barn för ett brott som iakttagits av barnets syskon.³⁶⁵ Också i detta

---

³⁶⁰ Södertörns tingsrätt dom 2021-10-26 i mål nr B 15767-21.

³⁶¹ Solna tingsrätt dom 2021-09-14 i mål nr B 7539-21. Se även Varbergs tingsrätt dom 2021-10-25 i mål nr B 2058-21 och Södertörns tingsrätt dom 2021-08-27 i mål nr B 12589-21.

³⁶² Kalmar tingsrätt dom 2021-11-05 i mål nr B 3544-21 och Värmlands tingsrätt dom 2021-09-20 i mål nr B 3936-21.

³⁶³ Hudiksvalls tingsrätt dom 2021-09-30 i mål nr B 2052-21 och Falu tingsrätt dom 2021-09-14 i mål nr B 3842-20.

³⁶⁴ Vänersborgs tingsrätt dom 2021-10-11 i mål nr B 3094-21 och Borås tingsrätt dom 2021-09-03 i mål nr B 1784-21.

³⁶⁵ Södertörns tingsrätt dom 2021-09-03 i mål nr B 13074-21.

mål antyds det att föräldrarna är separerade, innebärande att barnets andra förälder skulle kunna agera ställföreträdare.

Sammanfattningsvis kan det i samtliga fall identifieras en potentiell förklaring till varför barnet inte förordnats en särskild företrädare. Vidare kan nämnas att alla mål förutom ett där barnet saknade en särskild företrädare slutade i en fällande dom, innebärande att studien inte påvisar något samband mellan förordnandet av särskild företrädare och möjligheten att få den tilltalade fälld. Tilläggas kan att samtliga målsäganden som saknade en särskild företrädare företrädades av ett målsägandebiträde.

Vidare framgår det att barnförhör har hållits, och spelats upp inför rätten, med 37 av 67 barn. Av de 30 barn som inte kommit till tals genom barnförhör framgår det att åtta kommit till tals inför rätten. I ett av dessa åtta fall framgår inte barnets ålder, men övriga målsägande var mellan 15 och 18 år gamla vid tiden för huvudförhandlingen. Det innebär dock att 22 av 67 barn inte har kommit till tals över huvud taget. Anledningen till detta nämns i princip aldrig i domen.

I sex fall där det varken av domen eller bifogad stämmningsansökan framkommer att barnförhör har hållits eller spelats upp inför rätten framgår det inte heller hur gamla barnen är. I tio fall framgår det att barnet är 3 år eller yngre, d.v.s. i gränslandet för när ett barn enligt forskning kan höras i rättsliga sammanhang.³⁶⁶ Det är därtill två barn på 4 år, ett på 5 år, ett på 6 år och två på 7 år som utan vidare förklaring inte har fått komma till tals. Detta är anmärkningsvärt, särskilt då det framkommer att det finns åtminstone elva andra barn i åldrarna 4 till 7 år som har hörts.

5.2 Sammanfattande kommentar

För att sammanfatta resultatet ska några av de centrala fynden av den empiriska undersökningen belysas och kommenteras. Av samtliga åtalpunkter som förekommit i studien är det 20 % som har lämnats utan bifall. Med andra ord har en klar majoritet av de åtalade barnfridsbrotten också föranlett att den tilltalade lagförts. Det kan låta som ett lyckat utfall, men i jämförelse med statistik om åtal och lagföring i stort framställs dessa siffror i ett annat ljus. En rapport från Brå visar att av samtliga åtal som väcktes och prövades under åren 2004 till 2014 så slutade mellan 6,3 och 7,8 % i en friande dom.³⁶⁷ Naturligtvis är andelen bifall högre när det kommer till vissa typer av brottslighet som är lättare att utreda och bevisa än vad som är fallet med t.ex. våld i

---

³⁶⁶ Se avsnitt 2.1.1.

³⁶⁷ Brå, Kortanalys 10/2015, s. 14.

nära relationer barnbrottmål. I förhållande till det medelvärde som framgår av Brås rapport sticker lagföringsgraden vad gäller åtalade barnfridsbrott dock ut som anmärkningsvärt låg.

Lagföringsstatistiken påverkas inte enbart av antalet friande domar, utan även av hur många anmälningar som över huvud taget leder till åtal. Av uppgifter från Åklagarmyndigheten framkommer att det har tagits 967 beslut om nedläggning av förundersökning i ärenden rörande barnfridsbrott under perioden juli–oktober 2021.³⁶⁸ I förhållande till att antal anmälda brott under samma period var 2 489 st (preliminärt)³⁶⁹ får det anses vara en anmärkningsvärt hög siffra, eftersom det innebär att förundersökningen lagts ned i nästan 40 % av fallen.

Av de friande domarna kan huvudsakligen två mönster urskiljas. För det första indikerar studien att grundbrott som inte vinner bifall kommer medföra att den tilltalade inte heller fälls för barnfridsbrott. Av 4 kap. 3 § BrB framgår att *en brottslig gärning* ska ha bevittnats av barnet och i förarbeten klargörs att det innebär att grundbrottet behöver vara styrkt för att åtalet för barnfridsbrottet ska kunna vinna bifall. Om brottet inte är styrkt saknas det helt enkelt utrymme för att döma någon till ansvar för barnfridsbrottet. Det är således inte ett särskilt överraskande resultat, om än något problematiskt eftersom barnfridsbrottsåtalets framgång blir avhängigt utredningen och bevisläget i grundbrottet, något som diskuterats tidigare.³⁷⁰

Det är särskilt problematiskt i det fall offret för grundbrottet väljer att inte medverka i utredningen och därigenom förorsakar att grundbrottet inte kan styrkas, vilket har skett i ett av de studerade rättsfallen. Visserligen finns det exempel på mål då offret för grundbrottet slutat att medverka i ett senare skede av rättegången men det som sagts under förundersökningen och barnförhöret har varit tillräckligt för en fällande dom. Emellertid är det riskabelt att förlita sig på att sådana uppgifter ska nå upp till beviskravet, särskilt då utsagor som presenteras genom videoupptagning och uppgifter som framkommit under polisförhör i regel tillmätts ett lägre bevisvärde än utsagor som framförs inför rätten.³⁷¹

Det andra mönstret som identifierats i anslutning till domens utgång rör den bakomliggande orsaken till att den tilltalade friats för barnfridsbrott i det fall grundbrottet befunnits styrkt. I sex av åtta fall berodde detta på att bevittnandet inte kunde bevisas. Studien indikerar således att bevittnandet är det rekvisit som medför störst bevisvärigheter. Det är särskilt intressant beaktat

---

³⁶⁸ Se bilaga 1.

³⁶⁹ Se bilaga 2.

³⁷⁰ Se avsnitt 4.2 och 4.6.

³⁷¹ Se bl.a. Solna tingsrätt dom 2021-10-05 i mål nr B 8237-21 där tingsrätten diskuterar detta.

att ett antal remissinstanser redan under lagstiftningsprocessen påtalade att valet av begreppet bevittna i stället för t.ex. uppleva kan verka begränsande i fråga om vilka gärningar som kommer att träffas av bestämmelsen.³⁷²

I en dom där bevittnandet inte kunde styrkas anförde tingsrätten att det visserligen är utrett att barnet har varit närvarande och sett och hört bråk mellan föräldrarna men att det däremot inte är styrkt att våldet bevittnats.³⁷³ Om begreppet uppleva i stället hade använts är det möjligt att en sådan situation hade omfattats av bestämmelsens tillämpningsområde. Detsamma gäller det mål där ett barn hörde bråk och såg den tilltalade sitta med en kniv i sängen bredvid föräldern men det enligt domstolen inte var styrkt att han hade hört det hot som tingsrätten menade att grundbrottet bestod av.³⁷⁴ Fem av sju barn vars bevittnande inte kunnat styrkas har heller inte hörts. Med hänvisning till det kan styrkandet av bevittnandet antas ha ett visst samband med barnets möjlighet att komma till tals.

En annan aspekt som förtjänar ytterligare uppmärksamhet är den inramning som en klar majoritet av grundbrotten i de undersökta målen har, nämligen mäns våld mot kvinnor i nära relation. Våldet som bevittnas är könat i bemärkelsen att det i nästan samtliga fall är kvinnor som utsätts och män som utsätter. I de allra flesta fall befinner sig offret för grundbrottet och den tilltalade i en relation, alternativt att de tidigare har haft en relation. I vissa fall framgår det tydligt att kvinnan utsatts för strukturellt våld, exempelvis genom att mannen döms för grov kvinnofridskränkning eller andra vålds- eller sexualbrott mot kvinnan.³⁷⁵ I andra fall framgår det att gärningspersonen tidigare dömts för att ha utsatt barnets mamma, barnet eller tidigare partners för våld. Understrykas bör att fyra femtedelar av barnen i de undersökta domarna tvingats bevittna när pappan utövar våld mot mamman. Med hänsyn till att det är just det våld som är det mest skadliga för barnet att bevittna verkar det som att barnfridsbrottet till stor del lyckas fånga in de situationer som kriminaliseringen primärt är avsedd för.³⁷⁶

Vidare framgår att den absoluta majoriteten av alla barnfridsbrott bedöms vara av normalgraden. Det vanligaste är att det sammantagna straffvärdet av grundbrottet och barnfridsbrottet bedöms vara ungefär fyra till fem månader. En trend som identifierats är att brott med straffvärden på tre till fyra månader i regel resulterar i en icke frihetsberövande

---

³⁷² BRIS, remissyttranden över SOU 2019:32, s. 2 och BO, remissyttranden över SOU 2019:32, s. 2.

³⁷³ Eskilstuna tingsrätt dom 2021-09-23 i mål nr B 2540-21.

³⁷⁴ Södertörns tingsrätt dom 2021-10-18 i mål nr B 15961-21.

³⁷⁵ Se bl.a. Norrtälje tingsrätt dom 2021-09-28 i mål nr B 1248-21 och Värmlands tingsrätt dom 2021-09-10 i mål nr B 3636-21.

³⁷⁶ Jfr SOU 2019:32 s. 59.

påföljd, ofta villkorlig dom eller skyddstillsyn med samhällstjänst. Endast i ett fall där straffvärdet bestämdes till fyra månader har en frihetsberövande påföljd utdömts. I övrigt visar de fall där endast grundbrott och barnfridsbrott prövats att domstolen väljer en frihetsberövande påföljd när straffvärdet bestäms till fem månader eller mer.

Utifrån en tanke om att en frihetsberövande påföljd kommer innebära att barnet skyddas från sin förövare är det positivt att många åtal leder till fängelsestraff. Beroende på våldets omfattning och svårighetsgrad kan barn dock påverkas negativt av att en förälder frihetsberövas, vilket bl.a. Kaldal belyser.³⁷⁷ I fråga om påföljder kan konstateras att valet av påföljd, som till stor del grundar sig på straffvärdesbedömningen, framför allt motiveras av grundbrottets rubricering och svårighetsgrad. I förekommande fall har tingsrätten vid straffvärdesbedömningen i nästan alla fall tagit hänsyn till brottslighetens art och relevanta straffskärpningsgrunder. Vanligt förekommande skäl för straffskärpning är bl.a. att grundbrottet sker i hemmet och mot en närstående. Straffskärpningsgrunder verkar däremot tillämpas i betydligt mindre utsträckning i förhållande till barnfridsbrottet.

I ett fall uttryckte domstolen sig på följande vis: ”Med hänsyn till misshandelsbrottens och barnfridsbrottets art kan fängelse i detta fall inte undvikas som påföljd.”³⁷⁸ Brottslighetens art kan enligt 30 kap. 4 § andra stycket BrB vara ett skäl för att välja fängelse som påföljd. Prövningen av brottets art ska i det enskilda fallet alltid göras mot den aktuella gärningen, även om brottstypen kan fungera som utgångspunkt för nämnda prövning.³⁷⁹ Av förarbeten framgår att ”en relativt stor del” av de fällande domarna bör föranleda en frihetsberövande påföljd ”bl.a. med hänsyn till brottslighetens art”.³⁸⁰ Skrivningen antyder att barnfridsbrottet har ett artvärde, vilket alla tingsrätter dock inte verkar ha tagit fasta på av domskälen att döma. Det kan därför bli intressant att följa utvecklingen i praxis kring frågan om barnfridsbrottets artvärde framöver.

Därtill kan konstateras att nästan alla barn förordnats en särskild företrädare. Med hänsyn till att det i 1 § LSF föreskrivs att en särskild företrädare ska förordnas om en vårdnadshavare eller någon som har ett förhållande till vårdnadshavaren som kan påverka dess förmåga att tillvarata barnets rätt är det rimligt att en särskild företrädare förordnas i de allra flesta mål som rör barnfridsbrott. Särskilt med hänsyn till att det i en majoritet av målen är barnets pappa som misstänks för ett brott mot barnets mamma (och båda dessa är antagligen vårdnadshavare). I de

---

³⁷⁷ Se Kaldal (2020).

³⁷⁸ Malmö tingsrätt dom 2021-08-12 i mål nr B 7650-21.

³⁷⁹ Borgeke och Heidenborg, s. 297.

³⁸⁰ Prop. 2020/21:170 s. 43.

fall där en särskild företrädare för barn inte förordnats kan förklarliga anledningar till detta hittas. Som tidigare nämnt står inte heller dessa barn utan juridiskt biträde eftersom de i samtliga fall företräds av ett målsägandebiträde, som i och för sig har mindre befogenheter och inte minst behöver samtycke från vårdnadshavarna för att utföra rättshandlingar å barnets vägnar. Sammanfattningsvis är det positivt att alla barn tilldelas ett juridiskt biträde och därmed ges bättre förutsättningar att tillvarata sin rätt.

Majoriteten av alla barn får också komma till tals, antingen i domstol eller genom att barnförhör spelas upp inför rätten. Alla barn, vars ålder framgår, mellan 8 och 14 år har haft ett barnförhör. När barnet uppnått en ålder av 15 år verkar det som att rättsväsendet anser att barnet är tillräckligt moget och utvecklat för att kunna höras i domstol eftersom samtliga målsägande som var 15 år eller äldre hörts under huvudförhandlingen. Sammanlagt har 22 av 67 barn, d.v.s. en tredjedel, dock inte fått komma till tals. I många fall framgår inte barnets ålder alls och lämpligheten i avsaknaden av barnförhör kan därför inte kommenteras.

De som inte får komma till tals, vars ålder framgår, är vissa barn i åldern 4–7 år och barn i åldern 1–3 år, som slentrianmässigt inte får lov att komma till tals. Barnen i den sistnämnda gruppen är tillräckligt unga för att rimligtvis sakna den verbaliseringsförmåga som krävs för att kunna avge en i ett rättsligt sammanhang användbar utsaga. Vad gäller den förstnämnda gruppen kan det dock konstateras att det är flera barn i samma åldersgrupp som har hörts och det framgår inte vad som skulle skilja dessa barn från varandra. Det är särskilt problematiskt att barn i åldern 4–7 år inte får komma till tals på ett konsekvent sätt med hänsyn till att det också är denna grupp som enligt tidigare forskning är mest utsatt för att bevittna våld mot närstående.³⁸¹ Att så är fallet antyder även denna studie, där totalt 17 målsäganden är i förskoleåldern (1–5 år). En annan utsatt grupp verkar vara barn i ung skolålder (6 – 9 år), då 16 barn i detta åldersspann förekommit som målsäganden. Betonas bör att dessa siffror endast omfattar de barn vars ålder framgår.³⁸² Sammanfattningsvis kan det konstateras att det är problematiskt att inte alla barn ges samma förutsättningar att komma till tals i rättsprocessen, oavsett anledningen till detta.

---

³⁸¹ Se avsnitt 3.2.1.

³⁸² Det framgår inte hur gamla 17 barn är. Därutöver har fem 10–12-åringar, sju 13–15-åringar och fem 16–17-åringar förekommit i studien.

6 Lagens förväntade genomslag: analys och avslutande reflektion

Efter att ha studerat barnfridsbrottet ur olika perspektiv har både styrkor och tillkortakommanden hos det nya straffbudet identifierats. Alla dessa faktorer kommer påverka lagens genomslag och därigenom i vilken utsträckning barn som bevittnar våld mot närstående kommer att erhålla en starkare rättslig ställning och ett bättre skydd. I förevarande avsnitt ska resultat och observationer av ovan redogörelser och undersökningar diskuteras och analyseras, frågeställningarna besvaras och uppsatsen knyts ihop med en avslutande reflektion.

6.1 Barnfridsbrottet och motiven

Av avsnitt 3 framgår att barns bevittnande av våld mot närstående är ett omfattande problem som innebär svåra konsekvenser för barnet, både psykiskt, somatiskt och socialt. Dessa problem påverkar barnets utveckling och kan därför leda till konsekvenser även i vuxen ålder. Beaktat detta finns ett skyddsvärt intresse. Som framgick av inledningen har lagstiftaren ett flertal gånger under de senaste två decennierna försökt råda bot på att barn utsätts för att bevittna våld mot närstående genom andra lagstiftningsåtgärder, inklusive ett socialrättsligt uppmärksammande av barnets status som brottsoffer i 5 kap. 11 § SoL, en stärkt ersättningsrätt i form av brottsskadeersättning enligt brottsskadelagen och en straffskärpningsgrund som bl.a. var avsedd att omfatta bevittnandesituationer i 29 kap. 2 § 8 BrB. I samband med detta har lagstiftaren uttryckt att en kriminalisering varit obehövlig. Samtidigt har nämnda åtgärder i efterhand kritiserats som otillräckliga av bl.a. FN:s barnrättskommitté. Efter ännu en utredning, nu med en utpräglad straffrättslig inriktning som hade i uppdrag att utreda möjligheten att kriminalisera agerandet, infördes barnfridsbrottet. I avsnitt 3.4 identifierades efter en granskning av förarbetena några huvudsakliga motiv som särskilt betydande för barnfridsbrottets införande:

- Att förstärka barnets straffrättsliga skydd genom att tillerkänna barnet målsägandeställning
- Att förstärka barnets rättigheter, med betoning på rätten att komma till tals
- Att tillgodose intresset av att dessa barns utsatthet synliggörs – inom och utom rättsväsendet

- Att påverka det rådande läget genom kriminaliseringens normerande och avskräckande verkan.

6.2 Barnfridsbrottet och effektiviteten

En viktig aspekt av effektivitetsbegreppet är kriminaliseringens förmåga att leda till fällande domar. Av rättsfallsstudien framgår att ca 80 % av alla mål lett till en fällande dom.³⁸³ I 20 % av målen har åtalspunkten som rörde barnfridsbrott således lämnats utan bifall. Detta är en jämförelsevis låg lagföringsprocent jämfört med medelvärdet för åtal i stort som ligger på 93–94 %. Ett av de två största problemen som identifierats med kriminaliseringens förmåga att leda till fällande domar är att grundbrottet måste vara styrkt för att åtalet för barnfridsbrott ska kunna vinna bifall.³⁸⁴ Beroendeförhållandet mellan barnfridsbrottet och grundbrottet utgör särskilt ett problem om offret för grundbrottet inte vill medverka i utredningen, inte minst i det fall barnet av någon anledning inte kan höras. Av rättsfallsstudien framgår emellertid att åtal har kunnat bifallas i två av tre fall även om offret för grundbrottet inte medverkat i utredningen.³⁸⁵ I dessa siffror syns dock inte de förundersökningar som eventuellt har lagts ned på grund av målsägandens ovilja att medverka, vilket enligt vad som framgått ovan är en vanlig konsekvens av att målsäganden ”drar tillbaka sin anmälan”. Eftersom det föreligger vissa utrednings- och bevissvårigheter i allmänhet när det kommer till brott som begås i hemmet och/eller i nära relationer kan givetvis även det påverka möjligheten att styrka både grundbrott och barnfridsbrott. Rimligtvis syns inte heller sådana exempel i rättsfallsstudien eftersom hinder i bevisföringen många gånger kommer medföra att åtal inte väcks.

Vidare är mörkertalen i allmänhet stora både vad gäller brott som hänför sig till mäns våld mot kvinnor och brott som begås mot barn i hemmet. Det finns en ovilja hos offren att anmäla och det finns sällan vittnen som påkallar myndigheters uppmärksamhet eftersom brotten ofta begås inom stängda dörrar. Att straffbudet skulle föranleda att gärningen i högre grad kan upptäckas, en annan aspekt av effektivitetsbegreppet, kan därför ifrågasättas. Hanns von Hofer anför att det finns tre huvudsakliga strategier för att öka upptäcktsrisken i teorin, nämligen att öka anmälningsbenägenheten, öka spaningsverksamheten samt att öka utredningskvaliteten.³⁸⁶ Det förstnämnda görs främst genom kampanjer eller med hjälp av intresseorganisationer, men benägenheten att anmäla styrs även av bl.a. relationen till gärningspersonen och brottets

---

³⁸³ Se avsnitt 5.1.1.

³⁸⁴ Se avsnitt 4.2 och 5.1.1.

³⁸⁵ Se avsnitt 5.1.1.

³⁸⁶ von Hofer, Brottoffret och kriminalpolitiken, s. 218.

allvarlighet.³⁸⁷ von Hofer menar däremot att utformningen av straffrättssystemet och tillämpningen av bestämmelser är av mindre relevans för brottsutvecklingen.³⁸⁸ Detta talar för att upptäcktsfrekvensen inte kommer påverkas i någon betydande grad av barnfridsbrottets införande som sådant.

Visserligen medför en kriminalisering att åklagaren får en åtalsplikt och därmed är skyldig att utreda bevittnandet, innebärande att barnets situation därigenom belyses. Det är dock inte samma sak som att säga att upptäcktsrisken är större. Tilläggas kan dessutom att åklagaren har en skyldighet att åberopa och bevisa försvärande omständigheter,³⁸⁹ vilket bevittnandet tidigare utgjorde enligt 29 kap. 2 § 8 BrB, och därför bör åklagaren ha haft ett intresse av att utreda bevittnandesituationer även innan barnfridsbrottet trädde i kraft. Utifrån detta är det tveksamt om införandet av det nya straffbudet i sig skulle kunna komma att ha någon större inverkan på den faktiska upptäcktsrisken. Möjligtvis skulle socialtjänsten kunna vara mer benägen att anmäla bevittnandesituationer till polisen nu när det uttryckligen utgör en kriminaliserad gärning – något som socialtjänsten emellertid inte är skyldiga att göra om det inte är förenligt med barnets bästa.³⁹⁰

Det andra större problemet som identifierats avser möjligheten att styrka bevittnandet. Svårigheten i förhållande till bevittnandet har i rättsfallsstudien framför allt identifierats i relation till barn som av någon anledning inte har hörts, vilket ofta är yngre barn.³⁹¹ Det innebär således att kriminaliseringen kan komma att bli mindre effektiv i förhållande till yngre barn. Dessutom påverkar begreppsvalet effektiviteten, eftersom kriminaliseringen i dagsläget inte fångar in alla gärningar som barn de facto skadas av att bevittna. I åtminstone två mål i rättsfallsstudien är det utrett att barnet var närvarande vid gärningstillfället men inte styrkt att barnet såg eller hörde något av de straffbara gärningsmomenten, varför barnfridsbrottet inte ansågs styrkt.³⁹² Om ”uppleva” hade tillämpats i stället för ”bevittna” hade möjligtvis dessa gärningar medfört straffansvar. Även i de fall barnet lever i en våldsam miljö men använder strategier för att undkomma de enstaka våldsamma situationerna, vilket inte är helt ovanligt förekommande, kommer kriminaliseringen omöjligtvis kunna medföra straffansvar om barnet ”endast” ser upptakten till och konsekvenserna av den straffbara gärningen.

---

³⁸⁷ von Hofer, s. 218 f.

³⁸⁸ A.a. s. 223.

³⁸⁹ Andersson och Kaldal, s. 67.

³⁹⁰ Diesen och Diesen, s. 279.

³⁹¹ Se avsnitt 5.2.

³⁹² Se avsnitt 5.1.1.

Med hänsyn till straffrättsliga intressen, som t.ex. legalitetsprincipen, är det förståeligt att straffbudet inte kan utformas hur som helst, vilket bl.a. medfört att lagstiftaren valde begreppet ”bevittna” i stället för ”uppleva” i brottsbeskrivningen. Det är emellertid sådana överväganden som i stor utsträckning påverkar bestämmelsens effektivitet. Om för många ageranden som är skadliga, men däremot inte kriminaliserade, inte träffas av den bestämmelse som införts i syfte att skydda den avsedda gruppen kan effektiviteten av kriminaliseringen starkt ifrågasättas. Effektiviteten mäts nämligen inte bara i antal fällande domar, utan hänsyn måste även tas till de ärenden som inte leder till åtal eller ens förundersökning, vilket som framgått av Åklagarmyndighetens uppgifter är en stor andel.³⁹³

En ytterligare aspekt av kriminaliseringens effektivitet är enligt Lernestedt dess förmåga att medföra en minskad frekvens av den aktuella gärningstypen. Huruvida barnfridsbrottet har en förmåga att göra detta besvarar inte denna studie. Sannolikt kommer det dröja ett tag innan en sådan undersökning kan göras eftersom en minskad frekvens av en viss gärningstyp ofta påverkas av kriminaliseringens avskräckande, vanebildande och moralbildande funktion. Dessa funktioners genomslag kräver tid eftersom det bygger på att straffrätten lyckas internalisera straffbudets budskap hos befolkningen. Det förutsätter dels att straffbudets existens och innehåll över huvud taget når ut till invånarna, dels att invånarna anser att kriminaliseringen och straffhotet utgöra tillräckligt starka skäl för att inte utsätta barn för att bevittna våld mot närstående.

Risken att domstolen dömer ut fängelse kan rimligtvis verka mer avskräckande än utdömandet av en icke frihetsberövande påföljd. Av rättsfallsstudien framgår att fängelse i praktiken döms ut i många fall, men i de flesta målen grundar sig påföljdsvalet även på annan brottslighet.³⁹⁴ När det kommer till mål som rör endast barnfridsbrott (och grundbrott) påvisar rättsfallsstudien att fängelse väljs som påföljd i mål där straffvärdet är fem månader eller högre och att icke frihetsberövande påföljd väljs i de flesta fall där straffvärdet är fyra månader eller lägre.³⁹⁵ Påföljdsvalet har således ett tydligt samband till straffvärdet. I ett fall baseras påföljdsvalet också på barnfridsbrottets artvärde. Hur diskussionen kring barnfridsbrottets artvärde utvecklar sig i praxis kommer sannolikt att påverka valet av påföljd framöver, vilket i sin tur således skulle kunna påverka kriminaliserings avskräckande verkan.

---

³⁹³ Se bilaga 1.

³⁹⁴ Se avsnitt 5.1.3.

³⁹⁵ Se avsnitt 5.1.3.

Vad gäller kriminaliseringens s.k. effektiva berättande är det tydligt att lagstiftaren genom kriminaliseringen vill synliggöra gruppen barn som bevittnar våld mot närstående.³⁹⁶ Genom en kriminalisering uttrycker lagstiftaren också ett avståndstagande till gärningstypen och tydliggör det oacceptabla i att barn utsätts för att bevittna våld mot närstående, på ett än tydligare sätt än vad som skett genom tidigare reformer. Trots att en kriminalisering visar sig vara ineffektiv menar Jareborg att det inte motiverar en avkriminalisering, under förutsättning att det finns ett behov av att uttrycka ett officiellt fördömande av den aktuella gärningstypen.³⁹⁷ I förevarande fall finns det, åtminstone enligt utredningen, en poäng med att uttrycka sitt avståndstagande i hopp om att bestämmelsen förutom att fungera avskräckande, liksom barnagaförbudet, ska få en normerande verkan.³⁹⁸ Barnagaförbudet är ett sådant exempel som lagstiftaren gärna lyfter fram för att påvisa lagstiftningens normerande verkan, trots att det finns ett stort antal exempel på lagar som inte har haft samma inverkan på invånarnas attityd. Oavsett om bestämmelsen får en normerande verkan eller inte har åtminstone lagstiftaren lyckats med en del av det effektiva berättandet, nämligen att understryka sitt eget avståndstagande mot gärningstypen och därigenom uppvisa handlingskraft.

6.3 Barnfridsbrottet och ändamålsenligheten

Som framgått ovan har barn ett intresse av att komma till tals för att känna delaktighet. Eftersom barn saknar processbehörighet behöver barnet en ställföreträdare för att kunna tillvarata sin rätt, varför ställföreträdaren utgör en särskilt viktig faktor för att säkerställa genomslaget av barnets rättigheter under processen. Barnet är i behov av någon som kan agera stödperson, bidra med juridisk kunskap, säkerställa barnets rättigheter under själva processen och vidta nödvändiga processåtgärder innan, under och efter huvudförhandlingen. Den som många gånger är bäst lämpad att göra detta inom ramen för straffprocessen är den särskilda företrädaren för barn, som både innehar nödvändig juridisk kunskap och särskild barnkompetens samt kan agera för barnets bästa utan att vara beroende av vårdnadshavarens samtycke. I nästan alla fall som ingick i rättsfallsstudien där målsäganden var under 18 år vid tiden för rättegången har barnet förordnats en särskild företrädare.³⁹⁹ Detta är mycket positivt ur ett barnperspektiv eftersom det förbättrar barnets förutsättningar under rättegången.

---

³⁹⁶ Se avsnitt 3.4.

³⁹⁷ Jareborg (1992), s. 143.

³⁹⁸ SOU 2019:32 s. 182.

³⁹⁹ Se avsnitt 5.1.4

Barnets delaktighet påverkas även av dess möjlighet att få komma till tals under processen. Av rättsfallsstudien framgår att alla målsäganden, vars ålder framgår, som är 8 år eller äldre har hörts under rättegången, antingen vid ett barnförhör eller inför rätten (15 år och äldre).⁴⁰⁰ Att barnet hörs och ges förutsättningar att delta på sina egna villkor är grundläggande krav för att artikel 12 i barnkonvention ska tillgodoses, något som blivit än mer viktigt sedan barnkonventionens inträde som svensk lag. Att vissa barn inte får komma till tals påverkar därför barnfridsbrottets ändamålsenlighet ur ett barnperspektiv. Sammantaget kan det utläsas att 22 av de 67 barn som ingick i rättsfallsstudiens underlag inte fick komma till tals under rättegången.⁴⁰¹ Det gäller framför allt barn i åldern 1–3 och 4–7 år, varav den sistnämnda gruppen enligt forskning har förmåga att avge en muntlig utsaga i rättsliga sammanhang om de ges rätt förutsättningar.⁴⁰² Eftersom rättsfallsstudien påvisar en korrelation mellan barnets möjlighet att komma till tals och utsikten att styrka framför allt bevitnandet är det särskilt problematiskt att alla barn som potentiellt har förmåga att avge en utsaga inte hörs.⁴⁰³

Vad gäller de barn som faktiskt hörs möter de flera hinder, framför allt i domstolens bevisvärdering av utsagan. Först och främst har barn som saknar trygg anknytning och som lider av traumasymtom, vilket kan antas stämma in på många av de barn som bevitnar våld mot närstående, generellt svårt att berätta om egenupplevda händelser. Trots detta tillämpas samma, och lika höga, krav på dessa barns förhör som på vuxnas i fråga om bl.a. spontanitet, detaljrikedom och längd. Hänsyn tas inte heller till barns särskilda minnessvårigheter och behov av s.k. framplökningsinformation. Därutöver visar studier att domarens intryck av barnets trovärdighet påverkas av att barnförhöret upptas på video- och ljudfiler för att sedan presenteras inför rätten i detta format. Även bevisvärdet av utsagan påverkas av presentationsformatet eftersom HD klargjort att bedömningen ska ske med försiktighet samt att det är ofrånkomligt att sådana uppgifter tillmäts ett lägre bevisvärde. Med stöd av tidigare forskning på området kan det konstateras att det saknas fog för en sådan bedömning eftersom inget tyder på att en bättre bedömning kan göras av trovärdigheten hos målsäganden bara för att utsagan avges under huvudförhandlingen och inför rätten.⁴⁰⁴

---

⁴⁰⁰ Se avsnitt 5.1.4.

⁴⁰¹ Se avsnitt 5.1.4.

⁴⁰² Se avsnitt 2.1.1.

⁴⁰³ Jfr avsnitt 5.2.

⁴⁰⁴ Se avsnitt 2.1.1, 2.5 och 2.5.1.

Flera forskare konstaterar mot denna bakgrund att barns utsagor utan fog tillmäts ett i allmänhet för lågt bevisvärde och att barn därför har ett sämre utgångsläge i en rättslig process.⁴⁰⁵ Sammanfattningsvis är den praktiska tillämpningen och bevisvärderingen som sker i domstol i många fall oförenlig med den forskning som finns angående barns utsagor, som visar att barn har förmåga att avge en trovärdig utsaga under förutsättning att de ges rätt förutsättningar. De fördomar som reproduceras om barn genom att rådande praxis tillämpas om och om igen kan inte heller sägas vara förenligt med artikel 12, beaktat att barnrättskommittén klargjort att en aspekt av artikelns uppfyllande är att staten är förpliktigad att motarbeta och bekämpa attityder som hindrar barnet från att höras.⁴⁰⁶

Även om många barn påverkas av att domstolen tillmäter deras utsagor ett i allmänhet för lågt bevisvärde har det framkommit att en grupp drabbas hårdare: nämligen små barn. HD har bl.a. konstaterat att förhörspersonens ålder är en relevant aspekt vid bevisvärderingen av en utsaga. Samtidigt saknas stöd för att yngre barns uppgifter skulle vara mindre tillförlitliga, om än att små barn har sämre verbaliseringsförmåga och språkkunskaper och därför har svårare att kommunicera sin berättelse. Små barn hörs dessutom i mindre utsträckning, och barn som är 0–3 år får i princip aldrig möjlighet att höras. Små barn saknar ofta förmåga att anmäla brott och är i stor utsträckning beroende av sina omsorgspersoner. Samtidigt är barn i förskoleåldern den grupp som i störst utsträckning utsätts för barnfridsbrott, något som både tidigare forskning och uppsatsens rättsfallsstudie påvisar.⁴⁰⁷

Att alla barn inte hörs på lika villkor är ett exempel på bristande likabehandling i straffprocessen, en annan sådan brist är barnhusens verksamhet. Barnhusen är en av de mer ambitiösa satsningarna som gjorts för att etablera ett barnvänligt förfarande för brottsutsatta barn. Flera problem med barnhusens verksamhet har dock påtalats, särskilt att det saknas nationella riktlinjer som reglerar verksamheten samt att tillgängligheten till barnhus skiljer sig åt beroende på var i landet en bor.⁴⁰⁸ Det råder således skiljaktigheter i olika barns tillgång till skydd. Detta delvis på grund av barnhusens olika tillgänglighet och verksamhetsbeskrivningar, men framför allt av skäl hänförliga till barnets ålder. Det är särskilt problematiskt med hänsyn till barnkonventionens artikel 2 som understryker vikten av icke-diskriminering mellan barn.

---

⁴⁰⁵ Se avsnitt 2.6 och 2.7.

⁴⁰⁶ Se avsnitt 1.3.2.

⁴⁰⁷ Se avsnitt 3.2.1 och 5.2.

⁴⁰⁸ Se avsnitt 5.4.

Positivt är däremot att rättsfallsstudien delvis påvisar att domstolarna antar ett barnperspektiv i sin bedömning, inte minst när det kommer till bedömningen av närståenderekvisitet.⁴⁰⁹ Domstolen tillämpar således bestämmelsen på ett sätt som är förenligt med bestämmelsens skyddsintresse, att barn ska slippa behöva bevittna brott som är särskilt skadliga för barnet, d.v.s. när barnet har en närståenderelation med både offret för grundbrottet och förövaren.

Valet av ”bevittna” i stället för ”uppleva” har emellertid kritiserats av remissinstanser och när en ser till tidigare forskning på området upplevs kritiken som befogad. Bl.a. Överlien har visat att barn använder strategier för att ta avstånd från våldsamma situationer, vilket kan medföra att rekvisitet bevittna inte uppfylls.⁴¹⁰ Samtidigt visar forskning att barn inte enbart tar skada av själva bevittnandet av den enskilda våldshandlingen utan även av det som sker innan våldet briserar samt i våldets efterdyningar såväl som av att befinna sig i en miljö som präglas av en oro och rädsla för att våldet när som helst kan bryta ut.⁴¹¹ Trots att en kriminalisering nödvändigtvis måste avgränsas och preciseras går det således att ifrågasätta om barnfridsbrottets träffyta är tillräckligt vid för att dess ändamål ska kunna uppfyllas på ett fullgott sätt.

Ur ett barnperspektiv finns det skäl att ifrågasätta, inte bara barnfridsbrottets utformning, utan även valet av just en straffrättslig åtgärd för att motarbeta att barn bevittnar våld. Straffrättsliga åtgärder, till skillnad från t.ex. socialrättsliga, innebär en retrospektiv bedömning av en händelse. Syftet är att den som begått den brottsliga gärningen ska straffas och endast ett litet utrymme finns att ta hänsyn till andra intressen, så som barnet bästa. Straffprocessen är således resultatet av en kränkning som redan skett. När det kommer till förmågan att förebygga och begränsa skadeverkningar finns det emellertid många lämpligare åtgärder att vidta, vilket också förespråkas av både remissinstanser och rättsvetare.⁴¹² Även barnrättskommittén betonar att ett straffrättsligt förfarande endast ska inledas om det är lämpligt och att fokus bör ligga på förebyggande och reparativa åtgärder.⁴¹³ Samtidigt menar bl.a. Johansson att barnahusmodellen medför ett minskat behandlingsfokus eftersom brottsutredningen, och därmed straffrättsliga intressen, hamnar i centrum.⁴¹⁴

---

⁴⁰⁹ Se avsnitt 5.1.1.

⁴¹⁰ Se avsnitt 4.4.

⁴¹¹ Se avsnitt 3.2.1.

⁴¹² Se avsnitt 1.1 och 2.6.

⁴¹³ Se avsnitt 2.1.

⁴¹⁴ Se avsnitt 2.4.

Lagstiftarens utgångspunkt är likväl att det i princip enbart är fördelaktigt för barnet att tillerkännas status som målsägande, samtidigt som det saknas en faktisk barnkonsekvensanalys av kriminaliseringen, vilket påtalas av en remissinstans.⁴¹⁵ Å ena sidan kan det finnas skäl att avstå från att väcka åtal då det till och med kan förvärra situationen för barnet i vissa fall, men denna flexibilitet saknas i dag hos straffprocessen med anledning av åklagarens absoluta åtalsplikt. Å andra sidan skulle det sannolikt vara en näst intill omöjlig uppgift för åklagaren att bedöma när ett åtal är i barnets intresse och inte. Dessutom finns det självklart en poäng med att barn, som ju är särskilt utsatta och sårbara brottsoffer, också tillerkänns ett straffrättsligt skydd samt att (direkt och indirekt) våld mot barn inte ses som ett socialt problem. Oavsett är det problematiskt att lagstiftaren väljer att över huvud taget inte fördjupa sig i hur barnet faktiskt upplever och påverkas av att "tvingas" in i en straffprocess eller att utreda *vilken* åtgärd som hade varit mest förenligt med barnets bästa, eftersom detta är något som artikel 3 i barnkonventionen kräver vid alla lagstiftningsåtgärder som rör barn.

Sammanfattningsvis finns det vissa problem med både barnfridsbrottet som sådant och med straffprocessen som påverkar ändamålsenligheten av barnfridsbrottet utifrån ett barnperspektiv. Frågan är hur relevant det är att formellt sett tillerkänna barnets upplevelser betydelse genom ett straffbud om inte bestämmelsens ändamål förverkligas i tillräcklig grad? Gynnas barnet av blotta existensen av ett straffbud eller blir det snarare ett sätt för lagstiftaren att uppvisa handlingskraft och kunna anse sig ha tagit itu med problemet? Mot bakgrund av det som sagts om de inneboende bristerna i utformningen av barnfridsbrottet, brottmålsförfarandets ofullkomliga barnanpassning och straffrättens oförmåga att ta hänsyn till barnets bästa är det i nuläget tveksamt om barnfridsbrottet skulle kunna beskrivas som ändamålsenligt ur ett barnperspektiv.

6.4 Diskrepanser mellan lagstiftarens motiv och bestämmelsens genomslagskraft

De motiv som presenterats i avsnitt 6.1 ska nu analyseras utifrån det som framställts i avsnitt 6.2 och 6.3. Analysen kommer, liksom uppsatsen i stort, att ha en rättssociologisk ansats med visst fokus på orsaker till och konsekvenser av rätten, vilket är aspekter av central betydelse ur ett rättssociologiskt perspektiv. Även barn- och brottsofferperspektivet kommer att fungera som viktiga utgångspunkter. Eftersom ett av motiven rör barnfridsbrottets preventiva förmåga

---

⁴¹⁵ Se avsnitt 1.1.

kommer också en utveckling av de preventionsteoretiska resonemang som fördes i avsnitt 3.1 fungera som utgångspunkt i analysen.

6.4.1 Stärkt straffrättsligt skydd – en (illusorisk) väg till upprättelse?

Det första – och tydligaste – motivet som identifierades bakom kriminaliseringen är att barnfridsbrottet avser stärka barnets straffrättsliga skydd. Genom kriminaliseringen har dels barns särskilda skyddsvärde betonats, dels det klandervärda i att utsätta barn för att bevittna brott understrukits. I förarbetena framhävs att det straffrättsliga skyddet inte minst stärks genom att barnet tillerkänns målsägandeställning.⁴¹⁶ Med målsägandeställningen kommer diverse rättigheter som det bevittnande barnet inte tillerkändes tidigare när det bara var brottsoffer i socialrättslig mening.⁴¹⁷ Barnet blir i och med det part i målet och kan på så sätt få upprättelse, i bemärkelsen att få delta i rättsprocessen och därigenom få möjlighet att komma till tals, bemötas med respekt och bli tagen på allvar samt genom att gärningspersonen potentiellt lagförs.⁴¹⁸ Upprättelse betonas, tillsammans med tillgång till rättsväsendet, som brottsoffrets primära intressen i FN:s brottsofferdeklaration.

Burman menar att just upprättelse ”bör ses som det centrala och beaktansvärda brottsofferintresset i straffrätten”.⁴¹⁹ Hon betonar, med hänvisning till van Dijk, att de flesta brottsoffer strävar efter en känsla av rättvisa och ett erkännande från rättssystemet.⁴²⁰ Dessa intressen tillgodoses sannolikt på ett mer fördelaktigt sätt när barnets delaktighet i processen säkerställs genom tillerkännandet av målsägandestatus. Att genom en rättslig process (och ekonomisk kompensation) uppleva rättvisa beskrivs av Burman, med hänvisning till Lavik och Sveass, som ”ett grundläggande behov för människor som utsatts för allvarliga kränkningar”.⁴²¹ Värt att tillägga i sammanhanget är att brottsoffer är en heterogen grupp med olika intressen.⁴²²

Det straffrättsliga skyddet påverkas emellertid av att målsäganden är just ett barn. Barn särbehandlas inom ramen för straffprocessen – både i positiv och negativ bemärkelse. Orsaken till det kan närmast förklaras med att straffprocessen, liksom all annan rätt, har skapats med en vuxen normperson i åtanke. Det har bl.a. resulterat i att barnet som målsägande har tillerkänts

---

⁴¹⁶ Se avsnitt 3.4.

⁴¹⁷ Se avsnitt 2.2.

⁴¹⁸ Jfr Burman, s. 289.

⁴¹⁹ A.a. s. 288.

⁴²⁰ A.a. s. 287.

⁴²¹ A.a. s. 288.

⁴²² Jfr a.a. s. 288.

partsbehörighet, men däremot ingen processbehörighet. I syfte att kompensera för de anomalier, som barnets medverkan i en rättsprocess anpassad efter en vuxen innebär, har vissa lagstiftningsåtgärder vidtagits.⁴²³ Trots detta menar bl.a. Diesen menar att barnet inte ges en ärlig chans till upprättelse så länge samma krav ställs på barnets utsaga som på en vuxens.⁴²⁴ Att barnets straffrättsliga skydd i största allmänhet är otillräckligt också på ett antal olika andra punkter verkar vara den gängse inställningen inom barnstraffrättslig, och annan närliggande, litteratur.⁴²⁵

Trots att barnets processuella förutsättningar och bevisvärderingen av barnets utsaga i allra högsta grad påverkar den materiella juridiken, och därmed genomslaget av straffrätten, är det inget som reflekteras över i någon vidare mån i förarbetena till barnfridsbrottet. Att inte se ett lagförslag i sin rättsliga och samhällliga kontext och således inte ta hänsyn till den problematik som exemplifierats ovan, innebär att den bild som förmedlas genom förarbetena kan särskilja sig från verkligheten markant. Den sammantagna redogörelsen har de facto visat att barn inom ramen för straffprocessen inte har samma möjlighet som vuxna att genom ett brottmålsförfarande nå upprättelse. Givetvis är detta särskilt problematiskt när lagstiftaren väljer att vidta en straffrättslig åtgärd för att lösa ett samhällligt problem som berör just barn.

I slutändan medför detta att barnet som bevittnar våld formellt sett har erhållit ett förstärkt straffrättsligt skydd eftersom den gärning de utsatts för numera är belagd med straffansvar. På grund av straffrättens inneboende brister i relation till barn kommer dock målsägandeställningen inte enbart att innebära ett skydd, utan även en utsatthet. Barnet kan, som flera remissinstanser påtalar, tvingas in i en process som kanske inte efterfrågats.⁴²⁶ Flera författare påtalar att en sådan process kan verka kontraproduktivt och i slutändan försätta barnet i en sämre position.⁴²⁷ Sammanfattningsvis kan det framhållas att det råder viss diskrepans mellan lagstiftarens beskrivning av barnfridsbrottet som ett stärkt straffrättsligt skydd för barnet och vilket genomslag detta skydd kommer få i verkligheten. Även om kriminaliseringen givetvis kommer att kunna erbjuda de barn som kommer till myndigheternas kännedom upprättelse, finns det allmänna brister i det straffrättsliga skyddet för barn som i praktiken onekligen också kommer att påverka genomslaget av det skydd som följer av barnfridsbrottet.

---

⁴²³ Se avsnitt 2.2-2.5.

⁴²⁴ Diesen (2005), s. 201.

⁴²⁵ Se bl.a. avsnitt 2.6.

⁴²⁶ Se avsnitt 1.1.

⁴²⁷ Se avsnitt 2.6.

6.4.2 Rätt att höras, men inte att bli hörd

Det andra motivet som identifierades var att barnfridsbrottet avsåg stärka barnets rättigheter, med betoning på rätten att komma till tals. I betänkandet påtalas att avsaknaden av målsägandestatusen inneburit att barn av sina vårdnadshavare kunnat hindras från att höras, något som barnfridsbrottet kommer åtgärda.⁴²⁸ I praktiken kommer rätten att komma till tals och medverka i utredningen även fortsättningsvis vara beroende av vårdnadshavarens vilja, trots att barnet erhåller målsägandeställning, så länge barnet inte förordnas en särskild företrädare som övertar vårdnadshavarnas bestämmanderätt i rättsliga frågor. Om LSF inte är tillämplig och barnet företräds av ett målsägandebitråde kvarstår bestämmanderätten hos vårdnadshavarna och biträdet kan då inte ta beslut om att barnet t.ex. ska höras mot vårdnadshavarnas vilja.⁴²⁹

I det fall vårdnadshavaren agerar ställföreträdare för ett barn under 15 år kommer barnet att kallas till förhör genom vårdnadshavaren, som således kan välja att hörsamma kallelsen och medverka till att förhöret genomförs, eller inte.⁴³⁰ Om kallelsen inte hörsammas kan det bli aktuellt att med stöd av 23 kap. 7 § RB hämta barnet till förhör, vilket enligt 6 § andra stycket FUK dock kräver skäl av särskild vikt. Utrymmet för att hämta barn som är målsägande till förhör uppges i förarbeten vara mycket begränsat.⁴³¹ Lagstiftaren har inte heller ansett att det är lämpligt att kringgå denna problematik genom att tillfälligt utse en god man till barnet eller liknande.⁴³²

Som framgått av rättsfallsstudien har de allra flesta barn förordnats en särskild företrädare, men däremot inte alla.⁴³³ Även om övriga barn förordnats ett målsägandebitråde, som underlättar lämnar stöd och tillvaratar barnets intressen i målet, kan biträdet i enlighet med det som sagts ovan inte motarbeta en vårdnadshavare som hindrar barnet från att höras. Sammanfattningsvis kommer inte målsägandeställningen som sådan att medföra att barnets rätt att höras betryggas, utan för detta krävs ett förordnande av en särskild företrädare för barn. Trots att ett sådant förordnande sannolikt kommer genomföras i många fall finns det således även fortsättningsvis

---

⁴²⁸ SOU 2019:32 s. 175 och dir. 2018:48 s. 5.

⁴²⁹ Prop. 1998/99:133 s. 12.

⁴³⁰ A.a. s. 9.

⁴³¹ A.a. s. 10.

⁴³² A.a. s. 20.

⁴³³ Se avsnitt 5.1.4.

en risk att vårdnadshavarna kan hindra barnet från att höras om endast ett målsägandebiträde, eller inget juridiskt biträde alls, förordnas.

Beträffande de barn som faktiskt hörs, där rätten att bli hörd formellt tillgodoses, kan det ifrågasättas om barnets rätt att komma till tals verkligen tillgodoses i praktiken. Som påpekats ovan påverkas den faktiska rätten att komma till tals – och att bli lyssnad på och respekterad – bl.a. av att barnförhör slentrianmässigt tillmätts ett lägre bevisvärde med hänvisning till försiktighetsprincipen och att samma höga, och för barn mycket svåruppnåeliga, krav ställs på barn som på vuxna. Vidare får små barn komma till tals i en betydligt lägre utsträckning på grund av antaganden om att små barn inte har möjlighet att avge utsagor i rättsliga sammanhang, vilket inte nödvändigtvis behöver vara fallet. Rätten att komma till tals är således inte en självklarhet för alla barn, trots att barnrättskommittén påtalar att även mycket små barn bör och kan komma till tals.

Sammanfattningsvis har rätten att komma till tals formellt stärkts genom att barnet som bevittnat brott tillerkänns målsägandeställning, men i vilken omfattning det sker i verkligheten är inget som kan säkerställas endast genom införandet av barnfridsbrottet. Det kan först och främst ifrågasättas om inte alla barn skulle gynnas av att förordnas en särskild företrädare, d.v.s. en ställföreträdare med juridisk kompetens. Denne kan många gånger antas vara bättre rustad för uppgiften än en vårdnadshavare och är i enlighet med sitt uppdrag skyldig att se till att barnet hörs, så länge det är i enlighet med barnets bästa. För att motivet ska få genomslag i praktiken krävs därutöver att rättsväsendet – och då samtliga aktörer – tar in och tillämpar teoretisk kunskap om barn i praktiken och att etablerad praxis om barnförhör, som saknar verklighetsförankring, ersätts med prejudikat som bygger på rådande forskningsläge.

6.4.3 Meningen med att synliggöra ett synliggjort problem

Det tredje motivet som identifierades var att kriminaliseringen avser att tillgodose intresset av att barns utsatthet uppmärksammas inom och utom rättsväsendet. Det kan konstateras att åklagare och polis åläggs att utreda brottsligheten, och i förekommande fall väcka åtal, samt att domstolen i det fall åtal väcks kommer att pröva den tilltalades skuld. Genom det straffrättsliga förfarandet kommer barn som utsätts för att bevittna brott således oundvikligen att uppmärksammas *inom* rättsväsendet. Som ovan nämnts har åklagaren en skyldighet att åberopa försvårande omständigheter, vilket bevittnandet tidigare utgjorde enligt 29 kap. 2 § 8 BrB. Det har även varit en omständighet som ska uppmärksammas i förundersökningsprotokollet enligt

20 § FUK. I betänkandet framgår emellertid att dessa barn varit osynliga i många utredningar, vilket kriminaliseringen rimligtvis bör råda bot på.⁴³⁴

Genom att kriminalisera en ny gärningstyp riktar lagstiftaren uppmärksamheten mot det intresse som är avsett att skyddas, i förevarande fall att barn ska slippa bevittna brott mot närstående, de skadliga konsekvenserna av att bevittna brott mot närstående och intresset av en barndom fri från våld. Även i tidigare lagstiftning har det framgått att barn som bevittnar våld mot närstående är att se som brottsoffer, innebärande att myndigheter som möter barn sedan tidigare bör ha varit medvetna om problematiken. Som tidigare framgår bl.a. socialtjänstens ansvar för dessa barn uttryckligen av 5 kap. 11 § SoL. Visst kan en kriminalisering ytterligare understryka allvarligheten i att utsätta barn för bevittnande av brott, men det bör rimligtvis inte komma som någon nyhet för berörda myndigheter.

Å andra sidan har bl.a. Barnrättskommittén påtalat att de dittillsvarande åtgärderna var otillräckliga och därför kritiserat Sveriges hantering av barn som utsätts för att bevittna våld mot närstående. Således är det givetvis positivt att problematiken än en gång uppmärksammas, särskilt då gärningarna som framgått föranleder svåra konsekvenser för de drabbade barnen, både under barndomen och senare i vuxenlivet. Trots att det har framkommit att kriminaliseringen inte är en fulländad lösning på problemet är det givetvis positivt att barn som kanske tidigare aldrig hade uppmärksammas av rättsväsendet, eller i övrigt fått nödvändiga insatser och behandling, nu kan uppmärksammas. Även om mörkertalen är stora kommer många barn som tidigare befunnit sig i skuggan av våldet nu att kliva ut i ljuset och få tillgång till en process som förhoppningsvis kan ge dem den upprättelse de behöver och förtjänar.

6.4.4 Effekten av att förebygga redan begångna brott

Slutligen har som motiv för barnfridsbrottet införande identifierats att kriminaliseringen kan ha en normerande och avskräckande verkan. I sammanhanget är det lämpligt att titta närmare på vilken potential lagar i allmänhet, och straffrättsliga lagar i synnerhet, har när det kommer till att påverka befolkningens agerande, kunskap och moral. Bl.a. Jareborg har skrivit om straffhotets praktiska verkan och pekar på flera orsaker till att straffhot i realiteten kan vara relativt ineffektiva. Dels kan befolkningens okunskap om sina skyldigheter påverka vilka gärningar som företas, dels är upptäcktsrisken generellt låg vid många brottstyper, vilket minskar effekten av brottets förväntade avskräckande effekt. Därtill menar Jareborg att den

---

⁴³⁴ SOU 2019:32 s. 216.

brottspreventiva verksamhetens begränsade resurser påverkar möjligheten att utreda och förebygga brottslighet.⁴³⁵

En förutsättning för att kriminaliseringens avskräckande verkan ska få genomslag är dessutom att den presumtiva gärningspersonen tänker igenom de olika handlingsalternativen och dess risker innan handlingen företas.⁴³⁶ Jareborg menar att så sällan är fallet, och att det faktum att de flesta invånarna trots allt avstår från att begå brottsliga gärningar saknar koppling till straffhotets existens och snarare har att göra med att dessa individer avhåller sig från sådana handlingar oavsett.⁴³⁷ Även den moralbildande verkan kan enligt Jareborg, Asp och Ulväng förklaras med en allmän benägenhet att efterfölja lagar snarare än att en viss moral genom ett straffbud internaliseras hos befolkningen.⁴³⁸ Jareborg anför dessutom att moralbildning lämpligtvis och betydligt enklare kan genomföras med andra verktyg.⁴³⁹

Mot denna bakgrund kan antagandet göras att de som redan avstår från att utsätta sina närstående för våld sannolikt kommer att fortsätta med det. Samtidigt är det tveksamt om de som utsätter andra för brott och låter barn bevittna dessa gärningar kommer att tänka till en extra gång med anledning av det nya straffbudet. Självklart kan barnfridsbrottet, liksom barnagaförbudet, få en normerande verkan i längden om människor inser den skada barn tar av att bevittna våld mot närstående. Å andra sidan grundar sig den huvudsakliga problematiken egentligen i något annat – mäns våld mot kvinnor. Både tidigare forskning och rättsfallsstudien påvisar att det framför allt är barnets mamma som utsätts för våld av barnets pappa eller hennes nya, manliga partner.⁴⁴⁰ Om inte samhället kan hantera detta grundproblem till bevittnandeproblematiken finns en risk att barnfridsbrottet blir verkningslöst i fråga om dess normerande verkan.

Den normerande och avskräckande verkan kan, som tidigare framgått, sammanfattas med begreppet allmänprevention. Oavsett om den allmänpreventiva verkan får något genomslag i praktiken eller inte finns det anledning att ifrågasätta lämpligheten av att över huvud taget förvänta sig en brottsförebyggande verkan av s.k. reaktiv lagstiftning, som straffrättslig reglering utgör, med vilket ska förstås att den rättsliga reaktionen aktualiseras först i efterhand

---

⁴³⁵ SOU 2019:32 s. 47.

⁴³⁶ Asp, Ulväng och Jareborg, s. 34.

⁴³⁷ Jareborg (2001), s. 47.

⁴³⁸ Asp, Ulväng och Jareborg, s. 35.

⁴³⁹ Jareborg (2001), s. 47

⁴⁴⁰ Se avsnitt 3.2.1, 4.2 och 5.2.

när brottet redan är fullbordat.⁴⁴¹ Kaldal menar dessutom att straffrättens reaktiva karaktär innebär en brist ur ett brottsofferperspektiv eftersom den preventiva funktionen inte tar sikte på att skydda brottsoffer från framtida utsatthet.⁴⁴² Fokus är i stället att befolkningen avhåller sig från att begå brott.

Därmed kan det avslutningsvis ifrågasättas huruvida en straffrättslig reglering som medel för att förhindra att barn utsätts för att bevittna brott mot närstående är en lämplig väg att gå. Förutom att straffrättens grundläggande funktioner och kriminaliseringens yttersta syften – avskräckning och normering – verkar ha ett begränsat genomslag i praktiken vad gäller att förhindra framtida brottslighet, medför straffrättens karaktär inget egentligt skydd mot framtida övergrepp för den person som faktiskt har utsatts (bortsett från om förövaren tilldelas en frihetsberövande påföljd). Detta gäller särskilt när förövaren är en närstående, vilket ju alltid är fallet när barnfridsbrottet aktualiseras.

6.5 En avslutande reflektion

Barnfridsbrottet trädde i kraft den 1 juli 2021. De resultat som framgått av förevarande studie utgör således en slags preliminär bedömning av dess fulla potential och förväntade genomslag. Barnfridsbrottet infördes i syfte att barn ska slippa växa upp i en våldsam hemmiljö, ett ändamål som många antagligen kan ställa sig bakom. En kriminalisering som tar sikte på en sådan okontroversiell fråga som barns skydd och välbefinnande kan sannolikt röstas igenom i riksdagen utan något större motstånd. Som påpekats ovan är en kriminalisering i praktiken en enkel och billig åtgärd, som utåt sett uppfattas som ett kraftfullt ställningstagande från lagstiftarens sida. Flera av de remissinstanser som yttrade sig över betänkandet ställde sig desto mer frågande till såväl straffbudets effektivitet som dess ändamålsenlighet utifrån ett barnperspektiv. Utifrån det som framkommit av denna studie kan det konstateras att remissinstanserna haft fog för sina betänkligheter.

Kaldal och Andersson hade redan innan kriminaliseringens ikraftträdande beskrivit barnfridsbrottet som ”ett sådant exempel på ett bötesbrott där effekten av kriminalisering måste balanseras mot att barnet kan skyddas på annat sätt”.⁴⁴³ När barnfridsbrottet nu har granskats kan det konstateras att kriminaliseringen har viss effekt och att ett antal barn har fått upprättelse genom att en gärningsperson dömts och straffats. Är detta då tillräckligt? Med anledning av det

---

⁴⁴¹ Jfr Kaldal (2010), s. 43.

⁴⁴² A.a. s. 44.

⁴⁴³ Andersson och Kaldal, s. 254.

förväntat stora mörkertalet är det svårt att veta. Uppsatsen besvarar inte heller vilken inställning det drabbade barnet har till denna ”påtvungade” upprättelse. Hur upplever barn sitt deltagande i straffprocessen? Är det värt att dras in i en rättsprocess där en närstående står tilltalad för att få den typ av upprättelse som ett straffrättsligt förfarande kan skänka? Här finns många intressanta frågor som med fördel skulle kunna bli föremål för vidare forskning.

Att kritisera och identifiera problem utan att komma med lösningar kan te sig otillfredsställande. Jag menar emellertid att ett medvetandegörande av de problem som finns är en förutsättning för att utveckling ska kunna ske. Genom denna uppsats vill jag få i gång en diskussion kring barnet och straffprocessen. Det finns i dag ett stort antal problem inom det svenska rättssystemet som medför att barn missgynnas, däribland i rollen som målsägande i brottmål. Med det sagt är den nuvarande situationen inte av naturen sprungen, utan förändring kan ske. Det förutsätter dock ett helhetsperspektiv på straffprocessen, relevanta straffrättsliga bestämmelser, gällande praxis och deras relation till närliggande områden som aktualiseras när barn utsätts för brott. Det krävs dessutom att rättsliga aktörer har tillräcklig kunskap om barnets förutsättningar och förmågor och att rättsväsendet agerar för att möta upp barnets behov, i syfte att barnet ska få samma förutsättningar att genomdriva sina rätt som andra parter.

Med barnkonventionen som svensk lag har utrymmet att åberopa och tillämpa konventionens bestämmelser i domstol ökat. Detta kräver dock kreativitet och engagemang från både parter och domare, särskilt beaktat straff- och straffprocessrättens speciella karaktär. Barnkonventionen har potential att utmana praxis som i dagsläget försätter barn i ett sämre rättsligt utgångsläge och därigenom verkar diskriminerande mot barn. Genom att låta barnrättsliga spörsmål få ett större genomslag i straffrätten kan brottmålsförfarandet bli mer likvärdigt, utan att en för den delen behöva tumma på rättssäkerhetsaspekter i förhållande till den tilltalade. För att barn som utsätts för barnfridsbrott (och andra brott) ska kunna få upprättelse på samma villkor som vuxna målsägande krävs det därför en förändring i form av en barnanpassad straffprocess. Då kan barn som bevittnar brott mot närstående få upprättelse, ett effektivt skydd och en plattform för att genomdriva sin rätt – inte bara i teorin, utan även i praktiken.

Källförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1994/95:224 Barns rätt att komma till tals

Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid

Prop. 1998/99:133 Särskild företrädare för barn

Prop. 2002/03:53 Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.

Prop. 2005/06:166 Barn som bevittnat våld

Prop. 2020/21:170 Barn som bevittnar brott

Statens offentliga utredningar

SOU 1990:92 Våld och brottsoffer

SOU 1995:60 Kvinnofrid

SOU 2000:42 Barnmisshandel – Polisens och åklagarnas handläggningstider och arbetsmetoder

SOU 2001:18 Barn och misshandel – En rapport om kroppslig bestraffning och annan misshandel i Sverige vid slutet av 1900-talet

SOU 2001:72 Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda

SOU 2001:103 En modernare rättegång

SOU 2012:34 Nya påföljder

SOU 2016:19 Barnkonventionen bli svensk lag

SOU 2019:32 Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord

Kommittédirektiv

Dir. 2018:48 Skydd för barn som bevittnar våld eller andra brottsliga handlingar och ansvar för uppmaning att begå självmord

Departementsserien

Ds 2004:56 Barnen i brottets skugga

Motioner

Motion 2020/21:3999 med anledning av prop. 2020/21:170 Barn som bevittnar brott

Riksdagens protokoll

Protokoll 2020/21:127, 26 maj 2021.

Remissyttranden⁴⁴⁴ och Lagrådets yttranden⁴⁴⁵

Barnens rätt i samhället 2019-09-16 Yttrande över betänkandet Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord (SOU 2019:32).

Barnombudsmannen 2019-09-05 Yttrande över betänkandet Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord (SOU 2019:32).

Brottsförebyggande rådet 2019-09-25 Yttrande över betänkandet Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord (SOU 2019:32).

---

⁴⁴⁴ Samtliga remissyttranden finns tillgängliga på regeringens hemsida, se Regeringen, Remiss av SOU 2019:32 Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord, 2019-06-19, <https://www.regeringen.se/remisser/2019/06/remiss-av-sou-201932-strafrattsligt-skydd-for-barn-som-bevittnar-brott-mellan-narstaende-samt-mot-uppmaning-och-annan-psykisk-paverkan-att-bega-sjalvmord/> (hämtad 2021-11-29).

⁴⁴⁵ Lagrådets yttrande finns tillgängligt på Lagrådets hemsida, se Lagrådet, Yttranden 2021, 2021-03-11, <https://www.lagradet.se/yttranden/> (hämtad 2021-11-29).

Justitiekanslern 2019-09-19 Yttrande över betänkandet Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord (SOU 2019:32).

Lagrådets yttrande 2021-03-11 Barn som bevittnar brott.

Socialstyrelsen 2019-09-17 Yttrande över betänkandet Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord (SOU 2019:32).

Unizon 2019-09-18 Yttrande över betänkandet Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord (SOU 2019:32).

Uppsala universitet 2019-09-24 Yttrande över betänkandet Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord (SOU 2019:32).

Åklagarmyndigheten 2019-09-27 Yttrande över betänkandet Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord (SOU 2019:32).

Övrigt offentligt tryck

Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn, *Slutrapport. Utvärdering av Barnahus*, S2018/00212/FST, [file:///C:/Users/mmbb/Downloads/slutrapport-utvardering-av-barnahus-2019-2%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/mmbb/Downloads/slutrapport-utvardering-av-barnahus-2019-2%20(3).pdf) (hämtad 2021-11-23).

Brottsförebyggande rådet, *Polisens utredningar av våld mot kvinnor i nära relationer*, Rapport 2008:25, https://bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f180007826/1371914724429/2008_25_polisens_utredningar_vald_mot_kvinnor.pdf (hämtad 2021-11-23).

Brottsförebyggande rådet, *Den polisanmälda barnmisshandeln. Utvecklingen fram till 2009*, Rapport 2011:16, https://bra.se/download/18.1c89fef7132dd6d7b4980005469/1371914736195/2011_16_polisanmald_barnmisshandel.pdf (hämtad 2021-11-23).

Brottsförebyggande rådet, *Brott i nära relationer. En nationell kartläggning*, Rapport 2014:8, https://bra.se/download/18.9eaaede145606cc8651ff/1399015861526/2014_8_Brott_i_nara_relationer.pdf (hämtad 2021-11-23).

Brottsförebyggande rådet, *Utvecklingen av personupplärade misstankar och bifallna åtal 2004–2014*, Kortanalys 10/2015, https://bra.se/download/18.31d7ffa1504bbffea0a7ff1/1450358617656/2015_Utvecklingen%20av%20personupplarade.pdf (hämtad 2021-11-23).

Brottsförebyggande rådet, *Målsägandens medverkan i rättsprocessen*, Rapport 2016:8, https://bra.se/download/18.25f91bdc15453b49d0f3726b/1462805400864/2016_8_Malsagandes_medverkan_rattsprocessen.pdf (hämtad 2021-11-29).

Åklagarmyndigheten, *Brott mot barn – Åklagarens barnhandbok*, 2012 (uppdaterad februari 2019), <https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/handbocker/barnhandboken.pdf> (hämtad 2021-11-23).

Offentligt tryck från organisationer

Allmänna kommentarer

FN:s kommitté för barnets rättigheter, *Allmän kommentar nr 8: Barnets rätt till skydd mot kroppslig bestraffning*, CRC/C/GC/8, 2007.

FN:s kommitté för barnets rättigheter, *Allmän kommentar nr 12: Barnets rätt att bli hörd*, CRC/C/GC/12, 2009.

FN:s kommitté för barnets rättigheter, *Allmän kommentar nr 13: Barnets rätt till frihet från alla former av våld*, CRC/C/GC/13, 2011.

Rapporter

FN:s kommitté för barnets rättigheter, *Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport*, CRC/C/SWE/CO/5, 2015.

Rädda barnen, *Brott mot barn 2016 och 2017 – När förundersökningen drar ut på tiden*, Rapport 2018.

Litteratur

Almqvist, Kjerstin, Norlén, Anna, Tingberg, Björn, *Barn, unga och trauma. Att uppmärksamma, förstå och hjälpa*, Stockholm: Natur & Kultur 2019.

Andersson, Malou, Kaldal, Anna, *Barn i brottmål. En antologi*, Stockholm: Jure förlag 2020.

Ask, Karl, Landström, Sara, Trovärdighet. I: *Handbok i rättspsykologi*, Granhag, Per Anders, Strömwall, Leif A., Ask, Karl, Landström, Sara (red.), 2 uppl., Stockholm: Liber 2021.

Asp, Petter, Ulväng, Magnus, Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, 2 uppl., Uppsala: Iustus förslag 2013.

Borgeke, Martin, Heidenborg, Mari, *Att bestämma påföljd för brott*, 3. uppl., Stockholm: Wolters Kluwer 2016.

Burman, Monica, Brottsoffer i straffrätten. I: *Brottsoffret och kriminalpolitiken*, Lernestedt, Claes, Tham, Henrik (red.), Stockholm: Norstedts Juridik 2011.

Diesen, Christian, *Barnet i vuxnas rättssystem. En jämförande studie i nio europeiska länder om barnet i rättsprocessen vid misstanke om sexuella övergrepp*, Stockholm: Rädda barnen 2003.

Diesen, Christian, Om positiv och negativ särbehandling i straffprocessen. I: *Likhet inför lagen*, Stockholm: Natur & Kultur 2005.

Diesen, Christian, Diesen, Eva F., *Övergrepp mot kvinnor och barn – den rättsliga hanteringen*, 2 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik 2013.

Ekelöf, Per Olof, *Rättegång II*, 8 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik 1996.

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik, Heuman, Lars, *Rättegång IV*, 7 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik 2009.

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik, Pauli, Mikael, *Rättegång V*, 8 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik 2011.

Ernberg, Emelie, Landström, Sara, Hur barn minns och berättar. I: *Handbok i rättspsykologi*, Granhag, Per Anders, Strömwall, Leif A., Ask, Karl, Landström, Sara (red.), 2 uppl., Stockholm: Liber 2021.

Forsman, Maria, *Rättsliga ingripanden vid föräldrars våld och övergrepp mot barn*, Stockholm: Norstedts Juridik 2013.

Gröning, Linda, Straffrättssystemets funktion vid familjevåldsbrott mot barn: Problem, utgångspunkter, perspektiv och svar, *NTfK* 2013 s. 369–383.

Hindberg, Barbro, Barn och ungdomar som brottsoffer. I: *Utsatta och sårbara brottsoffer*, Lindgren, Magnus, Pettersson, Karl-Åke, Hägglund, Bo (red.), Stockholm: Jure Förlag 2004.

Hydén, Håkan, *Rättssociologi som rättsvetenskap*, Lund: Studentlitteratur 2002.

Jareborg, Nils, *Straffrättsideologiska fragment*, Uppsala: Iustus förlag 1992.

Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*, Uppsala: Iustus förlag 2001.

Johansson, Susanna, *Rätt, makt och institutionell förändring. En kritisk analys av myndigheters samverkan i barnahus*, Lund: Lund Studies in Sociology of Law 2011.

Jonhed, Anna L, Glatz, Terese, Utsatthet för våld inom familjen. I: *Barns och ungas utsatthet. Våld och kränkningar i barns och ungas relationer*, Johansson, Björn, Källström, Åsa (red.), Lund: Studentlitteratur 2019.

Kaldal, Anna, *Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*, Stockholm: Jure Förlag 2010.

Kaldal, Anna, Barnets bästa vid våld mot barn – kan eller bör en förälder ges behandling istället för straff?. I: *Barnkonventionen i praktiken – Rättsliga utmaningar och möjligheter*, Åhman, Karin Leviner, Pernilla, Zillén, Kavot (red.), Stockholm: Norstedts Juridik 2020.

Landström, Sara, Strömwall, Leif A., Utsageanalys och värdering av muntliga utsagor. I: *Handbok i rättspsykologi*, Granhag, Per Anders, Strömwall, Leif A., Ask, Karl, Landström, Sara (red.), 2 uppl., Stockholm: Liber 2021.

Lernestedt, Claes, *Kriminalisering. Problem och Principer*, Uppsala: Iustus förlag 2003.

Lindgren, Magnus, Pettersson, Karl-Åke, Hägglund, Bo, Inledning. I: *Utsatta och sårbara brottsoffer*, Lindgren, Magnus, Pettersson, Karl-Åke, Hägglund, Bo (red.), Stockholm: Jure Förlag 2004.

Rejmer, Annika, Forskning som verktyg för att förverkliga barns rättigheter. Särskilt om kombinationen rättsdogmatik och rättssociologi. I: *Vänbok till Anna Singer*, Uppsala: Iustus förlag 2017.

Sandgren, Claes, Om empiri och rättsvetenskap (del I), *JT* 1995/96 s. 726–748.

Sandgren, Claes, Empiri och rättsvetenskap (del II), *JT* 1995/96 s. 1035–1059.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – Ämne, material, metod och argumentation*, 4 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik 2018.

Schelin, Lena, *Bevisvärdering av utsagor i brottmål*, Stockholm: Norstedts Juridik 2007.

Schiratzki, Johanna, *Barnrättens grunder*, 7 uppl., Lund: Studentlitteratur 2019.

Singer, Anna, *Barns rätt*, Uppsala: Iustus förlag 2017.

Singer, *Barnets bästa. Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 7 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik 2019.

Sonander, Anna, *Att arbeta med barn som brottsoffer. En rättssociologisk studie*, Lund: Lund Studies in Sociology of Law 2008.

von Hofer, Hanns, Brottsoffer, mörkertal och straff. I: *Brottsoffret och kriminalpolitiken*, Lernestedt, Claes, Tham, Henrik (red.), Stockholm: Norstedts Juridik 2011.

Överlien, Carolina, *Våld i hemmet – barns strategier*, Malmö: Gleerups 2012.

Internetkällor

Brå, Statistik utifrån brottstyper. Barnmisshandel, senast uppdaterad 2021-05-03, <https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/barnmisshandel.html> (hämtad 2021-10-30).

Rättsfallsförteckning

Svenska domstolar

Högsta domstolen

NJA 1963 s. 555

NJA 1980 s. 725

NJA 1986 s. 821

NJA 1992 s. 446

NJA 1993 s. 68

NJA 1993 s. 616

NJA 1994 s. 268

NJA 2005 s. 712

NJA 2010 s. 671

NJA 2017 s. 316 I

Hovrätterna

Hovrätten för västra Sverige dom 2021-10-18 i mål nr B 5469-21

Svea hovrätt dom 2021-11-04 i mål nr B 10598-21

Tingsrätterna

Attunda tingsrätt dom 2021-07-29 i mål nr B 6759-21

Malmö tingsrätt dom 2021-08-12 i mål nr B 13074-21

Växjö tingsrätt dom 2021-08-20 i mål nr B 3735-21

Gävle tingsrätt dom 2021-08-26 i mål nr B 2146-21

Attunda tingsrätt dom 2021-08-27 i mål nr B 7219-21

Gävle tingsrätt dom 2021-08-27 i mål nr B 2263-21

Södertörns tingsrätt dom 2021-08-27 i mål nr B 12589-21

Malmö tingsrätt dom 2021-08-27 i mål nr B 7730-21

Örebro tingsrätt dom 2021-08-31 i mål nr B 2245-21

Södertörns tingsrätt dom 2021-09-03 i mål nr B 13074-21

Attunda tingsrätt dom 2021-09-03 i mål nr B 405-21

Borås tingsrätt dom 2021-09-03 i mål nr B 1784-21

Värmlands tingsrätt dom 2021-09-10 i mål nr B 3636-21

Falu tingsrätt dom 2021-09-10 i mål nr B 2737-21

Vänersborgs tingsrätt dom 2021-09-13 i mål nr B 3317-21

Solna tingsrätt dom 2021-09-14 i mål nr B 7539-21

Falu tingsrätt dom 2021-09-14 i mål nr B 3842-20

Södertörns tingsrätt dom 2021-09-16 i mål nr B 14525-21

Värmlands tingsrätt dom 2021-09-20 i mål nr B 3936-21

Solna tingsrätt dom 2021-09-21 i mål nr B 8078-21

Södertörns tingsrätt dom 2021-09-22 i mål nr B 13569-21

Eskilstuna tingsrätt dom 2021-09-23 i mål nr B 2540-21

Norrtälje tingsrätt dom 2021-09-28 i mål nr B 1248-21

Hudiksvalls tingsrätt dom 2021-09-30 i mål nr B 2052-21

Solna tingsrätt dom 2021-09-20 i mål nr B 800-21

Göteborgs tingsrätt dom 2021-10-01 i mål nr B 13323-21

Solna tingsrätt dom 2021-10-05 i mål nr B 8237-21

Linköpings tingsrätt dom 2021-10-11 i mål nr B 3505-21

Vänersborgs tingsrätt dom 2021-10-11 i mål nr B 3094-21

Västmanlands tingsrätt dom 2021-10-12 i mål nr B 4771-21

Göteborgs tingsrätt dom 2021-10-12 i mål nr B 13875-21

Malmö tingsrätt dom 2021-10-15 i mål nr B 8668-21

Södertörns tingsrätt dom 2021-10-18 i mål nr B 15961-21

Eksjö tingsrätt dom 2021-10-19 i mål nr B 1623-21

Lunds tingsrätt dom 2021-10-22 i mål nr B 4794-21

Varbergs tingsrätt dom 2021-10-25 i mål nr B 2058-21

Södertörns tingsrätt dom 2021-10-26 i mål nr B 15767-21

Göteborgs tingsrätt dom 2020-10-28 i mål nr B 14477-21

Falu tingsrätt dom 2021-10-29 i mål nr B 3144-21

Nacka tingsrätt dom 2021-11-01 i mål nr B 6769-21

Västmanlands tingsrätt dom 2021-11-03 i mål nr B 4661-21

Lunds tingsrätt dom 2021-11-04 i mål nr B 5034-21

Kalmar tingsrätt dom 2021-11-05 i mål nr B 3544-21

Övriga domstolar

Europadomstolen

S.N. mot Sverige, nr 34209/96, dom meddelad den 2 juli 2002.

Bilaga 1

BARNFRIDSBROTT riket juli-oktober 2021			
INKOMNA BROTTSMISSTANKAR TOTALT TILL ÅKLAGARMYNDIGHETEN			
Brottskod	Antal		
9495	529		
9496	603		
Total	1132		
BROTTSMISSTANKAR DÄR BESLUT HAR TAGITS			
Typ av beslut	brottskod		
	9495	9496	Total
<i>Lagföring</i>			
Åtal	62	62	124
<i>Avskrivning</i>			
FU inleds inte	7	10	17
FU läggs ned	447	520	967
Åtal väcks inte	1	3	4
<i>Administrativa beslut</i>			
FU-ledning överlämnas till utredande myndighet	2	0	2
Brottsmisstanken avslutas	9	8	17
Övriga beslut	1	0	1
Total	529	603	1132

446 447

⁴⁴⁶ Utklipp från exceldokument rörande statistik som efter förfrågan mottogs av Åklagarmyndighetens statistik- och analysenhet per mejl den 8 november 2021.

⁴⁴⁷ Brottskod 9495 avser barnfridsbrott mot flicka under 18 år och brottskod 9496 avser barnfridsbrott mot pojke under 18 år. Se Brå, Klassificering av brott. Anvisningar och regler, version 9.2, juli 2021, https://bra.se/download/18.1f8c9903175f8b2aa70e5e7/1624435061679/2021_Klassificering_av_brott_v%209_2.pdf (hämtad 2021-12-03).

Bilaga 2

Anmälda brott

	2021 prel.			
	Jul	Aug	Sep	Okt
	Antal	Antal	Antal	Antal
Hela landet				
9495 - Barnfridsbrott, mot flicka under 18 år	254	288	307	330
9496 - Barnfridsbrott, mot pojke under 18 år	291	285	335	399

448

---

⁴⁴⁸ Statistiken är framtagen genom Brås statistikdatabas över anmälda brott där en själv kan ta fram statistik över ”brott som anmäls till och registrerats av Polismyndigheten, Tullverket, Åklagar- eller Ekobrottsmyndigheten”. Statistiken bygger på uppgifter från ”databasen för officiell kriminalstatistik”. Se Brå, Statistikdatabasen över anmälda brott, <https://statistik.bra.se/solwebb/action/index> (hämtad 2021-12-03).